

ЕВРОПА ИНВЕСТИРА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
Програма за развитие на селските райони 2014-2020

Анализ и оценка на територията на МИГ Гъльбово - Опан за възможностите за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти

Този документ е създаден в изпълнение на Споразумение № РД 50-136/ 21.10.2016 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по подмярка 19.4 «Текущи разходи и популяризиране на Стратегията за водено от общностите местно развитие» на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 година, подкрепена от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони.

Септември, 2018 г.

Съдържание

I. Раздел Въведение	4
1. Цели на анализа	4
2. Методи и инструменти на оценката.....	5
II. Раздел Алтернативен туризъм и иновации	6
1. Алтернативен туризъм	6
2. Фактори, влияещи на развитието на туризма и алтернативните му форми в България	9
3. Данни за туризма в България.....	11
4. Алтернативен туризъм – приоритет в развитието на Българския туризъм.....	22
5. Видове туризъм и алтернативни туристически продукти	23
III. Раздел Предпоставки за развитие на туризма и алтернативни туристически продукти на територията на МИГ Гълъбово – Опан – оценка на ресурсите	28
1. Обща характеристика на община Гълъбово	28
2. Природни ресурси	30
3. Природни забележителности.....	30
4. Защитени територии.....	31
5. Културно историческо наследство	32
6. Обща характеристика на община Опан	46
7. Природни ресурси	47
8. Защитени територии и зони.....	48
9. Културно-историческо наследство	49
10. Села с туристическо значение и потенциал за селски туризъм на територията на МИГ Гълъбово - Опан.....	57
11. Винарски изби на територията на СНЦ „МИГ Гълъбово – Опан“ – винен и кулинарен туризъм.....	59
12. Оценка на ресурсите според Концепцията за туристическо райониране на България - 2015	60
IV. Раздел Състояние на туризмът в общини Гълъбово и Опан.....	61
1. Състояние на туристическата база в община Гълъбово	61
2. Потенциал за развитието на туризъм в община Гълъбово	64
3. Необходими мероприятия и действия за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти в община Гълъбово.....	65

4. Състояние на туристическата база в община Опан	66
5. Потенциал за развитието на туризъм в община Опан.....	67
6. Необходими мероприятия и действия за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти в община Опан	68
V. Раздел Резултати от анкетното проучване на нагласите и очакванията	68
VI. Раздел Обобщен SWOT анализ	72
VII. Раздел Иновативни туристически услуги и продукти, добри практики.....	74
VIII. Раздел Препоръки	87
Използвана литература.....	90

Раздел I. Въведение

Настоящият анализ и оценка е изготвен в изпълнение на дейности по подмярка 19.4 „Текущи разходи и популяризиране на СВОМР“ на мярка 19 „Водено от общностите местно развитие“ по Програмата за развитие на селските райони за периода 2014- 2020 г.

Дейността е съгласно Споразумение за изпълнение на СВОМР на СНЦ „МИГ Гълъбово – Опан“ с №РД 50-136/29.11.2016 г.

1. Цели на анализа:

Да разкрие и посочи възможности по привличането на посетители и гости на общините Гълъбово и Опан на основание, различно от обичайното до този момент- т.е. към притокът от лица идващи в общината с цел временна трудова заетост в енергийно- стопанските обекти да бъдат добавени и туристи, посещаващи малко известните природните и културни забележителности на територията на общината, останали встрани от общественото внимание поради даване приоритет на предходните.

Да увеличи осведомеността на членовете на МИГ Гълъбово – Опан и заинтересованите страни относно стратегическите насоки в развитието на туризма особено в областта на алтернативните му (специализирани) форми и за конкретните възможности за създаване на иновативни местни туристически услуги и продукти с цел устойчивото развитие на селските райони.

Събраната в анализа информация да помогне на МИГ Гълъбово – Опан и в изработването на препоръки, методи и подходи за развиването на иновативни туристически услуги и туристически продукти в областта на алтернативния туризъм на територията, по мерки от ПРСР свързани с туризма (мярка 6.4 в Стратегията за ВОМР) и частично за мерките, свързани с подобряването на общата инфраструктура и разкриване на богатството на местното културно, историческо и природно наследство и повишаване обществения интерес към неговото опазване (мярка 7.2 и 7.1 в Стратегията за ВОМР), които са косвено свързани с развитието на бранша.

Да бъде в услуга на МИГ Гълъбово - Опан в реализирането на записаните в Стратегията за ВОМР 2014 – 2020 г. цели и приоритети и по-специално за постигането на:

Приоритет 2: Подобряване качеството на живот в територията, чрез разнообразяване възможностите за заетост, подобряване облика на населените места и укрепване на природните и културните традиции на местната общност.

Специфична цел 1 – Разнообразяване на икономическите дейности и увеличаване на заетостта.

Тази цел ще бъде постигната чрез осигуряване на помощ за дейности в областта на развитието на услуги във всички сектори, търговията, туризма, културата и занаятите. Предвижда се създаване на нови и разнообразяване на съществуващите възможности за

заетост извън земеделието. Специфичната цел ще се реализира чрез мярка 6.4 „Инвестиции в подкрепа на неземеделски дейности“

Специфична цел 2 – Подобряване на условията на живот в населените места.

Основните дейности за постигане на тази цел са изграждането и подобряването на инфраструктурата на територията на МИГ, модернизиране на основните услуги за населението и улесняване на достъпа му до култура, развлечение и спорт, услуги за децата и уязвимите групи, информационни и комуникационни услуги.

Тази цел ще бъде постигната чрез мярка 7.2 „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“.

Специфична цел 3 – Опазване на околната среда, селския пейзаж и местната идентичност.

Тази цел е насочена към подкрепа за екологични проекти, които свързват природни и културни дадености, повишаване на туристическата атрактивност на територията чрез възраждане на занаяти, традиционни производства и развитие на нови продукти. Целта ще бъде постигната и чрез използване на нови технологии и иновационни форми за промоция на наследството и нови начини за идентифициране на местните отличителни характеристики. Целта трябва да доведе до повишаване качеството на живот на местното население чрез добавяне на стойност към околната среда, пейзажа и разнообразяване на свободното време.

За нейното постигане е създадена иновативна мярка 7.1 „Територията МИГ Гълъбово-Опан ни обединява“

Да генерира възможности пред самата МИГ Гълъбово - Опан за участие в различни проекти за обмяна на опит с други местни инициативни групи (вътрешно-териториално и транснационално сътрудничество по мярка 19.3), повишаване на знанията и уменията в областта на туризма, участие в обучителни и други проекти.

2. Методи и инструменти на оценката:

Изготвеният анализ се базира на основните характеристики за въздействие на подхода ЛИДЕР:

- стратегията за ВОМР, осъществявана на територията на МИГ
- улесняване въвеждането на иновативните методи и решения
- подход отдолу-нагоре
- многосекторен подход при планиране и прилагане на Стратегията,
- работа в мрежа на местните партньорства
- сътрудничество/коопериране.

За извършване оценката на условията, нуждите и възможностите, бяха определени

и ползувани методи на набиране на информация, източници, инструменти, подход и мероприятия, както следва:

- насоките в областта на туризма и селските райони от всички стратегически документи на европейско и национално ниво - Стратегията за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2030 (Хоризонт 2030), Стратегия „Европа 2020“, основните принципи на ОСП и прилагането на Програма за развитие на селските райони 2014-2020 в България.
- изследване на регионалните и общински документи за развитие на територията (областна стратегия за развитие, общинските планове за развитие, програми за опазване на околната среда), направени проучвания на място, анализиране потенциала и възможностите на територията за туризъм, използване официални статистически данни от НСИ, Министерство на туризма и МЗХГ.
- проведена анкета сред заинтересованите местни активни граждани и анализ на резултатите от нея.
- други документи - статии, научни изследвания, нормативни документи, статистически данни, справки и др.;

В изводите и препоръките са приложени сравнителният и ситуационният анализ, методът на екстраполацията, методът на моделирането и методът на прогнозирането. Определящ е системният подход, дефиниране едновременно на предимства и недостатъци в изследването на системата като цяло, екстраполиране на възможности и добри практики, намиране на работещи модели за решение и експертно прогнозиране с прилагане на линеен трендов модел.

След анализ на набраната информация е извършена експертна оценка и обобщение, а в заключение са дефинирани препоръки касателно възможностите за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти и местни продукти на територията на МИГ Гълъбово – Опан и са посочени са добри европейски практики в тематичната област.

Раздел II. Алтернативен туризъм и иновации

1. Алтернативен туризъм

Алтернативните форми на туризъм обединяват туристически пакети или отделни туристически услуги, които се определят като алтернатива на масовия туристически продукт по начин на предлагане, протичане и ангажирания човешкия ресурс. Сред тях са: селски, екологичен, планински, приключенски (преходи с колело, на кон, със ски и снегоходки, спускане с лодки, гмуркане, проникване в неосветени пещери, преминаване на алпийски маршрути с водач), тематичен - свързан с културно-историческото наследство, туризъм свързан с езотеричното, религията, виното, традиционната кухня, етнографията и традиционната музика и занаяти¹.

¹Дефиниция на БААТ

Все по-широка популярност придобива алтернативният туризъм противопоставяйки се на масовия ваканционен морски и ски туризъм. Чрез неговите форми се откриват нови възможности за използване на природни и антропогенни ресурси, генерират се приходи за местните общности, създават се предпоставки за по-равномерно териториално разпределение на туристическите дейности. Алтернативният туризъм дава възможност за развитие на територии във вътрешността на страната, които са сравнително слабо усвоени в туристическо отношение. Макар че този вид туризъм навлиза по-късно в сравнение с масовия, вече съществува голямо разнообразие от негови видове и форми. Тази особеност се обуславя от факта, че всеки туристически продукт е тясно специализиран, поради което кръгът на потребителите му не е широк. Голямото разнообразие на предлаганите продукти допринася за удовлетворяване на потребители със специфични и разнообразни интереси. От своя страна, голямото разнообразие на видовете и формите му свидетелства за неговото бързо развитие.

Може да се заключи, че този вид туризъм е един от динамично развиващите се и голяма част от отдалечените региони имат огромен неразработен и неустановен потенциал в тази област.

Алтернативният туризъм има следните изключително характерни особености:

- **Устойчивост** - осигурява равномерното териториално и времево разпределение на максимум икономически ползи с минимизиране на въздействието върху природата и местните общности. Днес устойчивото развитие и устойчивостта на туризма и селските райони са ключови елементи от дебата за това как да се използват природните и социални ресурси за повишаване на икономическите показатели, без това да има отрицателни последици върху околната среда и идентичността на местното население. Приложението на високи стандарти, норми и изисквания чрез въвеждането на системи за управление и сертифициране на качеството са стратегически подходи в управлението на туристическите предприятия и дестинациите. Независимо от начина, по който са въведени, подобни системи изискват синхронизация и добра координация между всички заинтересовани страни в сектора. На национално ниво България е ангажирана в прилагането на принципите на устойчивото развитие и по силата на членството си в ООН и изпълнението на приетия от организацията документ „Да преобразим нашия свят: „Програма за устойчиво развитие 2030“.
- **Солидарен** – отговорният и солидарният туризъм поставят в центъра на пътешествието човека и съприкосновението с него. Участието на местното население в различните фази на даден туристически продукт, уважението към човешката личност, културата и природата, както и по-равностойното разпределение на печалбите от туристическата дейност са основите на устойчивият солидарен туризъм.
- **Основните характеристики на алтернативния туризъм са:**
 - ✓ Дребномащабен с контролирано и регулирано развитие;
 - ✓ Голямо разнообразие от дейности на индивидуална или независима база;

- ✓ Получаване на опит за местното наследство и запазване на традиционните ценности.

Видове:

- ✓ Селски;
- ✓ Екологичен;
- ✓ Планински;
- ✓ Приключенски;
- ✓ Тематичен.

Специфични форми:

- ✓ Социален туризъм;
- ✓ Агротуризъм;
- ✓ Туризъм за възрастни хора;
- ✓ Пътуване на хора в неравностойно положение;
- ✓ Спортен туризъм;
- ✓ Трекинг туризъм;
- ✓ Мореплавателн туризъм;
- ✓ Еко-туризъм;
- ✓ Приключенски туризъм;
- ✓ Здравословен туризъм;
- ✓ Културен туризъм;
- ✓ Образователен туризъм;
- ✓ Посещения на организирани туристически селища /клубове по интереси/;
- ✓ Бизнес туризъм;
- ✓ Планински-ски туризъм;
- ✓ Посещение на тематични паркове;
- ✓ Религиозен туризъм.

Туризмът в последните години преживява продължаваща експанзия и разнообразие е сред най-бързо развиващите се индустрии, не само като обем на пазарите, приходите и печалбите, но и като въвеждане на нови форми на търсене и предлагане. Основните фактори, които оказват влияние и променят сектора са глобализацията и достъпността на дестинациите, новите комуникационни технологии и отвореността на информацията, усъвършенстването на всички видове транспорт, особено ниско тарифните полети, груповата дистрибуция чрез туроператори, повишаване на доходите и увеличаване на свободното време на населението, промяна в потребителското мислене към по-индивидуално и по-отговорно. Всичко това от своя страна води до превръщането на туристическия пазар в силно динамичен и изцяло ориентиран към потребителите.

Иновации - ползуване на високи технологии и гъвкавост.

През последните години развитието на интернет е не само средство за реклама и представяне, но и възможност за внедряване на нови технологии. Вследствие на това все по-голяма част от приходите на световния туризъм се формират чрез използването на интернет. Глобалната мрежа доказва, че е благоприятна среда за туристическата индустрия, но нейните ползи са за тези икономически субекти, които са в състояние да предложат ефективно и функционално присъствие в уеб пространството.

Независимо от размера и мащабите на туристическия бизнес, неговият успех се определя от степента на интелигентност и гъвкавост.

Виртуалната среда - активност при ползуването на виртуалната среда, би открило следните, специфични за нея предимства:

- Информационните и комуникационни технологии (ИКТ) дават тласък за развитието на туризма чрез онлайн представяне на дестинации, атракции, продукти, резервации на хотели, билети самолетни, железопътни, за музеи и други.
- Възможност за създаване на нови туристически продукти или направо нови форми на туризъм с оглед индивидуалното търсене и специфичните критерии за удовлетвореност на потребителите.
- Възможност, освен върху традиционно рекламираното - качество, настаняване, обслужване- акцент да се постави и върху познавателното или емоционално преживяване от пътуването.

Гъвкавостта, като иновация при алтернативния туризъм е комплекс от способности, чрез които средата на предлагане се формира с оглед желанията, потребностите и възможностите туриста.

Такива са:

- Ползуване на диференцираното предлагане на туристически услуги - индивидуални пакети и оферти според желанията. Създаване механизми на директно предлагане и флексабилни промени за различните потребители.
- По-чести пътувания за по-малко дни - с повишаването на доходите и увеличаване на свободното време нараства и времето за туризъм и броят на туристическите посещения, но се съкращава престоят. След почивките през отпуската, най-често разпространени са кратките пътувания тип „уикенд“ с не повече от две нощувки.

2. Фактори, влияещи на развитието на туризма и алтернативните му форми в България

Туризмът играе ключова роля в развитието на редица европейски региони, по-специално слаборазвитите региони, поради значителното полезно въздействие и потенциала за създаване на работни места, особено за млади хора.

Туризмът показва значителна гъвкавост и постоянен растеж дори по време на кризи или не съвсем благоприятна икономическа среда. Разбира се, туризмът е тясно свързан с използването и развитието на природните, историческите и културните дадености и с привлекателността на градовете и регионите като място за живот, работа и посещения.

Туризмът е свързан и с развитието, иновациите и диверсификацията на продукти и услуги, от които ще се ползват посетителите. Националната политика на България в областта на туризма е обвързана с туристическата политика на ЕС, чиято основна цел е да поддържа Европа като водеща туристическа дестинация. Туристическата индустрия има основен принос към икономическия растеж и заетостта в Съюза, а също така осигурява взаимодействието между страните членки чрез обмен на добри практики и различни иновации.

Благоприятна за развитието на сектора е синхронизацията на българското национално законодателство с това на ЕС. Членството ни в ЕС има още един положителен аспект – свободното движение на хора в рамките на държавите-членки и облекчаването на визовите режими, включително и за страни извън ЕС, води до повишаване броя на туристите. Политическата обстановка в света, особено конфликтите в Близкия изток, ситуацията в Турция, увеличаването на терористичните актове и засилването на миграционния поток в ЕС водят до пренасочване на туристически потоци към България.

Положително въздействие върху развитието на туризма оказва и обвързването на страната с влиятелни международни туристически организации, като основна роля има UNWTO, а членството на България в организацията позволява интензивно участие в процесите, свързани с развитието на туризма в световен мащаб.

Положителните промени в икономическото благосъстояние и стандарта на живот на населението също оказват благотворно въздействие върху развитието на туризма. Увеличаването на платежоспособното население води до увеличаване на изходящите пътувания, масовизиране на входящите туристически потоци, значими промени в търсенето на рецептивните пазари, както и до изменения в етническия и културен статус на посетителите в международния туризъм. Особено важни за развитието на българския туризъм са промените в благосъстоянието на населението в страните от Европа, които формират основния дял на входящите международни туристически посещения у нас. Сред благоприятните фактори е и ниският корпоративен данък и диференцираната ставка за места за настаняване .

В България, както и в другите европейски страни и света като цяло, туризмът и света, се развива в условия на застаряване на населението, активни миграционни процеси, неблагоприятни климатични промени, засилен натиск върху околната среда и други негативни фактори, които влияят пряко и върху състоянието на развитието на туристическата индустрия и туристическите ресурси .

Част от негативните условия са досегашната липса на стимулиране на туризма извън курортните дестинации и разработването на специализирани (алтернативни) туристически продукти.

Предизвикателство пред развитието на българския туризъм е недостатъчната подкрепа за МСП, които са основен двигател на икономиката, особено в селските райони и съответно важни в развитието на формите на алтернативен туризъм. Въпреки че политиките на ЕС са насочени към стимулиране на МСП, както и подпомагането на конкурентоспособността им чрез механизмите на ОП, у нас доверието на кредиторите към малките и средните предприятия е ниско, което ограничава достъпа им до средствата за финансиране на бизнес проекти в туризма.

3. Данни за туризма в България

България има значителен потенциал за развитие на туризма, благодарение на природното и историческо разнообразие. Потенциала е не само черноморското крайбрежие и планините, но и деветте обекта включени в списъка на ЮНЕСКО, повече от шестстотин находища на минерална вода, хиляди местни традиционни и културни атракции, повече от 5 % от територията на страната е със статут на защитена територия, вкл. 3 национални парка и 11 природни парка/, 40 000 исторически паметника, 160 манастира, повече от 330 музея и галерии, богати традиции в провеждането на фестивали и празници, запазено етнографско наследство, национална кухня, качествени вина и др. В страната има официално обявени 142 курорта от които 58 са бално лечебни, 56 планински и 28 морски.

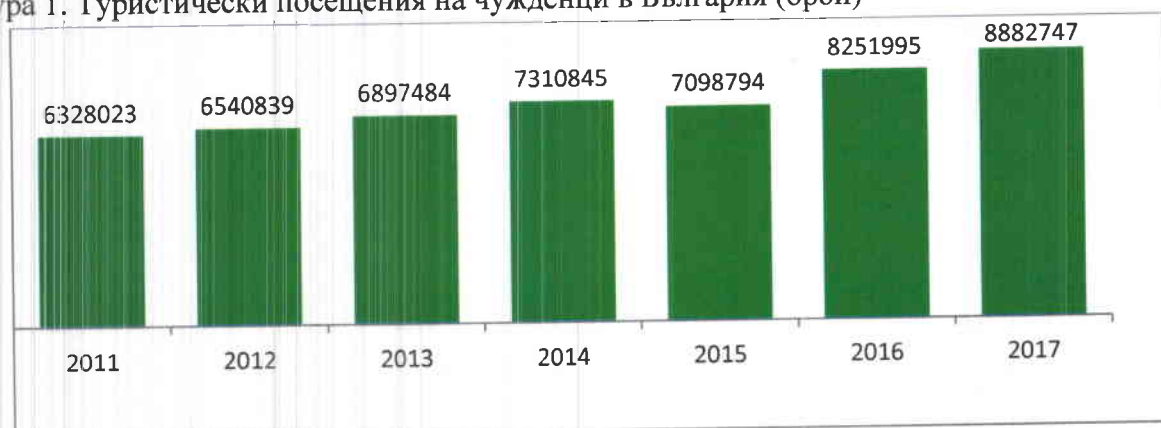
По данни на Националния статистически институт /НСИ/:

МЕЖДУНАРОДЕН ТУРИЗЪМ – БЪЛГАРИЯ Януари – Декември 2017 г.

1. Чуждестранни туристи в България

През 2017 г. общият брой туристически посещения на чужденци в България е 8 882 747. Техният брой е с 7,6% повече спрямо 2016 г.

Фигура 1. Туристически посещения на чужденци в България (брой)

Източник: НСИ

Увеличение има при посещенията с цел почивка и ваканция, като са реализирани 5 502 515 посещения и ръст от 7,5%. Посещенията с цел гостуване са 661 135, като те намаляват с -2,6%. Посещенията с цел бизнес са 1 561 932, като те се увеличават с 9,9%. Посещенията с други туристически цели са 1 157 165.

Посещенията с цел почивка и ваканция формират 61,95% от всички туристически посещения.

Фигура 2. Структура на туристически посещения на чужденци по цели през 2017 г. в %

Източник: НСИ

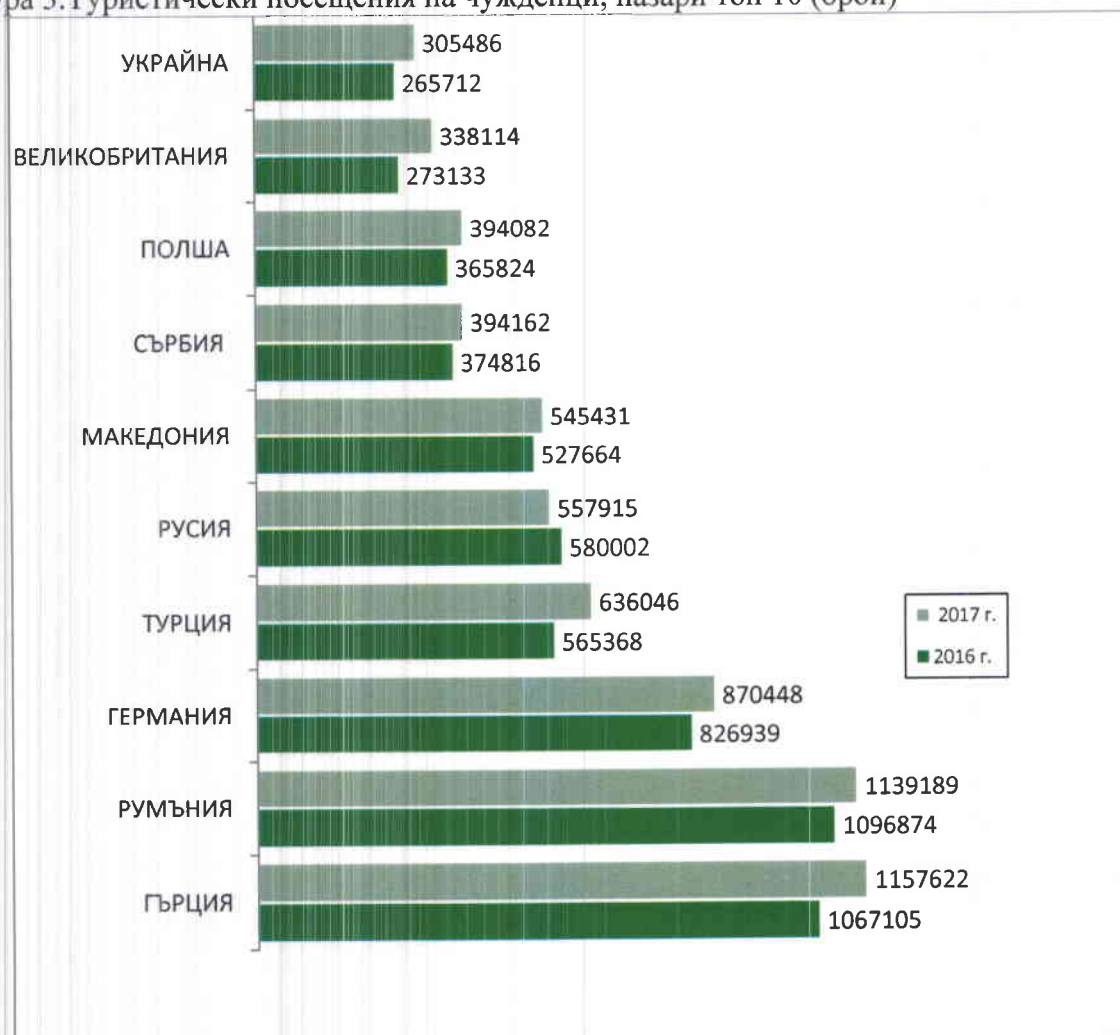
Таблица 1. Туристически посещения на чужденци в България 2017 г. / 2016 г.

	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
	Общо	8 882 747	630 752	7,6
1	ГЪРЦИЯ	1 157 622	90 517	8,5
2	РУМЪНИЯ	1 139 189	42 315	3,9
3	ГЕРМАНИЯ	870 448	43 509	5,3
4	ТУРЦИЯ	636 046	70 678	12,5
5	РУСИЯ	557 915	-22 087	-3,8
6	МАКЕДОНИЯ	545 431	17 767	3,4
7	СЪРБИЯ	394 162	19 346	5,2
8	ПОЛША	394 082	28 258	7,7
9	ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	338 114	64 981	23,8
10	УКРАЙНА	305 486	39 774	15,0
11	МОЛДОВА	208 594	29 560	16,5
12	ИЗРАЕЛ	208 141	25 032	13,7
13	ФРАНЦИЯ	196 804	32 072	19,5

	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
14	ЧЕХИЯ	193 106	-16 667	-7,9
15	ИТАЛИЯ	163 566	18 453	12,7
16	АВСТРИЯ	151 218	-15 320	-9,2
17	НИДЕРЛАНДИЯ	135 406	25 115	22,8
18	БЕЛГИЯ	122 387	32 845	36,7
19	УНГАРИЯ	94 771	1 122	1,2
20	САЩ	87 624	7 816	9,8
21	БЕЛАРУС	81 863	-1 657	-2,0
22	ИСПАНИЯ	79 977	20 690	34,9
23	СЛОВАКИЯ	74 358	4 543	6,5
24	ДАНИЯ	61 363	-6 223	-9,2
25	ШВЕЦИЯ	51 244	12 985	33,9
26	НОРВЕГИЯ	44 528	2 972	7,2
27	АЛБАНИЯ	34 033	24	0,1
28	ФИНЛАНДИЯ	31 365	2 038	6,9
29	ИРЛАНДИЯ	30 930	5 542	21,8
30	ЛИТВА	29 888	7 287	32,2
31	ИРАН	27 813	-1 000	-3,5
32	ШВЕЙЦАРИЯ	26 467	-4 368	-14,2
33	КИТАЙ	26 294	7 667	41,2
34	ЕСТОНИЯ	23 750	4 298	22,1
35	ХЪРВАТИЯ	22 757	4 783	26,6
36	КИПЪР	22 346	3 389	17,9
37	СЛОВЕНИЯ	20 154	867	4,5

	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
38	БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	18 319	3 693	25,2
39	ЛАТВИЯ	17 842	1 908	12,0
40	КАНАДА	17 831	1 446	8,8
41	ПОРТУГАЛИЯ	16 297	6 182	61,1
42	ГРУЗИЯ	14 328	2 973	26,2
43	АВСТРАЛИЯ	13 950	1 700	13,9
44	ЯПОНИЯ	13 905	878	6,7
45	РЕПУБЛИКА КОРЕЯ	12 713	1 315	11,5
46	ИНДИЯ	12 063	2 146	21,6
47	ФИЛИПИНИТЕ	11 422	-198	-1,7
48	КАЗАХСТАН	10 597	970	10,1
49	ЛЮКСЕМБУРГ	7 577	-316	-4,0
50	МАЛАЙЗИЯ	6 905	3 575	107,4

Фигура 3. Туристически посещения на чужденци, пазари топ 10 (брой)

Източник: НСИ

2. Европейски съюз

През 2017 г. страните от Европейския съюз продължават да са най-важния генериращ пазар за международен туризъм на България с относителен дял **61,4%** и общ обем от **5 450 280** туристически посещения (ръст от 8,2%).

Таблица 2. Туристически посещения на чужденци от ЕС в България, 2017 г. /2016 г.

	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
	Общо	5 450 280	414 216	8,2
1	ГЪРЦИЯ	1 157 622	90 517	8,5
2	РУМЪНИЯ	1 139 189	42 315	3,9
3	ГЕРМАНИЯ	870 448	43 509	5,3
4	ПОЛША	394 082	28 258	7,7
5	ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	338 114	64 981	23,8
6	ФРАНЦИЯ	196 804	32 072	19,5
7	ЧЕХИЯ	193 106	-16 667	-7,9
8	ИТАЛИЯ	163 566	18 453	12,7
9	АВСТРИЯ	151 218	-15 320	-9,2
10	НИДЕРЛАНДИЯ	135 406	25 115	22,8
11	БЕЛГИЯ	122 387	32 845	36,7
12	УНГАРИЯ	94 771	1 122	1,2
13	ИСПАНИЯ	79 977	20 690	34,9
14	СЛОВАКИЯ	74 358	4 543	6,5
15	ДАНИЯ	61 363	-6 223	-9,2

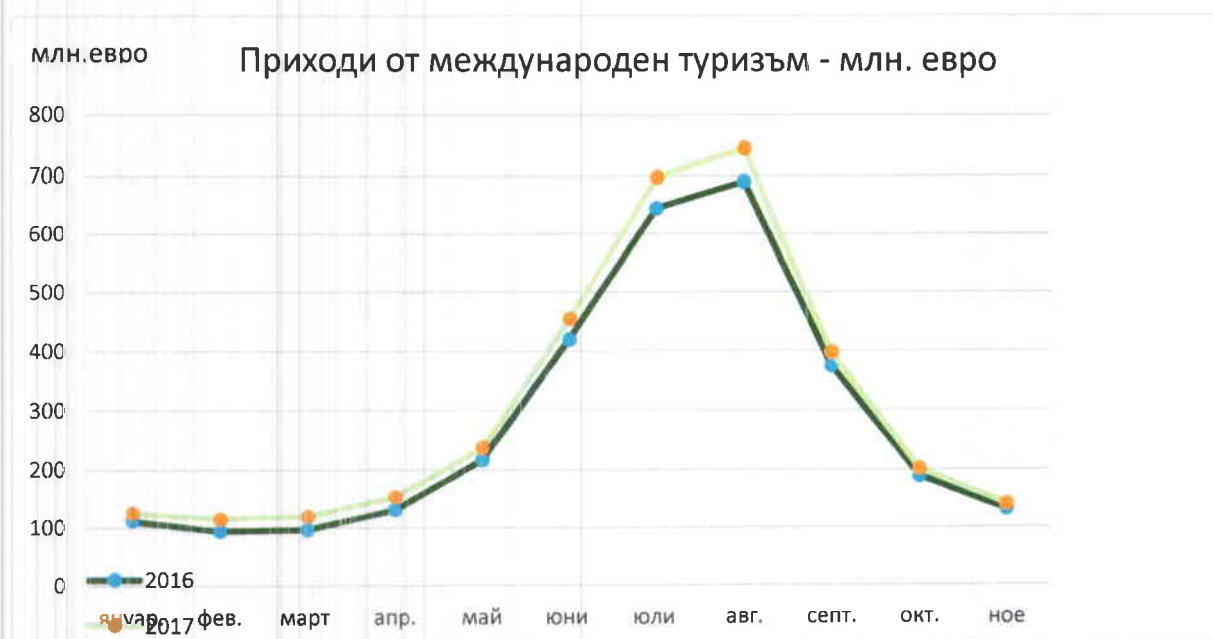
	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
16	ШВЕЦИЯ	51 244	12 985	33,9
17	ФИНЛАНДИЯ	31 365	2 038	6,9
18	ИРЛАНДИЯ	30 930	5 542	21,8
19	ЛИТВА	29 888	7 287	32,2
20	ЕСТОНИЯ	23 750	4 298	22,1
21	ХЪРВАТИЯ	22 757	4 783	26,6
22	КИПЪР	22 346	3 389	17,9
23	СЛОВЕНИЯ	20 154	867	4,5
24	ЛАТВИЯ	17 842	1 908	12,0
25	ПОРТУГАЛИЯ	16 297	6 182	61,1
26	ЛЮКСЕМБУРГ	7 577	-316	-4,0
27	МАЛТА	3 719	-957	-20,5

Източник: НСИ

3. Приходи от туризъм – България

1.1 Текущи данни

Приходите от международен туризъм възлизат на над 6,6 млрд. лв. за периода януари - ноември 2017 г. Ръстът спрямо периода януари – ноември 2016 г. е 9,1%.

Източник: БНБ

4. Пътувания на български граждани в чужбина

През 2017 г. българските граждани са реализирали общо **6 227 623** пътувания в чужбина по всички видове цели. **Увеличението** спрямо 2016 г. е **15,5%**.

Таблица 3. Пътувания на български граждани в чужбина 2017 г. / 2016 г.

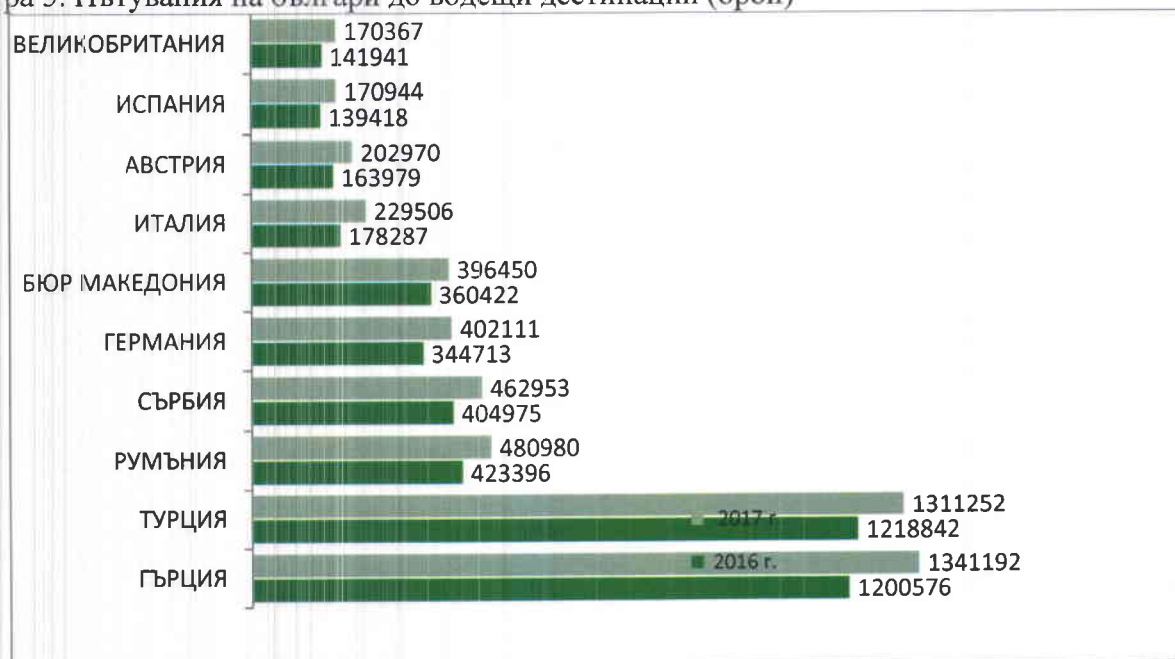
№	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
Общо		6 227 623	835 514	15,5
1	ГЪРЦИЯ	1 341 192	140 616	11,7
2	ТУРЦИЯ	1 311 252	92 410	7,6
3	РУМЪНИЯ	480 980	57 584	13,6
4	СЪРБИЯ	462 953	57 978	14,3
5	ГЕРМАНИЯ	402 111	57 398	16,7
6	БЮР МАКЕДОНИЯ	396 450	36 028	10,0
7	ИТАЛИЯ	229 506	51 219	28,7
8	АВСТРИЯ	202 970	38 991	23,8
9	ИСПАНИЯ	170 944	31 526	22,6
10	ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	170 367	28 426	20,0

№	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
11	ФРАНЦИЯ	141 913	18 756	15,2
12	ЧЕХИЯ	96 212	9 295	10,7
13	БЕЛГИЯ	90 433	28 172	45,2
14	ПОЛША	66 836	17 765	36,2
15	УНГАРИЯ	65 124	18 607	40,0
16	НИДЕРЛАНДИЯ	63 565	16 410	34,8
17	РУСИЯ	53 868	7 137	15,3
18	СЛОВЕНИЯ	36 854	11 765	46,9
19	СЛОВАКИЯ	34 303	12 465	57,1
20	ХЪРВАТИЯ	32 129	5 172	19,2
21	ДАНИЯ	28 868	8 166	39,4
22	УКРАИНА	24 131	3 672	17,9
23	САЩ	21 202	3 027	16,7
24	ПОРТУГАЛИЯ	20 030	-21	-0,1
25	ШВЕЙЦАРИЯ	19 519	3 710	23,5
26	ИЗРАЕЛ	19 083	161	0,9
27	ШВЕЦИЯ	18 699	5 147	38,0
28	АЛБАНИЯ	15 739	2 329	17,4
29	МОЛДОВА	15 010	-2 072	-12,1
30	КИПЪР	13 834	5 482	65,6
31	МАЛТА	12 834	3 547	38,2
32	ИРЛАНДИЯ/ЕЙРЕ	12 117	2 282	23,2
33	ЛИТВА	11 484	6 595	134,9
34	ЧЕРНА ГОРА	10 259	5 260	105,2
35	ОБЕД. АРАБ. ЕМИР.	9 294	5 456	142,2

№	Държава	Брой	Промяна (брой)	Промяна (%)
36	БЕЛАРУС	8 465	5 957	237,5
37	НОРВЕГИЯ	8 323	581	7,5
38	БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	7 150	5 399	308,3
39	ЛАТВИЯ	6 820	4 852	246,5
40	КАНАДА	6 680	-286	-4,1
41	ЯПОНИЯ	4 764	2 105	79,2
42	ФИНЛАНДИЯ	4 260	-171	-3,9
43	ЕСТОНИЯ	4 120	1 436	53,5
44	ЛЮКСЕМБУРГ	3 887	2 124	120,5
45	КИТАЙ	3 798	576	17,9
46	СИНГАПУР	3 347	2 678	400,3
47	АРМЕНИЯ	2 950	1 439	95,2
48	ЕГИПЕТ	2 711	1 254	86,1
49	КУБА	2 606	2 534	3519,4
50	АЗЕРБАЙДЖАН	2 104	1 049	99,4

Източник: НСИ

Фигура 5. Пътувания на българи до водещи дестинации (брой)

Източник: НСИ

ТУРИСТИЧЕСКИ ПЪТУВАНИЯ И РАЗХОДИ ЗА ТУРИЗЪМ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПРЕЗ ВТОРОТО ТРИМЕСЕЧИЕ НА 2018 ГОДИНА (ПРЕДВАРИТЕЛНИ ДАННИ ОТ НСИ)

През второто тримесечие на 2018 г. 1 084.9 хил. български граждани са реализирали туристически пътувания. Преобладаващата част от тях - 77.7%, са пътували само в страната, 17.5% - само в чужбина, а 4.8% са пътували както в страната, така и в чужбина. В сравнение със същото тримесечие на 2017 г. общият брой на пътувалите лица на възраст 15 и повече навършени години се понижава с 5.6%, като броят на пътувалите в страната намалява с 12.4%, докато броят на пътувалите в страната и чужбина и само в чужбина се увеличава съответно с 58.3 и 22.4%.

През второто тримесечие на 2018 г. най-много са пътували българите на възраст 25 - 44 години - 431.4 хил., или 39.8% от всички пътували лица. Във всички възрастови групи преобладава относителният дял на пътуванията в страната, като най-висок е този дял при лицата на възраст 45 - 64 години - 80.4% от пътувалите в тази възрастова група.

При пътуванията в чужбина дялът на пътувалите лица на възраст 15 - 24 години е най-голям - 22.5% от пътувалите в съответната възрастова група.

По-голяма част от туристическите пътувания на лицата на възраст 15 и повече навършени години както в страната (44.3%), така и в чужбина (65.6%) са били с цел „почивка и екскурзия“

През второто тримесечие на 2018 г. като самостоятелни са били регистрирани 1 490.6 хил., или 91.3% от общия брой лични пътувания. Относителният дял на самостоятелните пътувания без резервация в страната е 96.5%, а на тези в чужбина - 65.4%.

В структурата на разходите по видове с най-голям относителен дял в страната са тези за храна - 39.8%, докато в чужбина са разходите за транспорт - 29.2%.

През второто тримесечие на 2018 г. средният разход при пътуване с лична цел на едно лице на възраст 15 и повече навършени години е 180.89 лв. в страната и 610.77 лв. в чужбина.

Същевременно разходите на едно лице за професионално пътуване са средно 157.73 лв. в страната и 1 053.72 лв. в чужбина.

Около 40% от българите осъществяват поне едно пътуване годишно с цел почивка, екскурзия или развлечение – общо в страната и/или чужбина. Колкото по-млади са хората и колкото по-активен е начинът им на живот, толкова по-голям е дялът на пътуващите сред тях. Повече пътуващи има и сред висшистите и хората с по-високи доходи².

Българите търсят основно евтини места за настаняване. Това може да ги мотивира да изберат лятна почивка в началото или края на активния сезон. Финансовите ограничения и несигурността обаче лимитират ранните записвания, които също са възможност за получаване на по-изгодна оферта.

Най-често практикувани от почиващите в България българи са морският, културният, планинският и най-общо – здравният туризъм (балнео, уелнес и спа). Изборът на вид туризъм зависи от възрастта и степента на активност на пътуващия. С повишаване на възрастта дялът на практикуваните форми на специализиран туризъм се увеличава. Това е валидно най-вече за пътуващите над 50 г., голяма част от които избягват масовите дестинации дори в летните месеци. Голяма част от хората със собствени имоти или почиващи при близки със собствени имоти са склонни да комбинират почивката с алтернативен туризъм (еко, културен, спа, лов и риболов, други).

Нараства броят на хората, свързани с природата и екологичния начин на живот, с изисквания към целесъобразното използване на природните ресурси и практикуване на устойчив туризъм. Това дава възможност на България да развива успешно алтернативните форми на туризъм и да намали сезонността чрез насърчаване на пътуванията на българите в страната.

Проучванията от последните години показват, че България се възприема на основните пазари като евтина туристическа дестинация. Това повишава конкурентоспособността ѝ, но същевременно привлича нискостатусни групи, от които се реализират ниски приходи на легло и туристоден³.

4. Алтернативният туризъм – приоритет в развитието на българския туризъм

Огромното по мащаби, но в еднообразни форми, туристическо предлагане, което не отчита специфичните потребности на отделният потребител, намалява натиска и

² „Анализ на причините за пътуванията на българи в чужбина и в страната“, 2014 г., BG161PO001/3.3-01/2008/001-11 „Комуникационна кампания за насърчаване на вътрешния туризъм в Република България“, ОПРР 2007-2013 г.

ЗАКТУАЛИЗИРАНА НСУРТРБ, 2014-2030 Г.

конкуретоспособността на традиционните туристически дестинации и открива ниша за участие на други, непопуляризирани такива.

Туристите все по-често се насочват към търсене на персонализирани преживявания, за сметка на обичайното, общо туристическо предлагане.

Това открива пред новите, непопуляризирани дестинации, възможност за разкриване потенциала на съществуващата голямо разнообразие на видове и форми алтернативен туризъм и ефективното му реализиране, тъй като от потребителските групи са малки, макар да изискват по-голямо разнообразие на продуктите и услугите.

Голяма част от туристическите прояви, които се класифицират като алтернативни сега, всъщност съществуват отдавна, например културният - разглеждане на забележителности в чужд град или държава, при посещение по друг повод, градски – отивам на пазар или по работа в града, селският – ще почивам при роднини и т.н.

Много от самостоятелно развиващите се туристически продукти първо са изпробвани като допълнителни към масовия ваканционен туризъм – спортни прояви, турове по забележителности до курортите и др..

В близкото минало битова и схващането, че алтернативните форми на туризъм имат елитарен характер – стремежът към здравословен живот, екология, екстремни преживявания са присъщи на градските, богатите и високообразовани хора.

Съвременното разбиране на алтернативните туристически продукти разширява тези граници отвъд познатите форми, играе основна роля в намаляване на сезонността и постига равновесие между качество и цена, така че да са достъпни за всички.

Алтернативният туризъм се свързва с избор на нетрадиционни дестинации и избягването на места за масов туризъм, както и с туристи, които не искат да се чувстват като консуматори или клиенти, а като участници в процеса. В България често се използва термина „специализиран“ туризъм. Така се прави разлика между основните форми на масовия ваканционен и планински, и други видове и форми туризъм. През последните години в страната започна предлагането на редица туристически продукти, които по своята същност са алтернативни форми на туризма

5. Видове туризъм и алтернативни туристически продукти

Видове туризъм – алтернатива на масовия туристически продукт по начин на предлагане, протичане и ангажирания човешкия ресурс. Такива са: селски, екологичен, планински, приключенски (преходи с колело, на кон, със ски и снегоходки, спускане с лодки, гмуркане, проникване в неосветени пещери, преминаване на алпийски маршрути с водач) и тематичен (свързан с културно-историческото наследство, с езотеричното, религията, виното, традиционната кухня, етнографията и традиционната музика и

занаяти)⁴ България развива и нишови продукти – спортен, градски развлекателен, круизен и делови (MICE) туризъм. Специализираните и нишовите продукти могат да бъдат определени като продукти с потенциал.

Според Стратегията за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2030 в България доминиращи са морски туризъм и планински туризъм, а приоритетни продукти са:

Културно-познавателен туризъм – отличава се с голям потенциал за развитие, присъства като доминиращ продукт в почти всички туристически райони на страната. Концентрирани най-много от културно-историческите атракции са в Тракийски, Дунавски и Старопланински райони. Културния туризъм в България включва археологически, архитектурни, етноложки, религиозни обекти, исторически забележителности, както и културни институции – музеи, галерии, читалища и културни събития от различно естество, свързани с нематериалната култура, както и „творчески“ туризъм, в който туристите създават култура.

Предимствата могат да бъдат сведени най-общо до: възможност културният туризъм да бъде комбиниран с всички други видове туризъм и да служи за основа на удължаването на туристическите сезони, богато културно наследство от различни исторически епохи и голямо видово разнообразие; териториална концентрация и благоприятно разположение на културно-историческите атракции, съхранен автентичен местен фолклор, относително развита музейна мрежа.

Недостатъците на културния туризъм се изразяват главно в недостатъчната диверсификация на предлагането на културен туризъм по неговите подвидове – познавателен, развлекателен, образователен и други, силно изразената сезонна посещаемост на обектите на културния туризъм в страната, недостатъчното промотиране на музеите, дефицитите в нормативната база по отношение на опазването и използването на културните ценности и антропогенните туристически ресурси и развитието на видовете и формите на културния туризъм.

Религиозният туризъм е част от културно-познавателния туристически продукт. Обществото и църковните институции осигуряват добри възможности за съчетаване на религиозния с елементи на културно-познавателния туризъм и пълноценно използване на наличния потенциал.

Фестивалният и събитийен туризъм също е съществена част на културно-познавателния туризъм. Редица традиционни български празници и обичаи са уникални и атрактивни за българите и чужденците и могат да привличат множество туристи (нестинарство, кукерство и други).

Виненият и кулинарният туризъм. България е известна с многообразието си от винени сортове грозде и е на 21-во място сред държавите производители на вино за 2014 г.⁵ Множеството успешно функциониращи изби, част от които вече са успешни

⁴Дефиниция на БААТ

⁵По данни на Food and Agriculture Organization

туристически атракции се превръщат в атрактивна дестинация за винен туризъм – не само заради традициите във винопроизводството и културата на виното.

Кулинарният туризъм е разрастващ се феномен, който в последните две десетилетия се развива като туристически продукт, наред с други причини, и заради факта, че над 1/3 от разходите на туристите са за храна⁶. Традиционната ни кухня и разнообразните ястия, характерни за различните райони на страната, страната има потенциал да превърне кулинарния туризъм в туристическо преживяване с цел релаксация и/или забавление, което да включва както събития, свързани с храна (фестивали, конкурси, демонстрации, кулинарни шоу програми и други), така и дейности, подпомагащи пряко развитието на местните общности (посещения на местни производители и фермерски пазари, дегустации и други). Този вид туризъм удовлетворява и нуждите на съвременните туристи от нови преживявания и познания.

Здравен туризъм /лечебен, SPA и wellness/. Лечебния туризъм се изразява в използването на редица естествени лечебни фактори като минерални води, лечебна кал, климат за закаляване на организма, укрепване и възстановяване на здравето. Тенденцията към застаряване на населението и очакваното нарастване на потреблението на здравни услуги са добра предпоставка за развитие на здравен туризъм в България. Страната разполага с достатъчно ресурси, но продуктът не е достатъчно развит, а някои от подвидовете му са напълно подценени (напр. медицински туризъм). България има потенциал да се включи активно в световната уелнес индустрия като „Център на здравето в Европа“⁷. Голяма част от минералните води у нас извира от голяма дълбочина, което е гаранция за тяхната чистота, имаме и почти всички видове минерални води, които се срещат по света, както и находища на лечебна кал. За възстановяване и лечение чрез вода има възможност да бъдат третирани над 90% от най-масовите заболявания, лекувани и заплащани по клинични пътеки от европейските здравни каси. Понастоящем обаче по-малко от 0.4% от водите се използват за балнеолечение, което показва значим нереализиран потенциал.

Според Стратегията за устойчиво развитие на туризма в България 2014-2030 в България а продукти с потенциал за развитие са:

Екотуризм /зелен туризъм, грийнтуризм, див, природен, ориентиран към природата, които са свързани с местата на практикуването на този вид туризъм/. По своята същност той е „отговорно пътуване до природни места (територии, райони, зони), което съхранява околната среда и поддържа благополучието на местните жители“⁸ и е в основата на развитието на устойчив туризъм като цяло. Фокусът при екотуризма е върху природното наследство на района, не е особено практично да се отделят природните и културни компоненти на екотуризма. Понятието екотуризм обхваща устойчивото използване и на културните, така както и на природните активи. Елементи на екотуризма са: естествена, не нарушена природна среда, екологична и културна устойчивост, принос към опазването, образование, възпитание и интерпретация, осигуряване на местни ползи

⁶World Tourism Organization (2012), Global Report on Food Tourism, UNWTO, Madrid

⁷АКТУАЛИЗИРАНА НСУРТРБ, 2014-2030 Г.

⁸Определение, дадено от Международно Общество за Екотуризм - The International Ecotourism Society (TIES)

и участие, посетителско удовлетворение, отговорен маркетинг . В страната има над 1 000 защитени територии и обекти, сред които 55 резервата, 344 природни забележителности 564 защитени местности, 3 национални и 11 природни парка, 35 поддържани резервата, 574 защитени видове растения, 483 защитени видове животни и 1646 защитени дървета. 17 от резерватите в страната са обявени за биосферни по програмата на UNESCO „Човек и биосфера“, а два от природните обекти – Национален парк „Пирин“ и резерват „Сребърна“, са включени в списъка на UNESCO на Световното природно наследство. Маркираните пътеки в планините са с обща дължина от над 37 000 км. Селски туризъм включва предлагането на разнообразни продукти и услуги, свързани със спецификата на посетеното място, които се организират и предлагат от местната общност. Подвидове селски туризъм са: класически селски туризъм, агротуризъм и фермерски (ранчо-) туризъм. Селският туризъм предоставя добри възможности за създаване на заетост за немалка част от жителите на селата и за повишаване доходите на хората. Много български села предоставят комплексни условия за селски туризъм, което се дължи на биоразнообразието, различните климатични условия и топографските особености. В планинските и полупланинските райони се наблюдава уникално съчетание на забележителна природа, климат и автентична селска атмосфера, търсени изключително много от чуждестранните туристи. Селският туризъм в България все още се намира в ранен етап от жизнения си цикъл, поради което не се наблюдава застрашена еко среда в местата на развитието му. Селският туризъм, като алтернатива на масовия, от една страна свързва по по-добър начин различните потребности на туристите с природата, културата, историческото наследство, традициите и обичаите, но от друга страна, използва повече уникални и незаменими туристически ресурси. По данни на Евростат близо 45% от общия брой нощувки на туристите в ЕС се осъществяват в селски райони.

Приключенски /спортен, хоби-туризъм / туризъм. Много от спортовете са специфични, често екстремни и са особено привлекателни за любителите на приключенията. Поради това спортният туризъм може да се определи и като приключенски⁹. Включва дейности като подводно сафари и подводна археология, кану, рафтинг, приключенско, планинско и шосейно колоездене, езда, някои видове джип-сафари, програми за оцеляване, катерене с планински водач, планински преходи с различна трудност, вкл. преходи със ски с панти, с бегови ски, със снегоходки или с кучешки впряг, екстремни ски, експедиционен/височинен туризъм към върхове над 6000 м, сноуборд и други¹⁰. България разполага със значителни ресурси за развитие на приключенски туризъм и е един от най-бързо развиващите сектори в туристическата индустрия. Приключенският туризъм в България обаче към момента е слабо развит, независимо от възможностите на страната.

Градски развлекателен туристически продукт. Това е една от възможностите за удължаване на крилата на сезона и повишаване на заетостта на легловата база. Богата история и културно-историческо наследство, наситен събитийен календар, много възможности за забавления и спорт дават градовете в страната. Огромно предимство на

⁹ВИДОВЕ АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ Автор: Ваня Атанасова Василева

¹⁰БААТ

българските градове е близостта с природата и възможността за съчетаване на културен с други видове туризъм. Има отлични възможности за шопинг и разнообразие от ресторанти, барове и заведения за нощен живот. Според класацията на Lonely Planet в топ 5 на най-интересните за посещение градове в България са София, Пловдив, Варна, Велико Търново и Бургас. Специфичен елемент от градския туристически продукт е хазартният туризъм. Въпреки че този вид туризъм не присъства официално в действащата туристическа стратегия на България, на практика такъв бизнес съществува и той се развива с успех през последните години. В страната има над 700 игрални зали и 25 игрални казина ¹¹.

Спортен туризъм – България има международен имидж на страна носител и символ на спортна слава и постижения. Това създава по естествен начин стимули за развитие на българския туризъм в интеграция с физическата култура и спорта. Типичните форми и разновидности на спортния туризъм, както по света, така и в България, са пътуванията на спортисти, вкл. любители (активен спортен туризъм) и пътуванията за наблюдение на спортни събития (пасивен спортен туризъм). България разполага с благоприятни условия за развитие на този вид туризъм. През последните години е обновена значителна част от спортната база, изградени са нови модерни съоръжения. Страната привлича и все повече международни спортни събития.

България разполага с добър потенциал за развитие на велотуризмът. Велотуризмът става все по-разпространен като туристически продукт в Европа. Предимствата на този вид туризъм са, че значително намалява емисиите от транспорт за придвижване до дестинацията, а при велопътуванията на дълги разстояния те са елиминирани изцяло. Велосипедният туризъм се развива в две направления. По-широко разпространено у нас е планинското колоездене, което може да се счита и за част от приключенския туризъм. Другото направление на велосипедния туризъм са дългите велосипедни маршрути и обиколки на забележителности. В България има потенциал за подобни маршрути, поради наличието на няколко дълги речни системи, около които те обикновено се ориентират. Ловният туризъм също е част от спортния туристически продукт на България. Изключително богато и разнообразно флористично и фаунистично богатство, запазена дива природа и впечатляващи с красотата и силата си дивечови популации, географското разположение, релефът, климатът, водните ресурси и другите природни условия са предпоставки за развитието на този туристически продукт. Ловният фонд на България възлиза на над 10 млн. ха., ловните стопанства са 40. За нуждите на ловната дейност са изградени 68 бази за интензивно развъждане, разселване и ползване на елен лопатар, муфлон и дива свиня и 15 ферми за производство на ловни птици, от които 9 за производство на фазани и 5 за производство на полудиви патици. Рибното богатство на България също е голямо и разнообразно. Предлагат се възможности за риболов на сладководни видове като шаран, пъстърва, сом, костур, бяла риба, клен, скобар. В Черно море обект на риболов са моруна, калкан, лаврак, лафер, минокоп-умбрина. Обекти за риболов са и големите язовири Искър, Белмекен, Голям Беглик, Широка поляна, Доспат, Батак, Въча, Рабиша, Бакър дере, Караджа дере. Речният риболов е достъпен по водите

¹¹ Държавна комисия по хазарта за публикация на в-к Капитал, 2015 г.

на Камчия, Тунджа, Ропотамо, Велека и техните притоци, които привличат аматьори и професионалисти.

Делови (MICE) туризъм. България започва да се утвърждава като дестинация за провеждане на срещи и конгреси на международно и национално ниво. Предпоставка за това са елитните хотели, атрактивните цени и приятната атмосфера. Четирите международни летища осигуряват лесен достъп от всяка точка на света. Заради наличието на подходяща инфраструктура за провеждане на конгреси, конференции, изложения и други делови събития, страната ни е място за провеждане на изложения в областта на промишлеността и услугите, селското стопанство и новите технологии, туризма и други, добре познати по света.

Круизен туризъм. У нас основните пристанища, от които се осъществяват круизни пътувания са Варна, Бургас и Пътнически Терминал Несебър – на Черноморието, и Русе център – за пътувания по р. Дунав. Като цяло круизният туризъм не се свързва с България.

Други видове алтернативен туризъм. Съществуват и други видове алтернативен туризъм, като отделен вид туризъм е определен фототуризмът, фотолов, фотосафари, природо-познавателен, културно-познавателен, стопанско-познавателен и др.

Раздел III. Предпоставки за развитие на туризма и алтернативни туристически продукти на територията на МИГ Гълъбово - Опан - оценка на ресурсите

1. Обща характеристика община Гълъбово

Въпреки липсата на популярност, територията на МИГ Гълъбово – Опан, разполага с красива природа, уникално географско местоположение, единствени за страната природни забележителности, минерални извори и значително културно-историческо наследство.

Стратегическото ѝ местоположение създава условия да бъде конкурентноспособна на други съседни общини с развит туризъм, а близостта до Стара Загора и района на Странджа-Сакар създава предимството, да бъде посетена, дори когато насочеността на пътуването не е към нея.

Същевременно при анализа на качествените характеристики на предлагания туристически продукт - капацитет за настаняване, степен на съхраненост и значимост на културното и природно наследство, транспортна достъпност, наличие на атракции и т.н., в сравнение с водещи туристически дестинации в Европа и в България, туризмът в Гълъбово- Опан има по-скромни измерения.

На местно ниво туризмът продължава да не е определящ за икономиката, като на този етап, приносът му е незначителен. Очакваните и развиващи се промени свързани с енергетиката обаче, засилват привлекателността на бранша и динамизират процесите в тази насока.

- **Географско положение**

СНЦ „МИГ Гълъбово – Опан“ обхваща общините Гълъбово и Опан. Община Гълъбово се намира в югоизточната част на Горнотракийската низина. Заема площ от 348.8 кв. км. и представлява 6.8% от територията на Област с административен център Стара Загора, 0.31% от територията на страната и е част от Южен централен район. Гъстотата на населението в обхванатата територия по данни на НСИ е 40.9 жители на кв. км. при 68.1 жит./км² за страната. Общината граничи със землищата на общините Раднево, Опан, Симеоновград и Тополовград.

Селищната мрежа включва 11 населени места - гр. Гълъбово и 10 села- Априлово, Великово, Главан, Искрица, Медникарово, Мусачево, Мъдрец, Обручище, Помощник и Разделна. По брой на населението Община Гълъбово попада в групата на малките селища – от 5 до 30 хил. души, нарежда се на 109 място сред общините по броя на населението.

Община Гълъбово е със средна надморска височина 171м. и абсолютни височини в границите от 100 до 370 м. Релефът е предимно равнинен, но в източната и западна част на територията ѝ има разположени ниски хълмове. В територията ѝ се включва част от Сакар планина. Характерните особености на района и процесите през неотектонската епоха са довели до формирането на лигнитни въглища, обазуващи пластове, залягащи на неголяма дълбочина.

- **Транспортни връзки**

Община Гълъбово е разположена в централната част на България. Това местоположение обуславя преминаването през територията на Общината на важни авто и ж.п. транспортни артерии. За транспортното обслужване на Общината по-голяма значимост има пътната инфраструктура. Тя е представена от пътища от по-висок клас, включени в обхвата на републиканската пътна мрежа и от общинската пътна мрежа. Общината разполага с добре изградена автомобилна пътна мрежа обхващаща всички населени места в Общината. През Общината преминава участък от второкласен път II, който е с дължина 11 км. Част от пътищата (третокласен път Гълъбово – Разделна – Опан, четвъртокласен път Гълъбово - Априлово) са довеждащи до първокласен път Е 85. Третокласните пътища са с обща дължина 37,2 км. Чрез тях общинския център гр. Гълъбово се свързва с гр. Раднево и селата Разделна и Мъдрец.

Общинската пътна мрежа е с обща дължина 29,8 км. Тя допълва транспортните функции на пътищата от републиканската пътна мрежа и обвързва (в транспортно отношение) населените места от Общината, през които не преминават пътища от по-висок клас. Тези пътища се използват и за транспортното обслужване на енергийния комплекс „Марица - Изток“. Пътната мрежа от по-висок клас улеснява контактите на Общината със съседните общини – Раднево, Симеоновград, Тополовград.

- **Климат**

Климатът е преходно континентален и континентален. Климатът на територията на Община Гълъбово се характеризира със сравнителна мека зима и горещо лято. През зимата Стара Планина спира студените континентални въздушни маси, нахлуващи от север

и североизток. Тази естествена защита прави зимата в района значително по-мека от тази в умерено-континенталната климатична подобласт на Северна България. Средните годишни стойности на температурата на въздуха са над 120 С, а за относителната влажност на въздуха са около 70%. Валежите през зимата са неравномерно разпределени. Сумите на валежите през месец май и юни, ноември и декември са най-големи. Най-сухо е през месеците август и септември, а втори валежен минимум има през февруари и март. Валежите от сняг са сравнително редки, а снежната покривка се задържа твърде кратко. Валежите дават главната приходна част в баланса на подземните и повърхностни води.

2. Природни ресурси

Водите в района на Община Гълъбово са от Беломорския водосборен басейн. Главната водна артерия е река Съзлийка, която приема два леви притока - реките Овчарица и Соколица. Общите естествени ресурси на подземните води се оценяват на около 8100 l/s на кв. км. Средния модул на подземния отток е 3.0 – 3.2 l/s на кв. км. Подземните води в поречието на река Съзлийка се използват интензивно предимно в частните стопанства, както за комунално-битови, така и за селскостопански цели. Река Съзлийка е главен водоизточник на „Брикел“ ЕАД за сурова техническа вода и за допълване на цикъла. Река Съзлийка е включена в Единната национална система за наблюдение и контрол, като наблюдението и контролът върху състоянието на повърхностните води се извършва от Националната система за екологичен мониторинг на околната среда (НСМОС). Река Соколица протича в западна посока, покрай селата Мъдрец, Искрица, Медникарово и Обручище, водите и се събират в язовир "Розов кладенец" до ТЕЦ „БРИКЕЛ“ ЕАД. Общият брой на микроязовирите на територията на общината не е малък – 41. Те са изградени в различни периоди – през петдесетте и шестдесетте години на миналия век. Общият размер на заетата площ от язовирите е около 1,5 хил. дка.

На територията общ. Гълъбово се намира Розов кладенец е язовир в югоизточна България, разположен близо до град Гълъбово, област Стара Загора.

3. Природни забележителности

На територията на общ. Гълъбово, се намират единствените в страната кални вулкани - геоложко образувание, представляващо отворстие или кратер в земната повърхност, което постоянно или периодично изхвърля кал, вода и газове.

В България кални вулкани се срещат единствено в южните части на Старозагорското поле. Те са разположени в група между селата Априлово, Обручище и Полски Градец, като са линейно ориентирани по долините на реките Еледжик, Овчарица и Соколица (притоци на река Съзлийка). При периодичните си изригвания, заедно с калта, изхвърлят овъглени дървета, лигнитни въглища и сероводород. Калните вулкани в Старозагорското поле са се активизирали след Чирпанското земетресение от 1928 г.

Калните вулкани - представляват едно сравнително рядко геоложко явление. Те не са свързани с вулканската дейност, макар че са известни и случаи на изригване на кални вулкани в подножието на действащи вулкани (Сицилия, Исландия, Сулавеси). Това обаче са единични случаи по света. Най-широко разпространение калните вулкани имат в области, богати на нефтени залежи, въглища или сол. Днес дори те се смятат за типични

за такива области, макар че съществуват и много нефтоносни области, където не се срещат кални вулкани.

По света. Най-много кални вулкани има в района на Каспийско море, Кавказ, Азовско море (река Кубан, Тамански полуостров и Керч), Румъния, САЩ, Мексиканския залив, Карибско море (остров Тринидад), Андите (Колумбия, Венесуела), Малайския архипелаг, Филипините, полуостров Индокитай, Южна Азия (Индия и Пакистан), Апенинския полуостров и др.

Най-големият кален вулкан в света е в Индонезия и известен под името Луси (съкращение от индонезийското Lumpur Sidoarjo, калният поток от Сидоарджо. Още е известен и с името Лапиндо). Той се намира в източната част на остров Ява и е активен от май 2006 г. Учените до ден днешен спорят за причината за това масиво изригване на кал - от 180 000 до 10 000 куб. м. кал на ден. Основната хипотеза обяснява появата на калния вулкан като резултат от сондажните дейности на компанията за добив на природен газ PT Lapindo Brantas. Друго виждане по въпроса обяснява явлението със сеизмичната активност в района на Малайския архипелаг.

В България се срещат единствено в южните части на Старозагорското поле и почти всички са разположени на територията на община Гълъбово.

4. Защитени територии

Под режим за защита на територията на общината са две защитени зони, попадащи в териториалния обхват на община Гълъбово - реките Сазлийка, Овчарица и Соколица - включени в списъка на защитените зони за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна на територията на Старозагорска област- и язовир «Розов кладанец», като особен интерес представлява втората от тях:

Язовир „Розов кладанец“ - включен в списъка на защитените зони за опазване на дивите птици на територията на Старозагорска област. Изграден е в периода 1957 — 1960 г. с основно предназначение да охлажда турбините на ТЕЦ Марица изток 1 и ТЕЦ Марица изток 3, поради което температурата на водата е относително постоянна и сравнително висока дори и през зимата.

Фактът, че водата не замръзва през зимата, прави язовирът особено привлекателно място за водолюбиви птици. Язовир Розов кладанец е разположен между град Гълъбово и село Обручище в долината на река Соколица, непосредствено до ТЕЦ Марица Изток 1. Водният приток към язовира е увеличен посредством водохващанията на реките Соколица и Съзлийка. Язовирът е с общ завирен обем 20,4 млн. м³. Оформен е от две язовирни стени от земнонасилен тип. Основната стена е с височина 11,5 м и дължина по короната 1285 м, а контра стената е висока 6,6 м с корона с дължина 1813 м.

Максималният отток е фиксиран на 30 м³.

Растителност- по-голямата част от брега на язовира е лишена от растителност. На места се срещат изкуствени насаждения от черен бор и акация. Долината на река Съзлийка, част от която попада в рамките на язовира, е обрасла с типична крайречна растителност като върба, тополя и храсти.

Птици- топлата вода прави язовир Розов кладанец привлекателно място за водолюбиви птици. От установените 142 вида птици 34 са включени в Червената книга на България, а 5 са поставени в категорията на световно застрашените. През зимата

язовирът се превръща в местообитание от международно значение за малкия и големия корморан. През зимата са установени и световно застрашените видове като къдроглав пеликан и белоока потапница, а друг световно застрашен вид - ливадният дърдавец - се среща в района на язовира по време на миграция. Язовирът е обявен за защитена, част от екологична мрежа НАТУРА 2000.

Рибно-язовир Розов кладенец е подходящо място за любителски риболов. Срещат се видовете шаран, червеноперка и каракуда.

5. Културно-историческо наследство

• Исторически забележителности

Географските характеристики на територията на община Гълъбово, разположена в югоизточната част на Горнотракийската низина, са предпоставката за заселване на различни цивилизации по територията още от Древността и за пространственото развитие на селищната структура в миналото и настоящето. В тази връзка, културното наследство в района е резултат от дългогодишното напластяване на отминали цивилизации и епохи, които носят специфична памет и идентичност на мястото.

Националната концепция за пространствено развитие на Република България представя културните коридори и прави оценка за степента на значимост на културното напластяване, като община Гълъбово е представена с ниска степен – наличие на един слабо изразен културен пласт или липсващ такъв.

Карта Културно напластяване на населените места, Източник: Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025

Основните насоки в опазването на културните ценности в цялото им времево и видово многообразие са свързани със съхраняване на техните уникални характеристики, чрез консервация и активно опазване, публична загриженост и адаптация в най-широк смисъл, запазване и развиване на духа на мястото /genius loci/ и на пространствената идентичност и развитие на потенциала им за стимулиране на икономическия растеж.

Община Гълъбово се намира на територията на Тракийската низина, където обществен живот се е зародил още през VI хилядолетие преди новата ера. В землището на община Гълъбово са открити останки от поселища, което е съществувало през каменно-медната епоха. Селищната могила „Хисарлъка“ е разположена на 1 км от град Гълъбово. Тя е била обитавана до средата на II хил. пр.Хр. и според учени е използвана като едно от важните крепостни съоръжения в района.

На територията на общината са открити доказателства за активен стопански живот през бронзовата епоха. Тук са открити множество жилища, глинени и керамични съдове, от които се съди за трудова дейност, свързана със земеделие. В местностите Кошар дере, Беловините и Корийката са открити останки от тракийски селища. Най-много тракийски могили в община Гълъбово – 23 на брой, са открити в района на село Мъдрец. Край село Главан, върху билото на един от северните ридове на Сакар планина се намират останки от крепостта Балзена, която е била важен отбранителен център през ранновизантийския период и средновековието. В научната литература крепостта е известна като „Калето“ или „Градището“.

Запазени паметници от тракийско време са и надгробните могили. Край Гълъбово това са: Малова чука, Лесова чука, Лиска могила, Малката могила, Балабанджиевата могила и др.

От периода на римската цивилизация пък са известни няколко стари пътища. По течението на река Сазлийка например минава древният път от Нове (Свищов) през Августа Траяна (Стара Загора) до Константинопол. Освен това тук се срещат и останки от друг римски път, свързвал някога Стара Загора с Одрин.

На територията на община Гълъбово е открита част от най-голямото и най-известното защитено землено укрепление на юг от река Дунав, в ареала на обширната територия на България през VIII-X век – „Еркесията“ (тюр. Земен прорез, гръц. Големият окоп, Голямата ограда, Големият прекоп).

Крепостта Балзена се намира в близост до с.Главан. Самото село се споменава в османски данъчни регистри от 14-15 век. В близост до него се е намирал кръстопътят на древните пътища Виа Диагоналис и Виа Милитарис, като за тяхната охрана са били построени 2 стражеви крепости, по-запазената от които е **Балзена** или Валзина, както е спомената в Сюлейманкьойския надпис на Хан Омуртаг за 30 годишния мир. Там тя е описана като гранична крепост между България и Византия.

Тази крепост отстои на 3 – 4 км от стария римски военен път. „Балзена“ е била с двойни стени дебели около три метра. От изток на запад стените са тройни с кули и бойници. По времето, когато селяните започнали да строят къщи от камък стените на крепостта били постепенно разрушавани, за набавяне с камъни. Към 1920 и през 1992 г. археологически екип от София установява, че стените на крепостта се издигат на височина към три метра.

През средновековието крепостта е имала ключово значение и покрай нея възникват няколко малки селища. Едно от тях се е намирало на територията на днешните местности: „Бекчийницата“ и „Трацов Кладенец“. Двете местности се намират на около километър западно от селото. Останки от древни селища са открити в местностите „Циганското дърво“, „Читашки юрт“, „Могилите“, „Чешката река“. В близост до селото са открити останки от тракийски град, наречен „Гласин“, впоследствие и „Главин“, от където произлиза и името на селото.

Селищната могила край Гълъбово, разположена в местността Асара вече е обект с национално значение. Могилата е съхранила данни за живот по тези земи на повече от 7000 години – от новокаменната епоха до Средновековието. Единствено тук е изследван периодът 11-18 век преди новата ера, известен като „култура Гълъбово“. Тя е датирана от експертите от 6-тото хилядолетие преди Христа и е с внушителни размери 12м/180 м., с обща площ 23,4 дка. Укрепена е с каменна стена като акропол. Обитавана е до 4-тия кръстоносен поход в началото на 13-ти век. Днес колекцията от разкопките би била гордост за всеки музей. Тя включва над 200 керамични съда, златни и бронзови накити, сечива, въоръжение и много други. Тук са намерени първите съдове на "бързо грънчарско колело", т.е. за масово произвеждане за нуждите на бита; съдове за пренасяне на парфюми, първата бояджийска четка на около 4 хил. години и други. Тя е известна както в Европа, така и в САЩ. Паметникът има изключителна научна стойност, някои специалисти сравняват значимостта на могилата и на 12 метровите пластове с тази на Троя, Полиохни на остров Лемнос в Гърция, Богазкьой-Хатуша, близо до днешния град Чорум в Турция, считана за столица на Хетската държава и други. Можем само да гадаем каква невероятна туристическа възможност дава на общината тази могила, която по историческо време и богатство на артефакти се равнява на Троя.

Могилният некропол между селата Медникарово и Искрица е разположен на около 9 км западно от Гълъбово по третокласен асфалтов път са открити при разкопки през 1990 г. три малки могили от II-III в., в последствие могилите са заравнени, съоръженията са засипани. Материалите се намират в Археологическия музей в Раднево. Открити са стъклени и глинени балсамарии, накити и др. незначителни предмети. Святилище с ритуални ями, повечето от които много големи (над 2 м дълбочина) и с форми на характерни тракийски съдове - фиали, киликси, кантароси. В една от могилите има вторичен гроб на воин със сабя - вероятно печенег.

Край с. Медникарово в местността „Кюпа“ са намерени антики, статуетки и големи делви. Има и няколко могили – „Рощук“, „Рошава Драгана“. Тези антични предмети дават основание да се твърди, че селото е основано върху заварени тракийски селища. В селото е открит гроб на тракийска принцеса. Гробница от края на втори и началото на трети век е открита от археолози в района на селото. В гробницата са открити чифт златни обеци, сребърна гривна и бронзов пръстен с надпис „Дар на Теодора“.

Долмените край с. Главан - най-древните недвижими археологически обекти по територията на съвременна България, които са оцелели в задоволително състояние до днес, са мегалитите. Те са градежи преди всичко с духовни функции, не са жилищни или стопански постройки, много рядко засягат военни съоръжения. На територията на Сакар планина са описани повече от 600 долмена. Най-голяма е концентрацията им в землищата на селата Хлябово, Сакарци, Българска поляна и Главан.

Пограничният вал „Еркесията“ край с. Главан е най-голямото и най-известното от окопните защитни землени укрепления на юг от река Дунав, в ареала на обширната територия на България през VIII – X век. Той е част от системата от защитни валове, изградени във всички гранични и буферни зони на българската държава. Известен е на византийските и чуждите хронисти от средните векове, защото е действителна охраняема граница на България с Източната Римска империя (Византия). Освен военноотбранителната си функция, Еркесията е добре уредена митническа граница, през която се осъществяват търговските и културни връзки с Византия чак до XIV век. Съоръжението е видимо от космоса и днес, като свързва по един неповторим начин Черноморското крайбрежие с долината на р. Марица и по този начин обединява днешните български общини – Бургас, Средец, Карнобат, Стралджа, Тунджа, Гълъбово и Симеоновград. Община Тунджа заема централна част на това изключително съоръжение. Общата дължина на съоръжението е 142 км. Тя е измерена по линията на неговия насип с начало от брега на Бургаското езеро (южно от кв. Горно Езерово) – с. Дебелт – с. Житосвят – с. Люлин – с. Симеоново – с. Тенево – с. Генерал Инзово – с. Овчи кладенец – с. Обручище – с. Навъсен, до левия бряг на р. Сазлийка. Еркесията е най-голямото и най-известното от окопните защитни землени укрепления на юг от река Дунав, в ареала на обширната територия на България през VIII – X век. Той е част от системата от защитни валове, изградени във всички гранични и буферни зони на българската държава. Известен е на византийските и чуждите хронисти от средните векове, защото е действителна охраняема граница на България с Източната Римска империя (Византия). Освен военноотбранителната си функция, Еркесията е добре уредена митническа граница, през която се осъществяват търговските и културни връзки с Византия чак до XIV век.

Съоръжението е видимо от космоса и днес, като свързва по един неповторим начин Черноморското крайбрежие с долината на р. Марица и по този начин обединява днешните български общини – Бургас, Средец, Карнобат, Стралджа, Тунджа, Гълъбово и Симеоновград. Община Тунджа заема централна част на това изключително съоръжение.

Исторически, необходимостта от изграждането на това внушително и до днес по размерите си инженерно съоръжение се оформя след 705 г. В тази година според договорните отношения между хан Тервел и император Юстианиан II (686 – 695), (705 – 711) на България е отстъпена областта Загория. Тази област по това време е обхващала земите между билото на Стара планина и северните възвишения на Странджа, на запад – до р. Тунджа, а на изток – до Черно море, без стратегическите за империята крепости Анхиало (Поморие) и Месемврия (Несебър). На практика това е първото териториално разширение на България на юг от Стара планина. По-късно в 716 г. южната граница на тази територия е потвърдена с първия официален договор между Византия и България през управлението на император Теодий III (715 – 717). С този договор България, по времето на хан Тервел (701 – 718), определя точно не само граничната линия, но и търговските и митнически отношения по прието процедура с Византия. И отново, след преломни военно-политически събития южната граница на България се визира в 1-а статия на 30-годишния мирен договор с Византия при управлението на хан Омуртак и император Лъв V в 815 г. “Относно старата граница нека бъде оная от Дебелт и до река и между двете реки до мост ...” – този текст подсказва, че границата с империята още от началото на VIII в., като местоположение следва линията на вала Еркесията.

Неговият строеж и режим на ползване издават българската му принадлежност, което се доказва с резултатите от археологическите проучвания през XIX и XX век. Общата дължина на съоръжението е 142 км. Тя е измерена по линията на неговия насип с начало от брега на Бургаското езеро (южно от кв. Горно Езерово) – с. Дебелт – с. Житосвят – с. Люлин – с. Симеоново – с. Тенево – с. Генерал Инзово – с. Овчи кладенец – с. Обручище – с. Навъсен, до левия бряг на р. Сазлийка. Естествен е въпросът, който можем да си зададем в съвременната епоха, кога е изградена тази фортификационна линия. Мненията и заключения на изследователите по този въпрос сочат широк диапазон от време – от първата половина на VIII век до към 30-те години на IX век (В.Златарски, К.Шкорпил, К.Иречек, Н.Благоев, Д.Овчаров).

Интересен е разказът на арабския пътешественик и хронист Ал. Масауди (Масуду), чийто сведения се отнасят към първата половина на IX век- “От Цариград (Константинопол, дн. Истанбул) до страната на бурджаните (българите) има 15 дни път,Областта на бурджаните (България) е обкръжена с трънест плет (стобор или ограда), в който се намират отвори, подобни на дървени прозорци (врати), тази (ограда) е подобна на стена при канал“. Ал Гарми – друг арабски хронист описва българските валове като дървена ограда “нещо, което съставлява защитата (подобно) на стена издигната зад един ров”. В 967 г. византийският хронист, историкът Скилица – Кедрине описва Еркесията като “Голямия окоп” и “Голямата ограда” – сериозно препятствие към “вътрешна” България. Любопитни са и със своята несъмнена автентичност сведенията на Сенгалския монах (от края на IX век) за начина на изграждане на землените валове, независимо че те се отнасят за северозападния край на българската държава (между реките Дунав и Тиса). “ ... Забивали в земята две успоредни редици от колове на разстояние 20 стъпки една от друга. Коловете били високи 20 стъпки. Пространството между двата реда колове изпълвали с твърд камък или лепкава глина, която трамбовали (набивали), а отгоре изсипвали изкопаната от рова пръст. Върху вала насаждали гъсти клонести дръвчета, които образуват непроходим плет”.

Забележително е, че Еркесията е картографирана и нанесена, макар и погрешно върху три карти на известния френски картограф Г.Делил – картата *Graeciae pars septentrionalis*, 1708 г., Амстердам, Картата на Унгария – 1703 и картата на Гърция – 1707 г. Явно е, че това мащабно фортификационно съоръжение макар и изоставено е впечатлявало пътешествениците и картографите в началото на XVIII век.

- **Културни забележителности, паметници на културата, културен календар.**

На територията на община Гълъбово културно-историческото наследство е недостатъчно изучено и непопулярно сред туристите. Именно тези негови недостатъци обаче, са предпоставка за предизвикване интерес у търсещите новото, непознатото и неизследваното.

Според данните от Националния регистър на недвижимите културни ценности, в община Гълъбово с категория „национално значение“ са определени следните паметници на културата:

Населено място	Наименование на НКЦ	Вид (според научната и културната област, към която се отнасят, съгл. чл.47 от ЗКН)	Документ за предоставяне на статут:
с. Главан	Долмени, 1 км ЮИ	Архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	ДВ бр.75 от 1968 г.
с.Обручище	Селищна могила Гълъбово, м."Асара"	Археологически	Заповед № РД9Р-39 от 21.11.2016 г. на МК режими /протокол от 08.06.2016
с.Обручище	Земен вал, Еркесията, 1,5 км С	Архитектурно-строителен от Античността и Средновековието	ДВ бр.75 от 1968 г.

Войнишки паметници:

Паметна плоча на загиналите във войните 1912/1913 г. 1915-1918 г. с. Мъдрец;
Паметна плоча на дългогодишните учители Мара и Митьо Станеви гр. Гълъбово;
Паметник на загиналите във Балканската война, Първата световна война и
Отечествената война гр. Гълъбово;

Паметна плоча на Руси Кънев и Поборника, участници в Старозагорското въстание през 1975 г. с. Обручище;

Музей на революционното движение – къща на Димо Дичев с. Обручище;

Паметен знак на Тодин Йорданов с. Медникарово;

Паметна плоча на загиналите в Първата световна война 1915-18 г. с. Мъдрец;

Паметна плоча на обесените през турското робство в с. Главан;

Паметна плоча на загиналите в Отечествената война през 1944-45 г. с. Обручище;

Милиардна колона от римската епоха гр. Гълъбово.

Културно-исторически паметници:

Паметник на загиналите за родината с. Великово;

Паметник на обесените българи с. Главан;

Паметник на убитите в Първата и Втората световни войни с. Медникарово;

Паметник на Руси Кънев -войводата с. Обручище;

Паметна плоча в антифашистката борба с. Главан;

Паметник на идните поколения на 21-ви век гр. Гълъбово;

Дом на културата „Енергетик“ гр. Гълъбово.

Църкви:

с. Медникарово – църквата „Св. Димитрий Солунски“;
гр. Гълъбово, кв. Митьо Станев църквата „Св. Димитрий Солунски“;
с. Мусачево църквата „Св. Св. Кирил и Методий“;
с. Мъдрец църквата „Св. Архангел Михаил“;
Православен храм „Св. Архангел Михаил“ с. Обручище;
Православен храм „Св. Иван Рилски“ гр. Гълъбово;
Храм „Свето Въведение Богородично“ с. Искрица;
Параклис „св. Георги Победоносец“.

• Културни институции

Читалищата са сред основните фактори за развитие на местната култура и образование и получаване на информация.

В община Гълъбово има регистрирани 10 читалища, от които 2 са в града и 8 в селата. Те са вписани в Регистъра на Министерството на културата.

Читалища в община Гълъбово	Брой членове
НЧ „Просвета-1911г. “, гр. Гълъбово	151
НЧ „Мара Станева - 1927г.“, гр. Гълъбово	50
ОБЩО:	201
НЧ „Никола Г. Астаджов“ - 1926г. " с. Априлово	50
НЧ „Зора - 1928г.“ с. Мусачево	51
НЧ „Отец Паисий – 1924“ с. Обручище	54
НЧ „Развитие – 1921“ с. Медникарово	51
НЧ „Христо Ботев“ - 1907г. с. Мъдрец	50
НЧ „Народно самообразование“ - 1925г. " с. Искрица	51
НЧ „Георги С. Раковски - 1921г.“ с. Главан	50
НЧ „Отец Паисий - 1937г.“ с. Помощник	51
ОБЩО:	408

Читалища в община Гълъбово, брой членове, Източник: НСИ

В читалищата в община Гълъбово са застъпени различни видове дейности. От тях най-често срещана е библиотечната. Художествената самодейност също успява да се запази в голяма част от тях. Разкритите кръжоци, клубове по интереси, състави и други форми на култура са достъпни за културна и социална интеграция на различни групи от

общността (възрастни хора, хора в неравностойно положение, етнически малцинства и др.).

Читалищната база е с добри капацитетни възможности. Повечето читалища са с добре оборудвани салони. Проблем е, че тази база не се ползва пълноценно и не носи доход, което затруднява издръжката на самите читалища.

Обществените библиотеки в община Гълъбово са 11 – 3 в гр. Гълъбово и 8 в селата (към читалищата). С помощта на Програма „Глобални библиотеки” и с подкрепата на община Гълъбово, към 2012 г. са оборудвани и разкрити информационни центрове в три читалищни библиотеки, които предоставят безплатни услуги и информация чрез Интернет за местната общност.

Младежки център-Гълъбово - построен и обзаведен изцяло със средства от Ей И Ес и открит на 28.10.2016 год. Инвестициите в него са в размер на 4.5 млн. лв. Сградата е предназначена за културни, музикални, спортни и други събития. В пространството около нея има изградени детски площадки и външни терени за спорт.

Дом на културата- сред най-важните обекти на културната инфраструктура в община Гълъбово е Дом на културата „Енергетик“ в гр. Гълъбово. Домът е с важно историческо значение за града, тъй като там селище Гълъбово е обявено за град. В дома е разположена общинската библиотека на гр. Гълъбово, репетиционна зала на танцов състав за български народни танци, хор и оркестър за български народни и естрадни песни, както и театрална трупа. Залите и сцената на Дом на културата „Енергетик” се използват за различни изяви, сред които „Национален преглед на художествената самодейност”, лекции от много професори, кино прожекции, гостуващи театри, както и Старозагорската опера. Провеждат се ежегодно редица мероприятия за ученици.

Музейна сбирка- при все, че на територията на общината няма музей, гр. Гълъбово разполага с музейна сбирка.

Културен календар

Културният календар на общината е богат и разнообразен. Ежегодните културни прояви – традиционните събори и празници, поддържат духовния живот в община Гълъбово. Ежегодно в общината се провеждат фестивали и културни събития, по значими от които са:

Празници с национално значение:

3 март – Национален празник на Р. България

Великденски празници

24 май – Ден българската просвета и култура

Ден на народните будители,

Коледни и Новогодишни празници;

Културни прояви с национално и местно значение :

Общински празник на детската и ученическа художествена самодейност

8 април – Международен ден на ромите

Национален фолклорен фестивал „Я. Петров“

Регионален събор на пенсионерите

27 август – Празник на гр. Гълъбово;

Чествания и кръгли годишнини и др.

Календар на културните събития на Община Гълъбово през 2018 г.

Наименование на събитието	Време и място	Кратко описание	Организатори
Празник	06.01.2018 г. яз. „Розов кладенец“	Отбелязване на Йордановден /Богоявление/ Изваждане на Светия кръст от водата	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Юбилей	08.01.2018 г. Малка зала ДК „Енергетик“	Представяне на книгата „НОСТАЛГИЯ в стихове и проза“ на Жечка Минкова във връзка с нейния 80-годишен юбилей.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Ден на лозаря и винаря	03.02.2018 г. Площада пред Кметство с.Априлово	Чества се Денят на лозаря и винаря с членовете на клуб „Трифон Зарезан“ в с.Априлово. В тържеството взимат участие и жителите на селото.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ Клуб „Св.Трифон Зарезан“
Ден на лозаря и винаря	10.02.2018 г. Площада пред ДК „Енергетик“	Чества се Денят на лозаря и винаря. Празникът има дългогодишна история и цели да се популяризира Денят на лозаря. Участват гълъбовски винари, граждани. Конкурс за най-добро бяло, червено и розе вина.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ Клуб на лозаря и винаря
Ден на лозаря и винаря	17.02.2018 г. Център с.Обручище Ритуална зала	Отбелязване на Трифон Зарезан – празник на лозаря и виното с жителите на с.Обручище. Конкурс за най-добро червено и бяло вино. Извършва се ритуал „Зарязване“. Тържеството продължава в ритуалната зала.	Община Гълъбово Кметство с.Обручище
Тържествено отбелязване на 145-годишнина от гибелта на Васил Левски	19.02.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик“	Слово за Левски. Концертна програма с участието на учениците от СУ „Васил Левски“.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ СУ „ВЛевски“
Изложба	19.02.2018 г. Фоайе на ДК „Енергетик“	Пътуваща изложба за Левски. Гостува музея на Левски гр. Карлово.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Ден на самодееца	01.03.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик“	Общински празник на художествената самодейност с участието на всички самодейци от Община Гълъбово.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“

			Читалища
Мартеницата - символ на здраве и красота	01.03.2018 г. Фоайе на ДК „Енергетик”	„С любов за Вас” - изработване на мартеници от децата и пенсионерите, които се подкрепят в изложба.	Община Гълъбово Училища Пенсионерски клубове
Тържествено отбелязване на Националния празник на Република България и 140-годишнината от Освобождението от османско владичество.	03.03.2018 г. Площада пред ДК „Енергетик”	Честване на Трети Март – национален празник на България. Включва ритуал по вдигане на националния флаг, слово за празника, поднасяне на венци и цветя и тържествено поклонение пред паметниците. Концертна програма с участието на самодейците от община Гълъбово. Трети Март се отбелязва и в селата от общината.	Община Гълъбово ДК „Енергетик” Кметства
Празник	08.03.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик”	Тържествено отбелязване на международния ден на жената. Концерт с участието на гост-изпълнител.	Община Гълъбово ДК „Енергетик”
Представяне на книга	26.03.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик”	Представяне на книгата „Романът на моя живот” на Стефан Данаилов и Георги Тошев. Среща-разговор с актьора във връзка с неговия 75-годишен юбилей.	Община Гълъбово ДК „Енергетик”
Празник на ромите	08.04.2018 г. Площада в кв. „Лозенец”	Денят е посветен на ромските граждани от Община Гълъбово. Концерт на открито с участието на професионален оркестър.	Община Гълъбово ДК „Енергетик”
Седмица на книгата	10.04. - 15.04. 2018 г. Библиотека	„В света на детската приказка” – седмица посветена на книгата и изкуствата за деца.	Община Гълъбово ДК „Енергетик” Училища
Седмица на книгата	м.04.2018 г. библиотека ДК „Енергетик”	Литературно четене с децата от детските градини в града, по случай „Международния ден на книгата”	Община Гълъбово ДК „Енергетик” ДГ
Великденски празници	02.04. - 05.04. 2018 г.	Кулинарна изложба с участието на членове на пенсионерските клубове от град Гълъбово.	Община Гълъбово ДК „Енергетик”

			пенсионерски клубове
Премиера	18.04.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик”	Премиера на Общински самодееен театър Гълъбово. Пиесата „То беше чучулига, Жулиета” от Ефраим Кишон.	Община Гълъбово ДК „Енергетик”
Ден на Европа	09.05.2018 г. Площада пред ДК „Енергетик”	Отбелязване Деня на Европа. Конкурс за рисунка.	Община Гълъбово ДК „Енергетик” Училища
Национален фолклорен фестивал „Янко Петров”	12.05 - 13.05. 2018 г. Площада пред ДК „Енергетик”	XXVIII Национален фолклорен фестивал „Янко Петров”. Конкурс за гъдулари, танцови състави и самодейни фолклорни групи.	Община Гълъбово ДК „Енергетик”
Майски дни на културата 07.05. - 31.05.2018 г.	24.05.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик”	Награда – отличие на Община Гълъбово на заслужили учители и деятели на културата в областта на културния живот и образованието. Манифестация на учениците от училищата и децата от детските градини в град Гълъбово. Тържеството завършва с концерт.	Община Гълъбово ДК „Енергетик” Училища Детски градини
Майски дни на културата 07.05. - 31.05.2018 г.	25.05.2018 г. Ресторант „Вила Верде”	Абитуриентски бал	Община Гълъбово ДК „Енергетик” СУ „В.Левски” ПГЕЕ
Майски дни на културата 07.05.-31.05.2018 г.	21-30.05.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик”	„Магията, наречена театър” – гостуване на професионални театри с участието на известни и обичани български артисти.	Община Гълъбово ДК „Енергетик”
Юбилей	24.05.2018 г. читалището	90 години от учредяването на НЧ „Зора 1928 г.” с.Мусачево, общ.Гълъбово	Община Гълъбово Кметство с.Мусачево Читалище „Зора 1928 г.”

Международен ден на детето	01.06.2018 г-Площада пред ДК „Енергети“	Детски празник, който включва множество прояви – концерти, изложби, аниматори и игри. Организира се съвместно с AES.	Община Гълъбово Училища ДК „Енергетик“ ДГ „Наталия“ ДГ „Радост“
Юбилей	01.06.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик“	140 години от основаването на II ОУ „Христо Ботев“ Празничен концерт на учениците от училището	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ II ОУ „Хр. Ботев“
Традиционен събор на пенсионерите	02.06.2018 г. гр. Гълъбово открита сцена – МЦ	В традиционния събор посветен на Ботев и на загиналите за свободата и независимостта на България взимат участие състави от всички пенсионерски клубове от град Гълъбово.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ пенсионерски клубове
Лятна ваканция	15.06 – 31.08. 2018 г. ДК „Енергетик“	„Ваканция в библиотеката“ – забавно лято с игри, прожекция на детски филмчета, компютърни занимания, спортни игри, четене и оцветяване на книжки.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Тържествено честване празника на града. 49 – години от обявяването на Гълъбово за град. Традиционен панаир.	27.08. - 02.09. 2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик“ Открита сцена - МЦ	За празника се организира програма с концерти, изложби, спортни прояви и др. Дамско автомобилно рали. Рали за влекачи.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Изложба	04.09. – 22.09. 2018 г. ДК „Енергетик“	Литературни четения и изложба с материали отразяващи съединението и обявяването на независимостта на България.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
50 год. ДК „Енергетик“	26.09.2018 г.	Честване на 50 години от откриването на Дом на културата „Енергетик“	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Конференция	24.10. – 29.10. 2018 г.	Конференция „30 години от началото на разкопките в Гълъбово. Доклади	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Тържествено отбелязване на Деня на народните будители	31.10.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик“	Празничен концерт, посветен на 1 ноември.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“

			I ОУ „Св.Паисий Хилендарски“
Отбелязване на Международния ден на хората с увреждания	03.12.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик“	Концерт посветен на Международния ден на хората с увреждания. В концерта участват ГАФ /група за автентичен фолклор/ към пенсионерските клубове от Общината.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ Клуб на инвалида
Коледни празници	03.12. – 21.12. 2018 г. Площада пред общината Открита сцена - МЦ	Празниците започват с коледната украса на града и тържествено запалване на светлините на градската елха. Концертни изяви в цялата община.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Тържество	12.12.2018 г. Малка зала ДК „Енергетик“	Награждаване „Читател на годината 2018“	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ Градска библиотека
Концерт	20.12.2018 г. Голяма зала ДК „Енергетик“	„Вълшебството, наречено Коледа“- коледен концерт с участието на самодейните колективи към Дома на културата	Община Гълъбово ДК „Енергетик“
Коледа	декември 2018 г. Фоайе ДК „Енергетик“	„Изработка на коледна картичка“ – конкурс за коледна картичка. Картичките се подреждат в коледна изложба. Най-добрите се награждават. Взимат участие всички училища от Община Гълъбово.	Община Гълъбово ДК „Енергетик“ Училища

Община Гълъбово е организатор и домакин на XXVIII Национален фолклорен фестивал „Янко Петров“ Гълъбово 2018. Участие във фестивала могат да вземат гъдулари /самодейци и професионалисти/, танцови самодейни групи и ансамбли. Фестивалът е с конкурсен характер, а оценки ще поставя жури от професионалисти – проф. д-р Тодор Киров – АМТИИ гр. Пловдив /Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство – гр. Пловдив/, Димитър Лавчев – известен гъдулар от състава на оркестъра за народна музика към БНР /Българското национално радио/, Димитър Бонев – солист в хора на БНР и др.

Най-голямата награда, която се връчва е Приз Янко Петров. Участието във фестивала е без такси. Миналата година се навършиха 90 години от рождението на Янко Петров, а фестивалът в негова чест се провежда, като част от Майските дни на културата

в Община Гълъбово с цел съхраняване на българския фолклор. Миналата година участниците достигнаха рекорден брой от 1300 души.

Богатият културен календар и добре развитата културна инфраструктура са предпоставка за развитие на културен туризъм в общината.

Следва да се предвидят мерки за подобряване състоянието на съществуващата МТБ, както и дообогатяването на изграденият младежки център, съхраняване и разкриване на нови културно-исторически ценности на територията на общината.

- **Нематериално културно наследство – културен, селски и фестивален туризъм**

Нематериалното културно наследство в общината е представено от народните традиции и културните обичаи. Културният календар на общината обобщава всички дейности от активния културен живот в общината. Основни културни мероприятия на територията на община Гълъбово са: Общински празник на художествената самодейност, Преглед на ромската музика, Национален фолклорен фестивал „Янко Петров“, Майски дни на културата и празникът на Гълъбово през август.

Добре запазен в местните традиции е специфичният за региона обичай „зааратличване“. Макар и близък до популярното за цялата страна „побратимяване“, съществено се отличава от него – липсва характерната за побратимяването обредност, участие на свещеник и пр.

Заартличването е един вид закрепване на приятелството чрез ритуал. Аратлика е най-верен приятел и на него винаги може да се разчита за съдействие и той би направил всичко за да помогне. Ритуала се състои в следното събират се „кандидат аратлиците“ заедно със семействата /родителите обикновено / защото това става в юношеска възраст, организира се угощение, но символа е подаряване на кърпи – всеки на всеки. По традиция се прави на Ивановден. Ако след години някой друг се присъединява, то това става с еднородно съгласие – той събира старите аратлици / пак със семействата – този път вероятно съпругите защото е минало време/, казва към старите, че иска да става и той Аратлик, всеки се съгласява поотделно и той дарява по една кърпа на всеки. Ясно е, че и това става гарнирано с хубава трапеза. Ако един от старите аратлици не е съгласен – новият не се приема.

По традиция всяка година на Ивановден /денят в който са станали аратлици/ всички се събират /на трапеза разбира се/ заедно със семействата си. Казва се Аратлишко събиране. Един вид разбор на изминалата година.

Традициите, фолклорът и възрожденският бит на община Гълъбово се пазят и поддържат от Музейната сбирка, Дома на културата, 10 читалища и 11 библиотеки в общината. Духовността е съхранена в православните храмове, най-старият от които е „Св. Иван Рилски“, построен през 1897 година.

6. Обща характеристика на Община Опан.

Община Опан е типичен представител на малките селски общини със силни традиции в земеделието. Разположена е в Горнотракийската низина, южно от град Стара Загора на територия от 257 476 дка. или заема 5% от територията на Област Стара Загора. Релефът е преобладаващо равнинен, като голяма част от територията на общината попада в низинния и равнинен височинни пояси (до 400 м.н.в.).

Общината включва тринадесет села – Опан, Бащино, Бял извор, Бяло поле, Васил Левски, Венец, Кравино, Пъстрен, Княжевско, Средец, Столетово, Тракия, Ястребово.

• Географско положение

Географското положение на общината е 42°10' северна ширина и 25°23' източна дължина по Гринуич, което показва по голяма близост до Екватора, отколкото до Северния полус, което в климатично отношение е благоприятно обстоятелство. Средната надморска височина е 157,8 м., като най – високата точка е 192 м. в землището на с. Васил Левски, а най- ниската е в землището на с. Бащино – 110м. Ландшафтът се характеризира, като равнинен и леко хълмист.

• Транспортни връзки

Сред големите предимства на региона са неговото географско разположение и природни дадености. На територията на Област Стара Загора се пресичат първокласни вътрешни и международни автомобилни транспортни връзки, които свързват северната граница на България при р. Дунав с южната, до Гърция и Турция. Интензивни са транспортните потоци по двете железопътни линии, свързващи западните части и столицата с черноморските пристанища Бургас и Варна и с югоизточната граница на България с Турция и Гърция. През областта преминават две автомагистрали – Марица и Тракия. Тук се пресичат и трасетата на еврокоридори № 4, 8 и 9, които преминават през България. Край град Стара Загора се намира летище, което успешно може да се използва за товарни полети с търговски цели.

• Климат

Районът на Община Опан попада в горнотракийската низина, която в климатичната подялба на страната се отнася към преходно-континенталната климатична подобласт от Европейско – континенталната климатична област. Климатът е топъл, умерено влажен. Вътрешно годишното разпределение на валежите е доста променливо и неустойчиво. Очертава се ясен минимум през месец юни и два минимума през месец февруари. През студеното полугодие (от месец октомври до месец март), падат приблизително 45 мм. месечни суми от валежи. Снежната покривка почти не се задържа. През топлото полугодие валежите не са достатъчни да компенсират високите загуби на изпарение и водния баланс е отрицателен. В периода от месец април до юни се наблюдава паралелен ход на температурата и валежите. Тези два основни компонента на климата, фактически определят водния баланс на дадена територия.

Сумарната слънчева радиация има характерен дневен и годишен ход с максимум по обед и през лятото при напълно ясно небе. Районът се характеризира с добра радиационна характеристика.

Средногодишната температура на въздуха в района възлиза на $+ 11,4^{\circ}\text{C}$, като всички зимни средномесечни температури са положителни. Средната януарска температура е $+ 1^{\circ}\text{C}$. Най-сух е септември, но разликата между зимните и летни валежи е малка - около 1 %. Средната годишна сума на валежите е 577 л на кв. м. Най-топъл е месец юли. Тогава се наблюдава и най-висока средна месечна температура. Най-високата средна месечна максимална температура е $+ 28,2^{\circ}\text{C}$. Както и в другите райони на страната, най-големи разлики между средните месечни температури има за месеците март и април и за септември и октомври. Зимата е сравнително мека. Преобладаващата посока на вятъра през цялата година е североизточна. В обобщение, от климатична гледна точка най-неблагоприятен за качеството на въздуха е зимният сезон.

7. Природни ресурси

• Води

През територията на община Опан преминават няколко реки, като най – голямата от тях е Арпадере (Ечемичен дол). Дължината ѝ е 33 км. Река Арпадере извира на 183 м н.в., на 1,7 км североизточно от с. Ловец, община Стара Загора. Тече в южна посока през Горнотракийската низина в плитка наносна долина. Влива се отляво в река Марица на 87 м н.в., до село Златополе, община Димитровград. Площта на водосборният басейн на реката е 53 км². Характерното за водосборния басейн на реката е, че е изключително тесен, без притоци и с коефициент от 2,47. Водите на реката се използват за напояване, като за целта по течението са изградени два големи язовира: „Бяло поле“ и „Голямо Асеново“. Друга по-голяма река в общината е Мустанова река. Дължината ѝ е 28 км. Мустанова река води началото си под името Малкия Азмак от 186 м н.в., на 2,4 км западно от село Петрово, община Стара Загора. Тече в югоизточна посока в плитка долина със слаб надлъжен наклон с много меандри. Влива се отляво в река Еледжик от басейна на Сазлийка на 114 м н.в., на 1,1 км северозападно от село Априлово, община Гълъбово. Площта на водосборния басейн на Мустанова река е 67 км².. Основни притоци са Билюкчаирска река и Боклуджадере. Водите на реката се използват за напояване — язовира: „Пъстрен“ при с. Пъстрен в община Опан и язовирите "Петрово", и "Априлово". Река Еледжик минава през общините Опан, Гълъбово и Раднево и е десен приток на река Сазлийка. Дължината ѝ е 25 км. Река Еледжик извира на 174 м н.в., на 1,2 км югоизточно от с. Средец, община Опан. Тече в посока изток-югоизток в плитка долина със слаб надлъжен наклон. Влива се отляво в река Сазлийка на 94 м н.в., на 1,6 км югозападно от село Любеново, община Раднево. Площта на водосборния басейн на Еледжик е 111 км². Водите на реката се използват за напояване — язовири: "Кравино", "Любеново". През територията на община Опан преминават множество нискодебитни реки и дерета със силно изразен сезонен отток. На голяма част от тях са построени микроязовири, изкуствени водоеми и рибарници - в землищата на село Ястребово - 4, с. Опан - 2, Бял извор, Княжевско, Венец, Столетово, Бяло поле и Васил Левски.

Минерални извори - важен ресурс за община Опан е съществуващият минерален източник в село Тракия. Получения от министерството на здравеопазването сертификат и експертна балнеологична оценка показва, че при обща минерализация на водата е 0.843 г/л. Водата се характеризира като: хипотермална, слабоминерализирана,

хидрокарбонатна, натриева и флуорна, без санитарно-химични и микробиологични признаци на замърсяване. Водата има стабилен физико-химичен състав и отговаря на изискванията за курортни ресурси, бутилиране на натурални води и за производство на безалкохолни напитки.

- **Биологично разнообразие**

Община Опан не е сред общините, за които биологичното разнообразие е фактор със значение за бъдещото ѝ развитие. Територията на общината е с преобладаващ равнинен характер, а диворастващата растителност е представена изключително оскъдно. Характерните представители на местната флора са бук, космат дъб, благун и бяла тополя. Климатът в района е благоприятен за развитието на широк спектър от билкови растения. За общината е характерно наличието на някои лечебните растения като иглика, ранилист и лудо биле. Общината полага усилия за спазване на утвърденото разпределение на максимално допустимите количества билки - изкупуване, добив, заготовка и търговия. Фауната включва представители на голям брой бозайници и птици, характерни за Горнотракийската низина. В някои части на общината съществуват благоприятни условия за развитие и на ловно стопанство, включващо различни видове дивеч: зайци, фазани, яребици, кеклици, както и диви свине и сърни.

8. Защитени територии и зони

Защитена територия - на територията на общината се намира местността „Пропадналото блато“ в землището на село Бял извор, която е защитена по Закона за защитените територии. В следствие на подземни минно-добивни дейности проведени от рудник „Миньор“, след изземване на въглищния пласт в близост и под коритото на р. Белоизворска, става пропадане на земни маси. Образувалите се хлътвания в последствие са се напълнили с вода от реката, обрасли с папур, тръстика, роголист и други водни растения. С течение на времето така сформиралите се влажни зони са се превърнали в биотоп, привличащ множество видове животни от различни таксономични групи. Особено голяма е стойността на тази влажна зона като удобно зимовище и хранителна база за редки и застрашени от изчезване водоплаващи птици.

При направени проучвания са установени:

Около 10 вида риби - шаран, каракуда, бабушка, червеноперка, лин, щука, горчивка, гамбузия, слънчева рибка, речен костур.

Земноводни и влечуги - жаби, костенурки, смоци, стрелец, водни змии.

Регистрирани са повече от 120 вида птици

Бозайници - видра, белка, дива котка, лисица, черен пор, язовец и др.

По периферията на блатото - типична крайречна горичка от дъбове, брястове и ясен.

Защитена зона - на територията на община Опан попада и една защитена зона от Натура 2000 за опазване на природните местообитания на дивата флора и фауна „Река Мартинка“. Защитената територия представлява сравнително тясна ивица от около 150 м до няколкостотин метра крайречни земи по двата бряга на река Мартинка.

9. Културно-историческо наследство

Общо на територията на община Опан има 17 обекта на недвижимото културното наследство, от които 4 на брой са свалени от отчет.

От национално значение в списъците на НИНКН са идентифицирани 11 обекта, а от местно значение – 2 бр.

Недвижими културни ценности в община Опан, източник НИНКН

№	Населено място	Обект	Деклариран	Обявен	Свален	Вид	Категория
1.	с. Бащино	Надгроб на могила при Егреците – около 60м		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
2.	с.Бяло поле	Къща на Жельо Делчев Янев – свалена	Писмо №2721 от 23.07.1981г.		Писмо №1744 от 12.05.2004г.	архитектурно-строителен	
3.	с. Бяло поле	Къща на Митьо Славов Таханов – свалена	Писмо №2721 от 23.07.1981г.		Писмо №1744 от 12.05.2004г.	архитектурно-строителен	
4.	с. Бяло поле	Къща на Жельо Колев Пулев – свалена	Писмо №2721 от 23.07.1981г.		Писмо №1744 от 12.05.2004г.	архитектурно-строителен	
5.	с. Бяло поле	Къща на Иван Желев Колев – свалена	Писмо №2721 от 23.07.1981г.		Писмо №1744 от 12.05.2004г.	архитектурно-строителен	
6.	с. Бяло поле	Гождерова могила – 1км източно от селото		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
7.	с. Бяло поле	Сламева могила в м."Иени курия" – на запад от селото		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
8.	с. Бяло поле	Кабова могила – северно	Регистър на ПК от 1956г.	РМС № 1711/ 22.10.1962г.		археологически	национално

№	Населено място	Обект	Декларирани	Обявен	Свален	Вид	Категория
9.	с. Бяло поле	Църква "Св. Арх. Михаил"	Писмо №1745 от 12.05.2004г.			архитектурно-строителен и художествен	местно /предв. кат./
10.	с. Васил Левски	Църква	Писмо №4217 от 15.12.1976г.			архитектурно-строителен и художествен	
			Писмо №932/ 27.03.1978г.			художествен	
11.	с. Васил Левски	Сламено ва могила в Ески кория	Регистър на ПК от 1956г.	РМС № 1711/ 22.10.1962г.		археологически	национално
12.	с. Средец	Леко Маламов ата могила		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
13.	с. Средец	Кондева могила		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
14.	с. Тракия	Челнъшка могила – м. "Челнъка"		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
15.	с. Тракия	Гробищна могила – на гробищата		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
16.	с. Тракия	Три могили "Акънжански могили" – м. "Акънжа"		Протокол №3 на СОПК/ 10.11.1954г.		археологически	национално
17.	с. Ястребово	Могила в къмрилска	Регистър на ПК от 1956г.	РМС № 1711/ 22.10.1962г.		археологически	национално

• **Археологически обекти**

Най-голям е броят на археологическите обекти – 11бр.

В автоматизираната информационна система „Археологическа карта на България“ (АИС АКБ), в резултат на инцидентни теренни проучвания, са регистрирани 76 археологически обекта със статут „обявен ПК с национално значение“. Площите варират от 0,5 до 5 дка. По-значителни по площ (над 10 дка) са следните обекти (със съответните номера на регистрационните карти):

- **2300016, до с. Венец**, местност: южна покрайнина на селото, 0,6 км ЮЗ – 225°. Върху площ от 30 дка са разкрити следните съоръжения и находки: архитектурни детайли, стени, струпвания, керемиди, тухли, съдове. В южната част на селището са концентрирани находките от римската епоха;

- **2300030, в землището на с. Бащино**, местност: Кюлюджа, 0,8 км СИ – 20°. Върху площ от 10 дка е разкрит обект с неопределена функция от Бронзова епоха (вероятно използван и датиран от **късно-желязната епоха – втори период**; Ранноримска епоха; Късноримска епоха; Късна античност);

- **2300058, в землището на с. Бял извор**, местност **Хасара**; 0,9 км СИ – 35° върху площ от 26 дка е разположен обект с неопределена функция от периода на Късната античност и селище от Късноримската епоха;

- **2300063, в землището на с. Бяло поле**, местност **Дешкова чешма**; 0,5 км ЮЮИ – 170° върху площ от 30 дка са разкрити обект с неопределена функция от Късната античност и селище от Късноримската епоха.

На територията на цялата община Опан не са провеждани тотални и системни издирвания на археологически обекти, които значително биха обогатили познанията за археологическото наследство в този регион.

Църквата „Свети Архангел Михаил“ в село Бяло поле - за създаването ѝ, през 1890 година се учредява църковно настоятелство, което да работи за построяване на църквата. Финансирането се осигурява от даренията на всички домакинства в селото. Църквата е изградена от тревненски майстори с помощта на хората от селото и от съседните села.

Църквата е с размери дължина 20 м, ширина 9 м и височина 8 м. Куполът ѝ е широк 4 м с височина 15 м.

Зографисана е от **художника Атанас Гюдженев**. Иконостасът е изработен от майстор от Трявна, останал неизвестен. Осветена е на 8 декември 1891 година.

На територията на общината не са провеждани дейности по актуализация на листата на недвижимите културни ценности (от 1955 г.), както и по оценка на състоянието на паметниците, мерки за тяхното поддържане, актуализиране на оценките от гледна точка на научната и културната им ценност, допълване на листата и т.н.

Има необходимост от разработване на проект за оценка на туристическите ресурси на община Опан. След като оценката бъде готова, тогава биха могли да се правят изводи и предприемат конкретни действия за подпомагане на някои алтернативни видове и форми на туризма.

- **Движими културно-исторически паметници**

Съгласно данните, публикувани в използваните източници, на територията на община Опан са намерени редица предмети, свидетелстващи за обитаване на тези земи в минали исторически периоди.

Намерените предмети са предимно тухли, съдове за бита, оръдия на труда и оръжия. Открити са и накити и монети. Най-значимите находки са каменна основа на базис и каменна колона, съхранявани в Националния исторически музей. Останалите предмети са част от експозициите на Регионалния исторически музей – Стара Загора.

• Културни институции

Съвременните културни институции в селата на община Опан са читалищата и функциониращите към тях библиотеки и информационни центрове. В днешни дни, по данни от регистъра на Министерство на културата, регистрираните читалища в община Опан са 12.

Във всички населени места има по едно регистрирано читалище с изключение на село Бащино.

Дейностите им се изразяват в пресъздаване на традиционни религиозни, официални и местни празници, организиране на програми за тяхното честване.

В празничните обреди и тържества се включват фолклорните формации, самодейци и деца.

Провеждат се следните мероприятия:

- изложби на сътворени от местните жители ястия, накити, ръкоделия, плетива;
- конкурси за най-красиво яйце, рисунка на асфалт, мартеница;
- летни занимания за деца: рисуване, четене, викторини, лятна дискотека, компютърни занимания;
- обмен на опит между читалищата и клубовете към тях в отглеждането на цветя и правене на вино;
- здравни беседи.

Читалища в община Опан

Рег. №	Читалище	Населено място	Разполага с:	Функционират:
424	Димитър Ангелов – 1932	село Васил Левски	Библиотека (над 3000 т)	Фолклорна група
457	Пробуда – 1925	село Бяло поле	Библиотека (над 3500 т)	Фолклорна група
555	Светлина – 1927	село Тракия		Фолклорна група
721	Захарий Княжески – 1931	село Княжевско		
1467	Христо Ботев -- 1927	село Пъстрен	Библиотека (над 3000 т)	Фолклорна група
1547	Развитие – 1912	село Опан	Библиотека (над 5000 т) Информационен център	Фолклорна група, Пенсионерски клуб
1654	Самообразование – 1921	село Средец	Библиотека (над 4000 т)	Фолклорна група
2993	Пробуда 1	село Столетово		
3001	Саморазвитие -- 1928	село Кравино	Библиотека (над 400 т)	Фолклорна група

Рег. №	Читалище	Населено място	Разполага с:	Функционират:
3013	Даньо Василев – 1925	село Ястребово	Библиотека	
3014	Възраждане – 1928	село Бял извор		Фолклорна група
3064	Васил Левски – 1924	село Венец		Фолклорна група

Източник: Министерство на културата, Община Опан

Фолклорните групи при читалищата се включват в организираните тържества и събори по селата, както и в общоселския празник на общината. Някои от тях- като фолклорните групи към читалищата в с. Пъстрен, с. Тракия, с. Бял извор- вземат участие в надпявания на местни и международни фестивали.

Читалищните библиотеки към читалищата в с. Опан и с. Ястребово са включени в платформата „Глобални библиотеки“.

• **Културни ценности с художествена и историческа стойност**

Художествена експозиция- сред културните ценности с художествена стойност могат да бъдат причислени творбите на художника **Теньо Желев- Чука**. Творецът е родом от село Венец и в читалище „Васил Левски 1924“ се поддържа експозиция на негови картини.

Паметници- съгласно писмо на НИПК Изх. № 4349/412 от 1992 година, всички възпоменателни знаци, издигнати по повод участието на България във войните, са декларирани като паметници на културата. От официалния сайт на Областна администрация, секция Областен регистър „Военни паметници“ са извлечени данни за наличието на следните паметници:

- Паметник в памет на загиналите войници от с. Опан в Отечествената война – с. Опан
- Паметник в памет на загиналите войници от с. Бял извор във войните, водени от българската държава – с. Бял извор
- Паметник в памет на загиналите войници от с. Бяло поле във войните, водени от българската държава – с. Бяло поле
- Паметник в памет на загиналите войници от с. Венец във войните, водени от българската държава – с. Венец
- Паметник в памет на загиналите войници от с. Княжевско в Отечествената война – с. Княжевско
- Паметник в памет на загинал войник в с. Кравино в Отечествената война – Александър Тръндев, с. Кравино
- Паметник в памет на загиналите войници от с. Пъстрен в Отечествената война – Димо Сидеров, Тончо Атанасови и Гено Грозев – с. Пъстрен
- Паметник в памет на загиналите войници от с. Средец във войните, водени от българската държава
- Паметник в памет на всички загинали войници от с. Тракия във войните, водени от българската държава – с. Тракия.

Книгата „Военни паметници в България“, издадена от Националния военно-исторически музей, съдържа регистър на военните паметници по области. Там са включени следните паметници:

- Паметник на загиналите в Балканските войни 1912 – 1913 г. и в Първата световна война 1914 – 1918 г. – в село Бащино;
 - Паметник на загиналите в Балканските войни 1912 – 1913 г. и в Първата световна война 1914 – 1918 г. – в село Бяло поле;
 - Паметник на загиналите във Втората световна война 1939 – 1945 г. – в село Бяло поле;
 - Паметник на загиналите в Балканските войни 1912 – 1913 г. и в Първата световна война 1914 – 1918 г. – в село Венец;
 - Паметник на загиналите във Втората световна война 1939 – 1945 г. – в село Опан
- От общинските документи се извежда и информация за Паметник на Даньо Василев в село Ястребово.

КУЛТУРЕН КАЛЕНДАР НА ОБЩИНА ОПАН – 2018 г.

Дата	Място	Културна проява	Организатор/и
01.03.2018	с. Бяло поле	Ден на самодееца. Връзване на мартеници на населението.	Народно читалище „Пробуда-1925 г.“ с. Бяло поле
22.03.2018	с. Тракия	Посрещане на Първа пролет.	Народно читалище „Светлина-1927 г.“ с. Тракия
26.03.2018	с. Бял извор	Ден на Одринска Тракия.	Народно читалище „Възраждане-1928 г.“ с. Бял извор
12.04.2018	с. Кравино	Конкурс за плетиво „Вълшебна бримка“	Народно читалище „Саморазвитие-1928 г.“ с. Кравино
м.04.2018	с. Опан	Певчески фестивал „С песните на Вълчо Иванов“	Народно читалище „Развитие-1912 г.“ с. Опан
09.05.2018	с. Опан	Честване денят на победата.	Народно читалище „Развитие-1912 г.“ и Община Опан

24.05.2018	с. Княжевско	Честване на 208 г. от рождението на Захари Княжевски	Народно читалище „Захари княжевски-1931 г.“ с. Княжевско
30.05.2018	с. Ястребово	Празник на розата	Народно читалище „Даньо Василев-1925 г.“ с. Ястребово
м.07.2018	гр. Стара Загора	Участие във фолклорно надпяване „Петкана Захариева“	Народно читалище „Възраждане-1928 г.“ с. Бял извор
09.09.2018	с. Опан	Регионален фестивал на художествената самодейност	Народно читалище „Развитие-1912 г.“ и Община Опан

- **Бит, традиции и нематериални културни ценности**

До Освобождението населението ползва местен материал за изграждане на жилищните сгради. Маламов и Каменов описват къщите като ниски и еднообразни, без архитектурен план, обърнати на юг. Пред къщата обикновено имало навес (сайван), а отстрани и отзад също се спускали навеси (салми). Къщите са с каменни основи, а стените се изграждат от кирпич.

Стопанските сгради са описани като особено важни за бита на хората в района, предвид техния поминък – земеделие и скотовъдство.

След 1944 година видът на построените къщи се променя. Градят се къщи с железобетонни основи и тухлени стени, покрити с керемиди.

Облеклото на хората в района преди и след Освобождението се характеризира с определени форми, типичност и своеобразие. Те сами изработвали материите от памук и вълна. Мъжкото облекло се дели на две части – долно и горно. Долното облекло представлява памучна риза, а горното се състои от антерия, елек, наречен още джамадан, джамка и потури.

Женското облекло се състои от риза, аладжа и фустан, клашниче, престилка или фута.

По отношение на храната, хлябът се описва като най-важен за трапезата на хората. Освен хляб през зимата се консумирали зрял боб, бакла, лук, чесън, праз, нахут, картофи и свинско месо. През лятото са включени зеленчуци като домати, чушки, дини, пъпеши, тикви и грозде. Важен дял в храненето заемат яйцата и млечните продукти: млякото –

краве, биволско и овче, сирене и масло. Типичните за района напитки са ракия, вино и сладко вино (шира).

Обичаи на населението в този край, описани от Маламов и Каменов, са изведени като много важни за общото благоденствие на селата, неписаните правила, които хората са спазвали при цялостната организация на селскостопанската работа – гроздобер, сеитба на зимните култури, сеитбата на пролетниците, жътвата и т.н. Тържествено са чествани Коледа и Великден. Други чествани и обичани църковни празници са Богоявление, Благовещение, Връбница и Гергьовден.

В сегашни дни са съхранени и се пресъздават традиционни за населението празници като Бабин ден, Трифон Зарезан, Цветница, Лазаровден, Успение Богородично, Великден, Коледа, откриване на жътвата. Възрастни и децата от селата се включват в коледуването, лазаруването, посещение на лозови масиви при традиционно зарязване на лозята.

Празникът на общината се отбелязва с традиционен събор, които се провежда през месец юни в деня на Свети дух по църковния календар. Хората от селата Васил Левски и Кравино честват празника на селото си през август в деня на Успение на Света Богородица. Отбелязването на Света Петка (Петковден) съвпада с празника на село Венец. Село Ястребово празнува своя празник на първи октомври. Спасовден е денят на село Тракия. През месец юли на денят на Света Неделя се празнува празникът на село Средец. Белополци празнуват празника на селото си през ноември на Архангеловден.

- **Културни коридори и маршрути**

През територията на община Опан преминава Източният трансбалкански културен път, който прекосява Югоизточна Европа в посока север-юг. Коридорът преминава през Румъния, България и Гърция и свързва Балтийско с Егейско море и Средиземноморието. По своето трасе на север Източният трансбалкански път прави връзка с големия Европейски маршрут Виа Реджия (Пътят на кралете) в Лвов (Украйна) – прекосяващ Европа от Киев до Сантяго де Компостела (Испания). Коридорът се влива в религиозната ос Виа Егнация. Източният трансбалкански път минава през три планински масива със специфичен облик – Карпатите, Стара Планина (Балкан) и Родопи.

Община Опан е изключително близо и до най-значимия културен коридор на Югоизточна Европа Диагонален път (Via Diagonalis). Диагоналният път свързва Европа с Азия. Този културен коридор е една от най-древните артерии по направлението с трансконтинентално и дори световно значение. Навлизайки от Централна Европа в Словения, минава последователно през Хърватска, Босна и Херцеговина, Сърбия и Черна гора, България, Турция и продължава към Далечния Изток. Коридорът е най-силното направление в Югоизточна Европа и играе ролята на своеобразен събирателен вектор на всички останали културни оси в региона.

В Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 – 2025 г. културните ценности в НКПР се разглеждат като израз на включването на културното наследство в единната обща пространствена политика на страната, която от своя страна ще влияе върху урбанистичните и устройствените политики.

Начертаните с НКПР пространствени модели по отношение на културното наследство в по-голямата си част следват трасетата на важни културни и биокоридори, като **община Опан попада в Южно културно пространство (Via Diagonalis) + „Родопи“**.

Южно културно пространство включва обобщено темите: „Античност“, „Корени на европейската идентичност. Траки“, „Българско Средновековие 9-14 в.“, „Късно Българско Средновековие 17-19 в.“, „Византия“, „Европа и Османската империя 14-19 в.“, „Традиционна архитектура, традиции и обичаи“, „20 в. Интернационализъм и модернизъм“, „20 в. Тоталитарна архитектура, изкуство, символи“, „Християнско изкуство“, „Природни и култови феномени“: Антични градове Филипополис-Пловдив, Верея – Стара Загора, Кабиле – Ямбол, християнско изкуство – Асеновград, Бачковски манастир, праисторически и тракийски селища, долмени, гробници и средновековни крепости в Родопите (Девин, Борино, Чепеларе, Крумовград, Тополовград, Кърджали, Ивайловград и др.); традиционна архитектура – Широка лъка, Смолян, Златоград и др.

Предложените локален културен маршрут и културно-познавателен маршрут в ОУПО Опан могат да бъдат обвързани с културните маршрути в регионален план. Проучването на възможностите за включване на общината към заложения в Регионалния план за развитие на Югоизточен район регионален туристически продукт, включително и чрез насърчаване на между общинското сътрудничество, ще допринесе за успешното интегриране на малката община Опан при представяне на богатото културно и природно наследство на тракийския край.

10. Села с туристическо значение и потенциал за селски туризъм на територията на МИГ Гълъбово - Опан

Село Главан е разположено в подножието на северозападните склонове на планината Сакар. Непосредствено над селото минава пътят Харманли – Тополовград, като на разклон „Голямата звезда“ прави връзка с няколко второкласни и третокласни пътища с локално значение. През селото минава шосето Харманли-Гълъбово.

Южно от селото се намира местността „Еньов камък“, сгушена в самите поли на Сакар.

На около 200 м на север след местността „Еньов камък“ е местността „Боаза“, в която днес има няколко хижи, построени с финансовата помощ на „Марица Изток“ в края на 70-те години на миналия век. От хижите, движейки се в южна посока се намира местността „Градището“. В тази местност след по-внимателен оглед могат да бъдат открити основите на стените от издигащата се някога крепост „Балзена“.

След нея в южна посока се намира местността „Кара Бенлий“. От ляво на нея е шосето за „Голямата звезда“, важен кръстопът на който се пресичат пътищата за Тополовград, Свиленград, Харманли, Любимец и Стара Загора.

В дясно от пътя по посока „Голямата звезда“, в самото сърце на местността „Кара Банлий“ се намира „Котьовата чешма“. За нея води черен път, който на места е силно пропаднал и преходът през него може да се осъществи само чрез превозно средство с

голяма проходимост. Самата чешма е ремонтирана няколко пъти. Създателят и е бил от рода Котеви, който се е изнесъл от Главан по време на Руско-турската война от 1828 – 29 година. През месец март 1993 г. по време на ремонта на резеровара на чешмата са открити над 120 пепелянки, които са зимували около тръбите. Поради проявена излишна вандалщина всички змии са избити от работниците.

На около 500 м след местността „Кара Бенлий“ в южна посока се стига до местността „Кольовия гроб“. Самото място представлява хълмист терен, покрит с меше и храсти. През 1923 г. на това място е убит главанец на име Кольо, който е носил голямо количество пари със себе си. Убийците му са хора от съседното село Българска поляна, криминално проявени, с които Кольо е имал конфликт. Според преданието главанецът е бил насечен на парчета и оставен непогребан.

Село Главан има древна история. За селото се споменава в османски данъчни регистри от 14-15 век. В близост до него се е намирал кръстопътят на древните пътища **Виа Диагоналис** и **Виа Милитарис**, като за тяхната охрана са били построени 2 стражеви крепости, по-запазената от които е Балзена или Валзина, както е спомената в Сюлейман-кьойския надпис на Хан Омуртаг за 30 годишния мир. Там тя е описана като гранична крепост между България и Византия.

Тази крепост отстои на 3 – 4 км от стария римски военен път. „Балзена“ е била с двойни стени дебели около три метра. От изток на запад стените са тройни с кули и бойници. По времето, когато селяните започнали да строят къщи от камък стените на крепостта били постепенно разрушавани, за набавяне с камъни. Към 1920 и през 1992 г. археологически екип от София установява, че стените на крепостта се издигат на височина към три метра. През средновековието крепостта е имала ключово значение и покрай нея възникват няколко малки селища. Едно от тях се е намирало на територията на днешните местности: „Бекчийницата“ и „Трацов Кладенец“. Двете местности се намират на около километър западно от селото. Останки от древни селища са открити в местностите „Циганското дърво“, „Читашки юрт“, „Могилите“, „Чешката река“.

В близост до селото са открити останки от тракийски град, наречен „Гласин“, впоследствие и „Главин“, от където произлиза и името на селото. Към 16-ти век в източния край на селото, на около 2 км югоизточно от гробищата на Войводово възниква селище, което в турските регистри фигурира под името „Узалан“.

С. Медникарово- Село Медникарово се намира в полите на Сакар планина и има типичен подбалкански климат.

Територията му заема площ от 33 хиляди декара и се прорязва от дълбоки дерета. През селото тече малката река Луда Яна. Земята на Медникарово е богата на лигнитни въглища, които се копаят на открито. С тези въглища се захранва ТЕЦ „Марица изток“-1, -2 и -3, и изпращат електроенергия за цялата страна.

В местността „Кюпа“ са намерени антики, статуетки и големи делви. Има и няколко могили – „Рощук“, „Рошава Драгана“. Тези антични предмети дават основание да се твърди, че селото е основано върху заварени тракийски селища. В селото е открит гроб на тракийска принцеса.

Гробница от края на втори и началото на трети век е открита от археолози в района на селото. В гробницата са открити чифт златни обеци, сребърна гривна и бронзов пръстен с надпис „Дар на Теодора“.

Първото име на селото е Карапелит. През 1906 година с указ номер 462 от 21 декември, селото е преименувано от Карапелит в Медникарово.

С. Тракия, община Опан- селото е популярно в региона най-вече с минералната вода в южния край на селото. Изворот се е появил там след голямото земетресение в Чирпан от 1928 г. и на мястото е изградена чешма, известна като „Сондата“. И до днес е много посещавано място. Хора от с.Тракия, съседните села или пътуващи в посока Димитровград или Стара Загора спират, за да пълнят и пият от минералната вода.

С. Княжевско, община Опан- селото е родно място на видния български книжовник Захари Княжевски, на когото е именувано и читалището.

Паметта от годишнината на раждането му се отбелязва с фолклорен събор с изяви на Фолклорният състав при НЧ“Захари Княжевск 1931 г.“

С. Бял Извор - селото се намира в непосредствена близост до защитената зона „**Пропадналото благо**“, образувало се в следствие на подземните минно-добивни дейности, след изземване на въглищния пласт. В близост и под коритото на река Белоизворска се получило пропадане на земни маси. Образувалите се по този начин вдлъбнатини в земната повърхност, впоследствие се напълнили с вода от реката, обрасли с папур, тръстика, роголист и други водни растения. С течение на времето сформиралите се така влажни зони се превърнали в биотоп, привличащ множество видове животни от различни таксономични групи.

11. Винарски изби на територията на СНЦ “МИГ Гълъбово – Опан“ - винен и кулинарен туризъм

Винарска изба „Заара Естейт“

Красива винарска изба с капацитет от 60 хиляди бутилки е изградена в полите на Сакар планина над с. Главан. Красивите и зелени местности на Сакар планина разкриват богатството на българската земя и предоставят отлични условия за винен, еко и селски туризъм – удобен случай за всеки един да избяга от забързаното ежедневие.

На партера е разположен ресторант и дегустационна зала, където гостите може да се потопят в света на виното и кулинарните вълшебства. За своите гости Винарна „Заара Естейт“ предлага и релакс център със закрит басейн, джакузи, сауна, парна баня, солна стая включва още и хотел с 35 легла, ресторант с 50 места. Винарската вила от средиземноморски тип, разполага с нови лозови насаждения върху площ от 150 дка., засадени по проект за конверсия на лозята. Засадени са сортовете Мерло, Сира и няколко разновидности на Каберне на специалистите от италианската фирма „Троант“.

12. Оценка на ресурсите според Концепцията за туристическо райониране на България - 2015

Съобразно изискванията на Закона за туризма от 2013 г., през 2015 г. Министерството на туризма е представило концепция за райониране на туризма в България за обособяването на отделни туристически райони в страната, с цел формиране на регионални туристически продукти. На тази база, за всеки туристически район е предложена основна и разширена специализация, като основната специализация е комбинация от два вида туризъм, които в съчетание определят уникалността на районите, а разширената специализация включва освен тях и до четири допълващи вида туризъм. Умишлено се фокусира в специализацията на всеки район, а не пълна инвентаризация на предлаганите продукти и наличните възможности. Така предложените основна и разширена специализация не са официално регламентирани, респ., чрез тях не се ограничава възможността на развитие на туризма в насоки, различни от указаните. Заявената и преследвана цел е да се открият онези видове туризъм, чрез които районът като цяло е най-разпознаваем на туристическия пазар. В този контекст е предложено примерно ранкиране на видовете туризъм, според тяхната значимост за съответния район. Територията на МИГ Гълъбово- Опан попада в Район Тракия.

Туристически райони	Основна специализация	Разширена специализация
Район Дунав	Културен и круизен туризъм	1. Културно-исторически туризъм
		2. Речен круизен туризъм
		3. Приключенски и екотуризм
		4. Градски развлекателен и шопинг туризъм
		5. Винен и кулинарен туризъм
		6. Религиозен и поклоннически туризъм
Район Стара планина	Планински и екотуризм	1. Планински пешеходен и рекреативен туризъм
		2. Приключенски и екотуризм
		3. Културно-исторически, фестивален и творчески
		4. Селски туризъм
		5. Религиозен и поклоннически туризъм
		6. Планински Ски туризъм
Район Долина на розите	Здравен и културен туризъм	1. Балнео, СПА и уелнес туризъм
		2. Културно-исторически и фестивален туризъм
		3. Приключенски и екотуризм
		4. Планински пешеходен и рекреативен туризъм
		5. Винен туризъм
Район Тракия	Културен и винен туризъм	1. Културен туризъм (всички видове)
		2. Винен туризъм
		3. Делови туризъм (MICE)
		4. Градски развлекателен и шопинг туризъм
		5. Здравен туризъм (всички видове)
		6. Приключенски и екотуризм
Район Родопи	Планински и селски туризъм	1. Планински туризъм (всички видове – ски, пешеходен, рекреативен)
		2. Селски туризъм

		3. Балнеотуризм, СПА и уелнес туризм
		4. Приключенски и екотуризм
		5. Културно-исторически и фестивален туризм
		6. Религиозен и поклоннически туризм
Район Рила-Пирин	Планински и религиозен туризм	1. Планински туризм (всички видове – ски, пешеходен, рекреативен)
		2. Религиозен и поклоннически туризм
		3. Приключенски и екотуризм
		4. Балнеотуризм, SPA&Wellness
		5. Културно-исторически и фестивален туризм
		6. Винен туризм
Район София	Делови и културен туризм	1. Делови туризм (MICE)
		2. Културен туризм (всички видове)
		3. Планински туризм (всички видове)
		4. Здравен туризм (всички видове)
		5. Религиозен и поклоннически туризм
		6. Приключенски и екотуризм
Район Варна	Морски и спортен туризм	1. Морски рекреативен туризм
		2. Спортен туризм
		3. Културно-исторически и фестивален туризм
		4. Делови туризм (MICE)
		5. Здравен туризм (всички видове)
		6. Екотуризм
Район Бургас	Морски и културен туризм	1. Морски рекреативен туризм
		2. Културен туризм (всички видове)
		3. Приключенски и екотуризм
		4. Здравен туризм (всички видове)
		5. Селски туризм
		6. Религиозен и поклоннически туризм

Раздел IV. Състояние на туризъм в общини Гълъбово и Опан

1. Състояние на туритическата база в община Гълъбово

Предвид наличието на обективни фактори, природни дадености, културни и исторически забележителности, туризмът в община Гълъбово е сравнително слабо развит. Въпреки наличието на значителна леглова база, като цяло няма обособени туристически комплекси, които да привличат редовен и достатъчен на брой туристически поток.

Национален туристически регистър

Регистър на местата за настаняване ОБЩИНА ГЪЛЪБОВО

Вид	Име на обект	Община	Населено място	Адрес	Категория	Капацитет
Семеен хотел	КИБОР	Гълъбово	Гълъбово	ул. "д-р Жеков" №6	2	38
Семеен хотел	ЕЛМИРА	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Георги Бенковски" №2	2	25
Хотел	ЕЗЕРОТО	Гълъбово	Гълъбово	бул. "Република" №125	1	41
Семеен хотел	"Заара естейт"	Гълъбово	Главан	землище с. Главан, ПИ 002231	3	35
Хотел	ХОТЕЛ ВИЛА ВЕРДЕ	Гълъбово	Гълъбово	бул."Републик а" 50	3	55
Хотел	ХОТЕЛ БРИКЕЛ	Гълъбово	Гълъбово	бул. "Република" №47, тел. 0418/62054; 63540	2	54

В региона на гр. Гълъбово, е извършвана мащабна строително-монтажна дейност по изграждането на ТЕЦ „Ей И Ес Гълъбово“ и съпътстващите мощности, при които се ангажирали огромни човешки ресурси. За обезпечаването на работната ръка, е модернизирана инфраструктурата, построени хотели и хостели. Открити ресторанти, закусвални и развлекателни заведения с капацитет да поемат и обслужват четири хиляди души. Тези материални активи - с най-високо качество и модерно, ново оборудване до ниво лукс – са останали неизползваеми след изграждането на централата през 2010 година. Наличен е и човешки ресурс за обезпечаване на мярката - за периода на пълноценното експлоатиране на хотелите и ресторантите в периода на изграждането на ТЕЦ „Ей И Ес Гълъбово“, в региона са създадени и обучени кадри в обслужването и съпътстващия го мениджмънт, които отново могат да бъдат наети и ангажирани в тази сфера.

**Национален туристически регистър на заведения за хранене и развлечения
Община Гълъбово**

Вид	Име на обект	Община	Населено място	Адрес	Категория	Капацитет
Ресторант	"ЛЕБЕДА"	Гълъбово	Гълъбово	"Славянска" №3	1	70
	"ЧИНАРА"	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Христо Ботев"	1	20
Питейно заведение	ОРЕХЧЕТО	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Странджа" №2	1	50
Кафе-сладкарница	"ЕМОНА"	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Тунджа" №4	1	52
Кафе-сладкарница	"АЛЕКС"	Гълъбово	Гълъбово	кв. "Съединение", бл.1- партер	1	81
Питейно заведение	"ЖАСМИН"	Гълъбово	Главан	ул. "Бузлуджа" №43	1	40
Питейно заведение		Гълъбово	Разделна		1	20
Питейно заведение	НЕВАДА	Гълъбово	Мъдрец		1	48
Заведение за бързо обслужване	БИСТРО	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Акация" №1	2	48
Заведение за бързо обслужване	БИСТРО	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Акация" №1	2	48
Кафе-сладкарница	БОЛАРИ	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Осми март" №2А	2	20
Питейно заведение	РОЯЛ	Гълъбово	Гълъбово	кв. Строител, УПИ VII-1909, кв.59	1	
Бар	ЛОБИ ЕЛМИРА БАР	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Георги Бенковски" №2	2	18
Питейно заведение	КАФЕ-АПЕРИТИВ	Гълъбово	Обручище	УПИ II-872, кв.72	1	40
Ресторант	ЕЛМИРА	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Георги Бенковски" №2	2	50
Ресторант	ЕЗЕРОТО	Гълъбово	Гълъбово	бул. "Република" №125	1	
Питейно заведение	СИНЬОТО	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Търговска" 05	1	28
Ресторант	ХАНЧЕТО	Гълъбово	Гълъбово	ул. "Иван Вазов" №16	1	90
Заведение за бързо обслужване	ИЗВОРА	Гълъбово	Гълъбово	ул. "М. Палаузов"	1	48
Питейно заведение	ВЕРОНА	Гълъбово	Гълъбово	бул. "Република" №50	1	100
Кафе-сладкарница	МАВАРО	Гълъбово	Гълъбово	кв. "Съединение", бл.1, западна част на партерен етаж	1	20
Ресторант	МАВАРО	Гълъбово	Гълъбово	кв. "Строител" до бл.47	1	100

Вид	Име на обект	Община	Населено място	Адрес	Категория	Капацитет
Заведение за бързо обслужване	ПРИ ВАЛЪО	Гълъбово	Гълъбово	кв. "Съединение", бул. "Република" №50	1	50
Питейно заведение	ГЛАВАНСКИ	Гълъбово	Главан	УПИ VII 806, кв.139	1	20
Кафе-сладкарница	ДЕЯ - 2016	Гълъбово	Гълъбово	кв. "Съединение", бл.1, имот пл.№571, кв.152	1	48
Питейно заведение	МОРТИША	Гълъбово	Главан	УПИ VII 806 в кв.139	1	20
Ресторант	ФЕНИКС	Гълъбово	Гълъбово	кв. "Строител" до бл.47	1	148
Питейно заведение	Двата ореха	Гълъбово	Главан	с. Главан, ул. "Комсомолска" №1	1	20
Кафе-сладкарница	Ефект	Гълъбово	Гълъбово	бул. "Република", бл.21, партер	1	20
Ресторант	"Заара естейт"	Гълъбово	Главан	землище с. Главан, ПИ 002231	3	90
Бар	НОЩЕН БАР БЕЗ ПРОГРАМА	Гълъбово	Гълъбово	бул."Република" 50, хотел Вила Верде	3	48
Туристически бюфет	ТУРИСТИЧЕСКИ БЮФЕТ ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	Гълъбово	Гоце Делчев	ул. "Солун" №26, тел. 0751/22379	1	18
	КАФЕ-БАР БРИКЕЛ	Гълъбово	Гълъбово	бул. "Република" №47, 0418/62054	2	35
Ресторант	класически ресторант Вила Верде	Гълъбово	Гълъбово	бул."Република" 50	3	140

2. Потенциал за развитието на туризъм в община Гълъбово

Община Гълъбово разполага с потенциал да развива туризъм, алтернативен на големите курортни дестинации в нишата на културно-познавателния, спортния, фестивалния туризъм, риболовния и спортен туризъм, при релация между тях, както и с добавяне на допълнителни атракции, като наблюдението на птици и животни в защитените зони.

✓ **Културно – познавателен туризъм** - потенциала на община Гълъбово в нишата на културно - познавателния туризъм е обезпечен от общият брой на древните селища и гробници, открити в близост до селата Искрица и Мъдрец е 23, крепостта Балзена, пограничният вал „Еркесията“, долмените в с. Главан и др. Тези дадености са предпоставка

за привличането на туристи с интерес към древните паметници, неизследваните дестинации, малкоизвестните традиции и обичаи на населението на общината.

На територията на общ. Гълъбово, се намират единствените в страната кални вулкани, което е отлична предпоставка за привличане на туристи с познавателни интереси и е с потенциал да се превърне в туристическа атракция.

Това прави културно-познавателния туризъм перспективен за развитие, а богатото културно наследство от различни исторически епохи и съхраненият автентичен местен фолклор са възможност да бъде комбиниран с всички други видове туризъм.

✓ **Фестивален туризъм** – общината е организатор на Национален фолклорен фестивал „Янко Петров“ /Конкурс за гъдулари, танцови състави и самодейни фолклорни групи/, Международния фестивал на любителските комедийни театри включва втора фестивална сцена която се провежда в Гълъбово, Регионален събор на пенсионерите, честванията с конкурси денят на лозаря и винаря, ежегодните рок концерти на англичаните живеещи в България провеждани в с. Главан и др.

Наличието на добра инфраструктура и леглова база в гр. Гълъбово, както и традициите в организирането и провеждането на масови мероприятия са в състояние да удовлетворят очакванията на туристи с потребности свързани с фестивалния туризъм.

✓ **Наблюдение на птици (Birdwatching)** – наблюдението на птици е практикувано от значителен брой любители на това занимание и придобива все по-големи размери. Намиращият се на територията на общината язовир „Розов кладенец“ е включен в списъка на представителните за биологичното разнообразие обекти в България и на местата с орнитологично значение. През зимния период на територията около язовира се събират да зимуват над 65 вида птици, намиращи се под закрила на Закона за защита на природата. Това превръща община Гълъбово в една от най-атрактивните дестинации за наблюдението на птици.

✓ **Риболовен Туризм** -общият брой на микроязовирите на територията на Общината – 28, общият размер на залятата площ от язовирите с около 2 хил. дка и по-голямата част от тях са общински. Водоемите разполагат с разнообразни и уникални рибни видове и е отлична перспектива за привличане на туристи, практикуващи това хоби.

✓ **Спортен туризъм** община Гълъбово разполага със стадиони, фитнес и спортни зали – общината е организатор на традиционни международни турнири по борба, национални турнири по художествена гимнастика, областни и общински турнири по шах,бридж, табла и др. Провежда се ежегодно дамско рали и единственото в страната рали с влекачи. Налице е възможност за привличане на туристи практикуващи пасивен спорт- наблюдение на спортни мероприятия.

3. Необходими мероприятия и действия за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти в община Гълъбово

✓ Създаване на общинска програма за иновативни туристически услуги, в която да се експонира културно-историческото и природно наследство;

✓ Проучване на интегрирани природно-културни маршрути на общината;

✓ Изграждане на екотуристическа инфраструктура – направа на екопътеки, пейки, детски площадки, места за палене на огън, биваци и др. съоръжения с цел опазване на биологичното разнообразие.

✓ Промоция и реклама на туристическите продукти за привличане на инвеститорски интерес.

✓ Популяризиране туристическите продукти с помощта на високите технологии, глобалната мрежа и средствата за масово осведомяване.

✓ Провеждане на мероприятия и фестивали, при които местните занаятчии да покажат своето майсторство пред широката публика и събудят интереса ѝ.

4. Състояние на туристическата база в община Опан

Туризма в община Опан е с голям, неразработен потенциал. В общината има две къщи за гости, само едната от които- вписана в НТР. При все това, на разположение на туристите е цял комплекс от развлекателни, спортни и оздравителни съоръжения, в т.ч. басейн, боксов ринг, фитнес, спа и оздравителни процедури.

Гостите разполагат с голям избор от питейни заведения и места за хранене, предлагащи както национална, така и местна кухня и богат асортимент от напитки.

Национален туристически регистър на места за настаняване Община Опан

Вид	Име на обект	Община	Населено място	Адрес	Категория	Капацитет
Къща за гости		Опан	Бял извор		1	8

Национален туристически регистър на заведения за хранене и развлечения Община Опан

Вид	Име на обект	Община	Населено място	Адрес	Категория	Капацитет
	ПИВНИЦА/КРЪЧМА	Опан	Бяло поле	с. Бяло поле, Община Опан, Област Стара Загора	1	50
	КАФЕ-АПЕРИТИВ	Опан	Васил Левски	село Васил Левски, Община Опан, Област Стара Загора	1	20
	ЗАКУСВАЛНЯ	Опан	Бял извор	с.Бял извор, Община Опан, Област Стара	1	30

				Загора		
	"ПЕРФЕКТ"	Опан	Опан	с.Опан	2	40
Питейно заведение	ЕТ"РАДКО КОЛЕВ"	Опан	Средец		1	50
	"ТРАФИК"	Опан	Средец	с.Средец, Община Опан, Област Стара Загора	1	20
	"ОРЕХА"	Опан	Кравино	село Кравино, Община Опан, Област Стара Загора	1	20
	КАФЕ-АПЕРИТИВ	Опан	Опан	с.Опан	1	20
	ПИВНИЦА/КРЪЧМА	Опан	Бяло поле	с.Бяло поле, Община Опан, Област Стара Загора	1	50
	КАФЕ-АПЕРИТИВ	Опан	Средец	с.Средец, Община Опан, Област Стара Загора	1	20
	ПИВНИЦА/КРЪЧМА	Опан	Венец	село Венец, Община Опан, област Стара Загора	1	20

5. Потенциал за развитието на туризъм в община Опан

Община Опан, поради съхранената си природа и отлично запазени местни традиции и обичаи, има обещаващи възможности за развитието на туризма, в следните ниши:

✓ **Еко – туризъм** - местността „Пропадналото блато“ в землището на село Бял извор, която е защитена по Закона за защитените територии. Съществуват редки и застрашени от изчезване водоплаващи птици. Установени: около 10 вида риби (шаран, каракуда, бабушка, червеноперка, лин, щука, горчивка, гамбузия, слънчева рибка, речен костур), земноводни и влечуги (жаби, костенурки, смоци, стрелец, водни змии), регистрирани са повече от 120 вида птици, а от бозайниците - видра, белка, дива котка, лисица, черен пор, язовец и др. По периферията на блатото има типична крайречна горичка от дъбове, брястове и ясен.

✓ **Културно – исторически туризъм** - археологическите обекти Надгробна могила при Егреците ; Сламенова могила; Леко Маламовата могила; Кондова могила –; Ченъшка могила в местността „Мелнька“ – ; Гробищна могила на гробищата ; Три могили „Акънжански могили“; Могила в къомрилика – с. Ястребово.

✓ **Спортен риболов** до язовирите край с. Бял извор, с. Бяло поле, с. Пъстрен, с. Опан, с. Тракия, с. Ястребово.

✓ **Селски туризъм** – общината разполага с редица добре запазени селски къщи с дворни пространства, които се предлагат за продажба. В селата е запазен бита и обичаите, а колоритния местен диалект впечатлява и буди интерес у гостите.

6. Необходими мероприятия и действия за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти в община Опан

- ✓ Разработване на общ стратегически план за развитие на туризма;
- ✓ Разработване и популяризиране на минералният източник в село Тракия, създаване на инфраструктура и съоръжения за отдих и развлечения;
- ✓ Създаване на инфраструктура до археологическите обекти, активното им представяне чрез местни и национални СМИ и глобалната мрежа на вниманието на потребителите.
- ✓ Проучване на археологическите и историческите забележителности и публикуване на събраната информация;

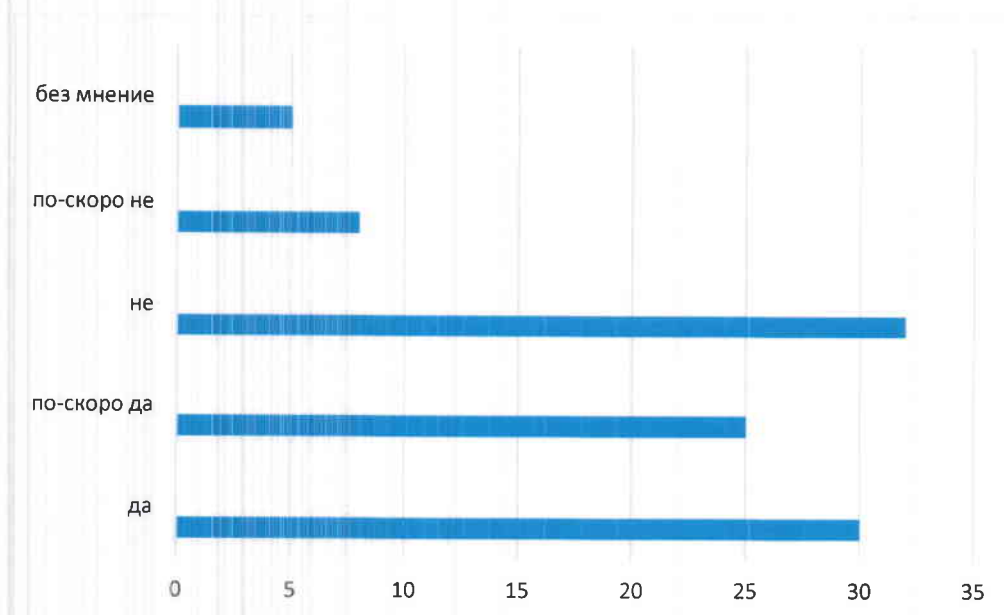
Раздел V. Резултати от анкетното проучване на нагласите и очакванията

При подготовката на Анализа и оценка на територията на МИГ Гълъбово - Опан за възможностите за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти, бе проведена анонимна анкета сред заинтересовани за проучването на нагласите за развитието на туризма на територията.

Бяха анализирани отговорите, получени от 60 анонимни респонденти.

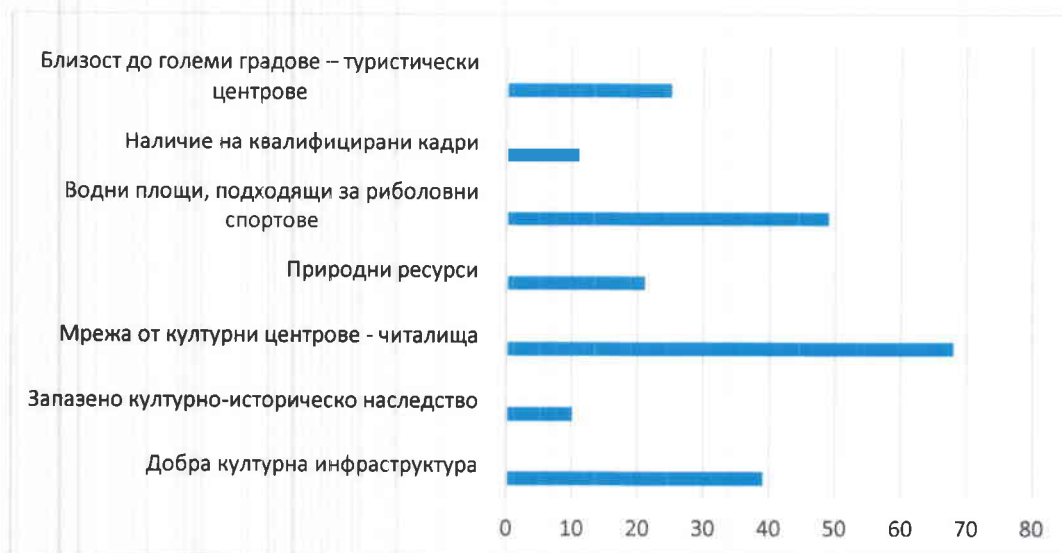
Анкетната карта съдържа 5 въпроса и отговорите на тях дадоха следната картина за нагласите:

- 1. Смятате ли, че туристическият отрасъл може да се развие на територията на МИГ Гълъбово-Опан?**

32% от респондентите отговарят отрицателно или по-скоро отрицателно и още 8% от тях са на мнение, че туризмът не е възможен в местната общност. Съвкупно впечатляващите 55% се придържат към становището, че туризмът може да се развитие на територията. Няма мнение 5% от участниците в анкетата.

2. Какви са, според вас, ресурсите на територията на МИГ - Община Гълъбово и Община Опан за развитие на туристически услуги? (Можете да посочите повече от една опция.)

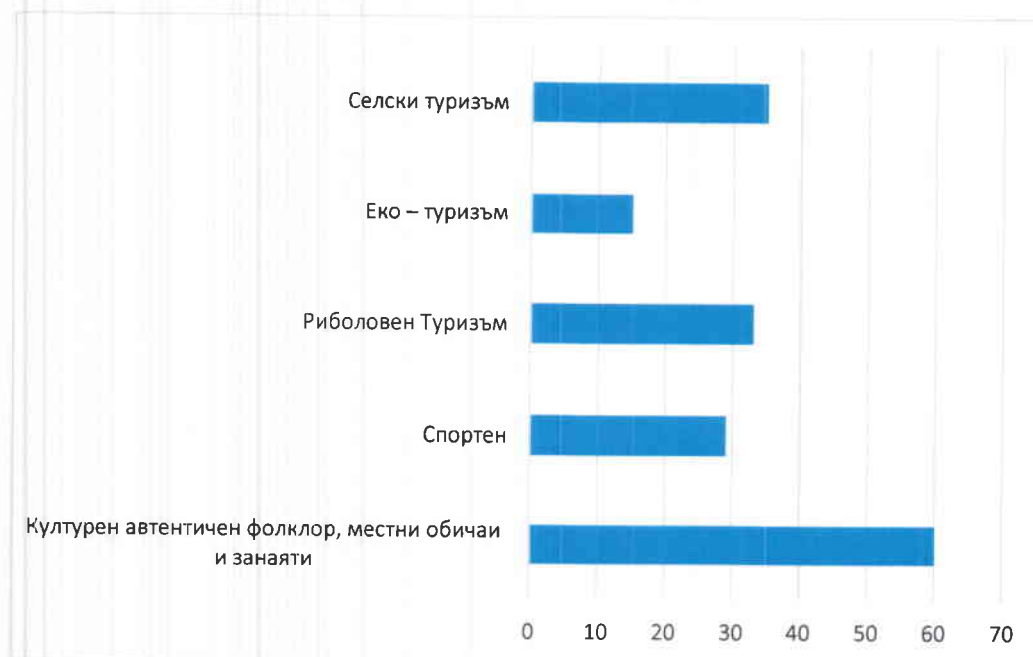

Респондентите са посочили повече от един отговор, затова сумата от процентите е повече от сто.

Най-голямо признание като ресурс на територията на МИГ Гълъбово Опан за развитие на туристически услуги получават читалищата като мрежа от културни центрове - 68% от отговорите. На второ място с по 49% от отговорите се нареждат водните площи, подходящи за риболовни спортове. На трето място са добрата културна инфраструктура и запазеното културно-историческо наследство с 39%. Природните

ресурси и близостта на територията до големи градове – туристически центрове са оценени като ресурс с по 25% от отговорите. Наличието на квалифицирани кадри е отбелязано като ресурс за развитие на туризма в 11% .

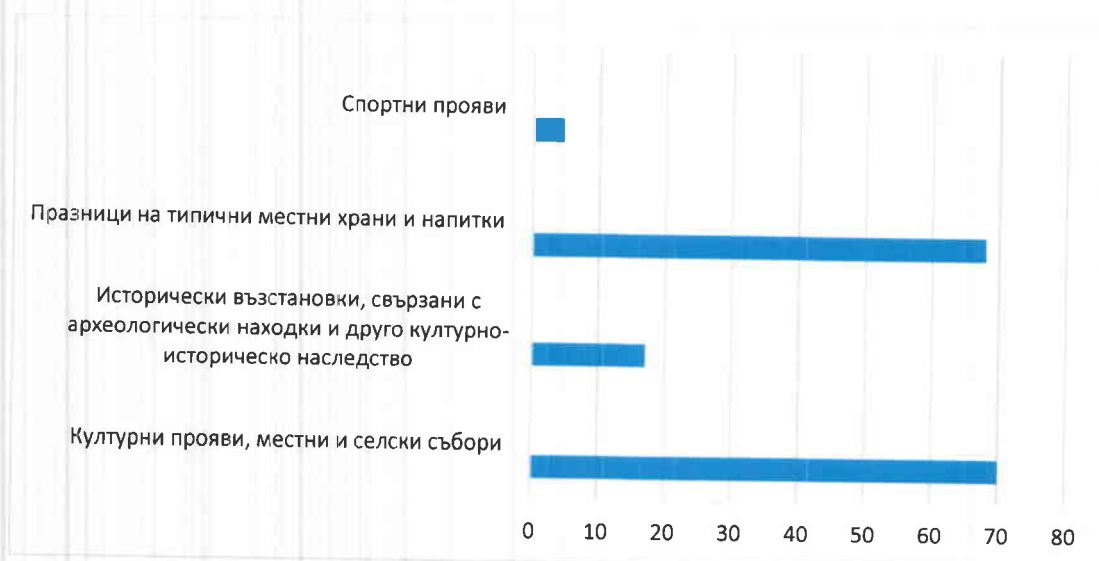
3. **Кои, според вас, са ресурсите, които създават потенциал за предлагане и развитие на иновативен туризъм на територията на МИГ – Общини Гълъбово и Опан? (Можете да посочите повече от една опция.)**

Респондентите са посочили повече от един отговор, затова сумата от процентите е повече от сто.

Най-много отговори - 60%, оценяващи ги като потенциал за предлагане и развитие на иновативен туризъм на територията на МИГ – Общини Гълъбово и Опан, са предизвикали възможностите за разработване на културен продукт с автентичен фолклор, местни обичаи и занаяти в общността. Възможно е това да се дължи на провеждания за 28 -ми път Национален фолклорен фестивал „Янко Петров” в община Гълъбово, това е конкурс за гъдулари, танцови състави и самодейни фолклорни групи. Възможностите за развитие на селски туризъм се нареждат на второ място с 35 % от отговорите. Риболовният туризъм е на трето място с 33%. Възможностите за развитие на спортен туризъм са оценени в 29 % от отговорите на участниците в анкетата. Възможностите за развитие на еко туризъм са получили 15% от отговорите.

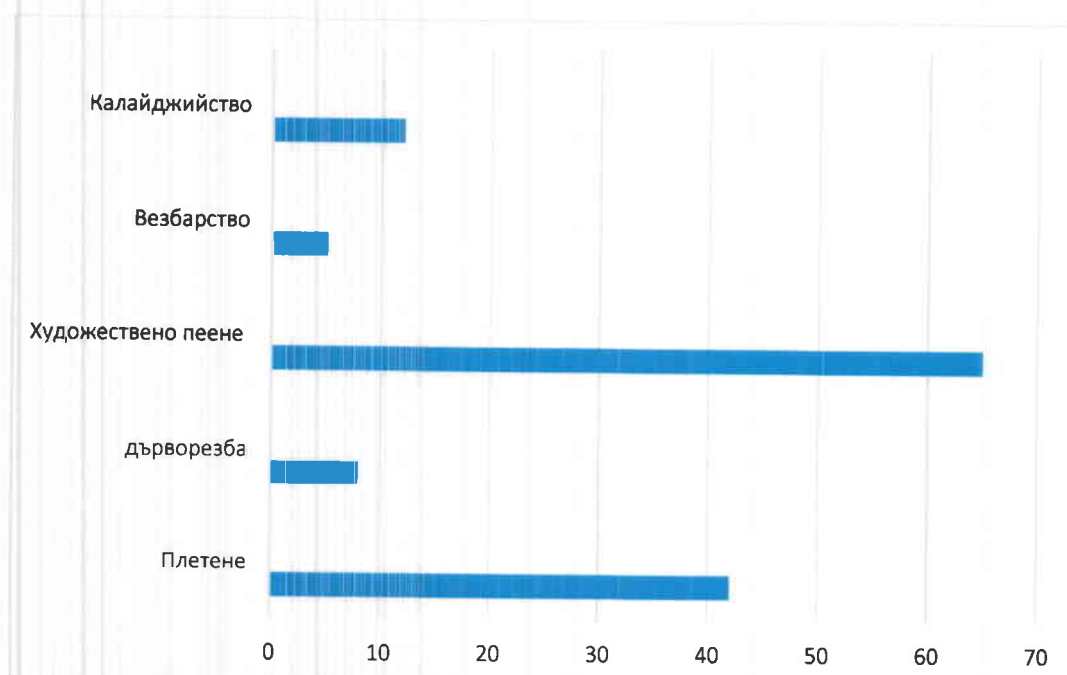
4. **Кои, според вас, са ресурсите, които създават потенциал за предлагане и развитие на туристически атракции на територията на МИГ – Общини Гълъбово и Опан ? (Можете да посочите повече от една опция.)**

Респондентите са посочили повече от един отговор, затова сумата от процентите е повече от сто.

На първо място анкетираните са поставили като ресурс за предлагане и развитие на туристически атракции на територията на МИГ Гълъбово - Опан културните прояви, местните и селските събори - 70% от отговорите. Веднага след тях с 68% от отговорите се нареждат празниците на типични местни храни и напитки. На трето място се нареждат с по 43% спортните мероприятия и на последно място със 17%- историческите възстановки, свързани с археологически находки и друго културно-историческо наследство- вероятно поради слабата популярност на тези мероприятия на територията на двете общини и непознаване скрития им потенциал.

5. Кой, според вас са занаятите , които на територията на МИГ Гълъбово - Опан следва да се развият като туристически продукти? (Можете да посочите повече от една опция.)

Респондентите са посочили повече от един отговор, затова сумарно броят на процентите надхвърля сто.

На първо място, като занаяти, които следва да се развият като туристически продукти, респондентите посочват художественото пеене- 65% от отговорилите- в голяма степен това се дължи на обстоятелството, че художественото пеене е застъпено във всички читалища на територията на МИГ-Гълъбово –Опан и се ползува от широко одобрение. На второ място е посочено плетенето 42%- също популярно сред групи на практикуващите го, формирани в читалищата. Калайджийството събира 12%- този занаят е жив и все още практикуван от живущите в селските райони.Дърворезбата и везбарството са посочени от 8% и 5% от анкетираните.

Проведената анкета, по недвусмислен начин показва и влиянието на читалищата в малките общности и значението им за съхраняване и популяризиране на занаятите и традициите.

Обобщение на резултатите от проучването и нагласите

Проведената анкета на територията на МИГ дава ясна представа за нагласите, очакванията и възможностите на туристически продукти. Мнозинството от анкетираните намират развитието на туристическите продукти за перспективно и виждат в него алтернатива или придатък към сега действащия модел за икономическото развитие на общините. Анкетираните смятат, че ресурсите създаващи потенциал за развитие на иновативен туризъм се коренят в автентичния фолклор, местните обичай и занаяти най-популярни от които са художественото пеене и плетенето и спортният и риболовен туризъм – популярни и добре развити и към сегашния момент. Анкетираните високо оценяват културните прояви, местните и селски събори и празниците на типичните местни храни и напитки като ресурс, създаващ потенциал за предлагане и развитие на туристически атракции на територията на МИГ. Следва да се отбележи доверието с което се ползват културните центрове на територията на МИГ Гълъбово –Опан в лицето на общините и тяхното значение и влияние сред населението. Повечето от респондентите оценяват положително значението на културно историческото наследство и природните дадености и смятат, че развиването им би се отразило положително върху туристическите продукти.

Раздел VI. Обобщен SWOT анализ

Силни страни	Слаби страни
1.Положително отношение към алтернативния туризъм като мотор за регионално развитие, и интерес към стартиране на малък туристически бизнес; 2.Добро местоположение – територията на МИГ е на кръстопът между първокласни вътрешни и международни	1.Лошо състояние на между и вътре общинската пътна инфраструктура и труден достъп до някои отдалечени селски и планински райони и затруднено придвижване на туристите с обществен транспорт; Липса на добра транспортна

автомобилни транспортни връзки, които свързват северната граница на България при р. Дунав с южната, до Гърция и Турция, в близост преминават 2 магистрали, жп линии, в близост до територията, в гр. Стара Загора има летище с потенциал за товарни превози; наличие на пътна инфраструктура, осигуряваща достъп до всички населени места;

3. Благоприятни климатични условия, добри природни дадености за развитие на иновативни туристически услуги, наличие на минерални води. Наличие на природни забележителности. Наличие и на запазена природа с уникално биоразнообразие и защитени зони и територии;

4. Добри природни дадености за развитие;

5. Значимо културно-историческо наследство от всички исторически периоди – археологически обекти и църкви;

6. Териториална близост на природните и културни обекти – възможност за интегриран туристически продукт;

7. Добри предпоставки за развитие на селски туризъм - големи и запазени села, около които има забележителности, силно развито земеделие и ферми;

8. Ежегодни международни събития, които привличат гости от чужбина, условия за фестивален и спортен туризъм;

9. Конкуrentни цени на услугите от всички ценови сектори;

10. Богат културен календар; съхранени исторически и културни традиции; участие на местната общност в местни, регионални и национални събори и празници; наличие на паметници на културното наследство;

11. Защитени територии и зони, голям брой водоеми и водни площи, откриващи възможности, както за риболовен туризъм, така и за развитие на водни спортове.

достъпност до туристическите атракции; Ограничен достъп за хора с увреждания;

2. Слабо и недостатъчно използване на природните ресурси; Недостатъчно използване на ресурсите за екологичен туризъм и най-вече на потенциала на защитените зони и територии;

3. Недостатъчно оползотворяване на културно историческите ресурси, недостатъчна степен на съхраненост на някои от обектите и липса на средства за поддръжката им; липса на атракции около тях; липсват отделни продукти за алтернативен туризъм – религиозен, винен, кулинарен; няма представяне на сувенирната индустрия;

4. Неравномерно териториално предлагане на туристически продукти – местата за настаняване са съсредоточени в град Гълъбово и с. Главан;

5. Слабо взаимодействие между фирмите в сектора – собственици на туристически обекти и туристически агенции/туроператори, недостатъчно добро сътрудничество с неправителствения и публичния сектор;

6. Липсват достатъчно места за настаняване за селски туризъм;

7. Нисък дял на иновациите в туристическия сектор; Липсват туроператори; Ниска квалификация на персонала; Недостиг на добре обучени кадри в специфични области (напр. екскурзоводи);

8. Труден достъп до финансов ресурс, особено за малкия и средния семеен бизнес; Недостатъчно стимули за устойчиво развитие на туристическите предприятия.

9. Несъществува Туристически информационен център;

Възможности

1. Участие на общините в изпълнението на проекти, свързани с развитието на туризма и туристическата инфраструктура, финансирани от европейските структурни фондове;

Заплахи

1. Недостиг на финансов ресурс, трудно кредитиране на МСП;

2. Конкуrentен и ценови натиск от съседните туристически райони в страната с по-добри условия, по-ниски цени;

2. Условия за изграждане на паркове, обекти за спортни, културни, развлекателни, хоби и други рекреационни дейности и видове туризъм: културен, конгресен, екологичен, бизнес, празници, чествания, фестивали, спортни прояви, развлекателен туризъм;

3. Запазено културно-историческо наследство, създаващи добри условия за организирането на мероприятия и развитие на активна дейност на неправителствения сектор;

4.Наличие на материална база за реализация на културни дейности във в голяма част от населените места на територията на Гълбово – Опан;

5.По-добро оползотворяване на природните и културно-исторически ресурси чрез развиване на различни алтернативни форми на туризъм. Възможности за разнообразяване на съществуващите туристически продукти, както и разработването на съвсем нови;

6.Възможности за финансиране на туристически проекти по различни оперативни програми и най-вече използване на възможностите на ПРСР за диверсификация в неземеделски дейности;

7. Добри възможности за развитие на традиционен продукт в традиционна среда – селски, културен, спортен, кулинарен туризъм. Свързване на туризма със земеделските дейности – ферми и биологично производство;

8.Туристическо оползотворяване на защитените зони по Натура и защитените територии, биоразнообразието за еко и приключенски туризъм;

9.Въвеждане на технологични иновации в хотелиерството и ресторантьорството, както и в предлагането, засилване на присъствието в интернет;

10.Подобряване на квалификацията и уменията на работещите в туризма чрез обучителни програми и курсове.

3.Конкуренция по отношение на туристическите продукти с потенциал за развитие (алтернативни форми на туризъм);

4.Влошаване състоянието на историко-археологическите и защитените природни ресурси поради невзети или ненавременни мерки или липса на средства;

5.Слабо участие на неправителствения сектор в региона в национални, европейски и международни програми за финансиране на инициативи в сферата на туризма и свързаните с него сектори;

6.Обезлюдяването на някои села, миграция на млади хора, застаряване на населението, което затруднява правенето на туристически бизнес;

7.Липса на култура в преобладаващата част от туристическия сектор в по-ниския ценови сегмент към новите технологии;

8.Високи нива на бюрокрация, завишени бюрократични изисквания към качеството. Повишени изисквания към сигурността във връзка с миграционния натиск;

9.Висока зависимост на туризма от други икономически сектори – преработвателна промишленост, сувенири, транспорт, държавни органи; Опасност от понижаване на стандарта на живот на населението и оттам по-малко пътувания и почивки.

Раздел VII. Иновативни туристически услуги и продукти, добри практики

Териториален музей на Prepirineo

Контекст на проекта

Физически пред планините на Пиринеите имат релеф, който е почти един и същ не само по протежение на планинската верига Пиринеи, но и при другите предпланини в главните планински области на Европа. Геологически тези физически характеристики осигуряват значително богатство на флората и фауната, което ги превръща във важни природни области. Това богатство на ландшафта обаче контрастира с твърде западналите селски райони и сериозните проблеми с околната среда, породени от земеделието (ерозия на почвата, пожари, изчезване на дърветата и живите плетове), отглеждането на добитък (разпилени материали, неподходящи постройки), горското стопанство (заместване с иглолистна растителност, гола сеч, прокарване на нови пътища, пожари), индустрията (разпилени материали, замърсяване на атмосферата, кариери, неспазване на стандартите), туризма (отваряне на защитените области за широката публика, безразборни заслони), обществени строежи, засегнати речни системи и т.н.

Икономиката е силно обвързана с планинското земеделие, а също така и с животновъдството. През последните години се разви секторът на услугите и сега съществуват множество възможности за развитие на новаторски дейности в широк кръг предприятия (например свързани с наследството, нови технологии, туризъм и др.).

Общите цели на стратегията за развитие на МИГ Adesnar Prepirineo са подкрепа на процеса за интегрирано развитие, който е с новаторска и преносима същност и насърчава възстановяването на различни селски райони, създаване на нови доходи и повишаване на благосъстоянието, развитие и стабилизиране на дейности, като се подобрява качеството на живот на населението.

Защо този проект е добра практика?

Подходът, основан на района, бе важен елемент, тъй като бяха отчетени местните характеристики при съставянето и разработването на проекта. Проектът превърна някои от слабите страни на областта (например планинска география, обезлюдяване, зависимост от земеделието, загуба на услуги и др.) в силни страни (важно природно и културно наследство), за да се натрупа опит и да се насърчи развитието на района.

Подходът „отдолу нагоре“ бе явно разпознаваем, тъй като методологията бе основа на подхода за участие и всички местни действащи лица бяха отговорни за развитието на проекта. По време на изпълнението му бяха насърчавани различни дейности, организирани от териториалния музей и насочени към местното население.

Създаването на териториалния музей е сама по себе си новаторска идея, тъй като преди това в областта нямаше инициатива, която да комбинира съществуващото културно наследство с устойчив мениджмънт. Много от извършваните дейности от музея бяха новаторски по характер като възстановяването на ценното наследство.

Интегрираният подход бе очевиден поради комбинирането на мениджмънта на наследството с туризма и регионалното развитие. Проектът съставлява част от интегрирана стратегия и повишава осведомеността по отношение на наследството на региона Aragon и местните продукти.

МИГ прие активен подход, за да осигури устойчивостта на регионалния музей чрез

финансовото участие на партньорите. Това включва финансов принос главно от професионалните съюзи, църквата, регионалните обществени власти и селските кооперативи. Интензивното сътрудничество между ключовите местни действащи лица е положителен знак, който гарантира резултатите на проекта.

Описание на проекта

Кратка история на проекта. Първоначалната идея за проекта се роди през 1994г., когато след обществено обсъждане бе установено, че е необходима съгласувана стратегия за подкрепа на културното наследство на района. Изказана бе идеята, че това културно наследство трябва да бъде експлоатирано чрез нови дейности, така че да стане източник на трудова заетост, развитие и същевременно да донесе известна добавена стойност в района.

След изучаване на различните възможни опции за развитие бе избрана идеята да се създаде динамичен устойчив проект, фокусиран върху структурата на еко музей. Така се роди проектът Тегга, чиято главна цел бе насърчаването на творческия мениджмънт на културното наследство“. Това включваше планиране на начина, по който това наследство е управлявано, структуриране на доставките, интерпретиране и преобразуване на дейностите така, че да допринесат за регионалното развитие и да внесат стойност в района.

Главните цели на проекта са насърчаване на сътрудничеството между териториите и създаване на положително отношение към мениджмънта на наследството, управление на наследството като ключов източник на идентичност за района, подкрепа на наследството така, че то да изпълнява няколко функции (социално развитие, създаване на работни места, икономически растежи устойчиво развитие), преобразуване на наследството така, че парите да се реинвестират за запазването и възстановяването му.

Основни дейности

Главната дейност на проекта е създаването на еко музей, чрез който да се организират различни дейности и под проекти. Дейността с най-голям приоритет бе да се създаде уебсайт на проекта (www.territoriumuseo.net). Проектът разви използването на нови технологии за свързване на различни проекти, имащи отношение към възстановяването на културното наследство. Той влезе в сътрудничество с научната общност и други районни институции, за да се приложат нови дейности чрез териториалния музей.

Проектът задейства много събития и изложения като изложението за селски алтернативи, които определено подкрепиха идентичността на района и социално-икономическото развитие.

Състояха се и различни други семинарии събития по теми като гастрономия и насърчаване на мениджмънта на природното наследство и пр. Проектът организира фестивали, които действаха като модел за управление и разпространение на значителното наследство и станаха добре известни в цяла Испания поради тяхното разнообразие и качество.

Конкретни реализации резултати

Ключовите резултати на проекта включват следното: създаване на пет до шест нови работни места за управление и координиране на териториалния музей и неговите дейности; повишена информираност за културното наследство на района и установената нужда от устойчиво регионално развитие; нова осведоменост за културното богатство, съществуващо в областта; подобро качество на продуктите, свързани с културата и туризма, за посетителите и местните хора (напр. пътешествия с водач, семинари в училищата, вечерни пътешествия, специално организирани посещения); увеличен брой посетители в областта.

Възникнали проблеми/извлечени поуки

Постоянен проблем за проекта е трудното поддържане на минимално качество на новите услуги, с цел да се поддържа финансово устойчива управленческа структура на музея и да се ангажира в нови дейности, които укрепват териториалния музей. За да се преодолее това, действащите лица, ангажирани в управлението на музея, се стремят към включване на обществените институции за гарантиране на необходимата финансова поддръжка.

Добавена стойност на проекта, осигурена от ЛИДЕР+

Най-ценният елемент на проекта е фактът, че програмата ЛИДЕР+ предложи на местните общини една по-тясна връзка с тяхната регионална идентичност. Тя подкрепи възможностите за местно и регионално развитие пряко чрез събития и дейности, фокусирани върху културното наследство, което на свой ред имаше ефект на оживяване на другите сектори като туристическия пазар.

Програмата ЛИДЕР+ позволи на проекта да осигури сътрудничество със съседните региони и да разпространи неговите резултати и в други страни.

Териториалният музей е ключов пример за творчески мениджмънт на културното наследство. Той се възползва от културните ресурси на района, за да осигури туризма и регионалното развитие.

Продължителност

Проектът започна в края на юли 2002 г. и завърши през ноември 2006.

Бюджет

Общият бюджет по проекта бе 302 440 EUR, които включваха 152 230 EUR от ФЕОГА и 150 210 EUR от национално публично финансиране.

Данни за контакт с МИГ

Наименование на МИГ: Federación de Asociaciones para el Desarrollo del Prepirineo Navarro-Aragonés (Adesnar Prepirineo)

Източник „Избрани най-добри практики по ЛИДЕР+“ 2008г./3

АВСТРИЯ

Млади хора с проект за собствено пространство

Предистория на проекта МИГ е разположена в регион, който е част от алпийските предпланини, граничещи (на югоизток) с индустриалния център Linz-Wels и (на север) с региона на Бохемия. Регионът около река Дунав се смята за популярно място за отдих. Малкият град Eferding се споменава в „Песен за нибелунгите“ и в него се намират няколко стари църкви, в това число късно готическата енорийска църква, и замъкът Starhembergs.

Главното ударение на програмата за териториално развитие е повишаване на качеството на живот чрез даване шанс на младите хора да допринесат за развитието на селския район и местното развитие, като използват свои творчески идеи. Проектът ги приобщава към процеса на вземане на решения и определяне на политиката на местно равнище. Проектът съдейства за активното включване на младите хора в определянето на политиката и местното развитие. Проектът помага също да се преодолее липсата на достатъчно внимание към потребностите на тийнейджърите. По-доброто качество на живот е сред главните средства, от които се очаква да спрат миграцията на младите хора към други региони или да ги насърчат да се завърнат по родните си места през по-късните периоди от своя живот. Защо този проект е добра практика? Проектът се характеризира с подхода „отдолу нагоре“, тъй като главните организатори, както и институциите, отговорни за изпълнението на конкретното възраждане и благоустрояване на площадките, бяха общините, които са и главните акционери на МИГ Eferding. Местните млади хора бяха поощрени да разработят планове за своите приятели и връстници, а като най-голяма награда за активното си участие те можаха да видят как идеите им се превръщат в реалност. Тийнейджърите научиха от този положителен опит, че участието има смисъл и че то, освен това, може дори да промени местната околна среда.

Проектът прилага подхода на засилено сътрудничество. В началния етап на проекта бе изградено широко партньорство с училищата и младежките сдружения в региона. Това беше главният форум, за да се стигане до целевата група, да се обясни целта и методът на подхода и да се насърчат тийнейджърите да участват. На последния етап (т.е. когато се стигна до конкретно строителство и работа) местните и регионалните строителни фирми бяха много отзивчиви, като спонсорираха и подновиха площадките и игрищата. Същевременно обсъжданията между различните партньори бяха гаранция, че идеите остават реалистични и отговарят на основните цели по отношение не само на приложимостта, но и на разходите.

Проектът има два подчертано иновационни елемента. Първо, насоченият към тийнейджърите подход на широко участие беше безпрецедентен за този регион и той всъщност рядко се използва в общините от селските райони. По-рано този метод беше прилаган само в градските общини и неговото пренасяне в по-малките общини на селските райони представляваше нов подход. Второ, той прокара мост между две групи, които често са изправени пред сериозни трудности да започнат организиран диалог: тези на тийнейджърите и на местните политици. На тийнейджърите често се лепва етикетът „трудно достъпни“ или дори напълно незаинтересувани. Така целият процес беше важен опит и за местните лица, отговорни за вземането на решения.

Общият подход на дейността — методът „свободно пространство за тийнейджърите“, е годин за прилагане на друго място и е бил вече приложен в няколко градски общини на Австрия, но също и в други страни, като Словакия. Така един доказан метод, както и умерените допълнителни бюджети, изисквани на местно равнище, показват, че този вид дейност може да бъде лесно приложен в други региони. Най-важното предварително условие за успешно прилагане на друго място е атмосферата на взаимно доверие между всички участници, тъй като първоначалният скептицизъм сред отговорните за вземането на решения местни лица може да се окаже широко разпространено явление на територията на Европа. Освен това общото съгласуване и управление изискват много деликатно и социално насочено отношение.

Описание на проекта

Кратка история на проекта. Четири общини на МИГ изтъкнаха необходимостта да бъдат определени и проектирани атрактивни места за събирания и свободни пространства за тийнейджърите. Последния подтик този проект получи от един семинар, организиран от австрийската национална мрежова единица на ЛИДЕР на тема „младежта и развитието на селските райони“. По време на този семинар двама ландшафтни дизайнери, Karin Standler и Eva Schwab, представиха доклад за една схема под надслов „Свободно пространство за тийнейджърите“. Схемата, която може да се разглежда като метод за планиране при широко участие на заинтересованите страни, показва как младите хора могат да бъдат включени в планирането на свободни пространства в общините. Председателят Franz Tauber и управителят на МИГ Eferding Gerlinde Grubauer бяха толкова впечатлени от доклада, че поканиха двамата ландшафтни архитекти да участват в семинар, организиран в региона. В резултат изпълнителният комитет на МИГ и десет общини решиха да окажат помощ на проекта и да включат тийнейджърите в изпълнението на проекта чрез експериментален подход и подход на широкото участие.

Основни дейности. Проектът под надслов „Млади хора създават собствени свободни пространства“ стартира през април 2005 г. с информационна кампания, имаща за цел да предизвика ентусиазъм за проекта сред младите хора. Тя включваше информационно мероприятие, на което бяха отговарящи за младежта длъжностни лица от регионални сдружения, съветници по младежките въпроси от общините, учители и представители на младежки организации. Проектът бе представен на поредица презентации за около 500 ученика. Учениците имаха възможност да установят непосредствена връзка с управителите на проекта и да научат за работните методи на проекта. Освен това доклади за планирания младежки проект бяха публикувани в регионалните медии и в общинските бюлетини. Резултатът от тази информационна кампания беше, че в участващите десет общини около 150 млади хора между 13 и 19 години решиха да се включат в проекта.

Конкретни постижения и резултати.

Резултатите от проекта включват:

Млади хора във всяка от десетте общини се споразумяха с планиращите относно подходящо място за събирания, като направиха оценка на своите „избрани места“ с помощта на ландшафтните дизайнери. Оценката бе направена въз основа на

критерии като атмосфера на мястото; възможност за използване; положителни (приятни) и неприятни черти; идеи, които могат да подобрят използването на пространството и пр.

Тези идеи бяха обсъдени допълнително на редица (двудневни) семинари по планирането.

Младите хора разработиха скици и строителни модели за избраните от тях места в сътрудничество с трима архитекти и петима ландшафтни дизайнери.

Бе организиран публичен дебат, наречен „Сити лайн“, на който младите хора представиха своите „модели“ за обсъждане с представители на местните власти, учители, родители, приятели и други заинтересовани лица. В края на срещата общинските представители дадоха своето разрешение.

В последния етап на планирането работещите по него направиха подробни технически планове, включително планови разходи и необходими материали, за да бъде подготвено всичко за обновителните работи.

До есента на 2005 г., с помощта на ландшафтните дизайнери, архитектите, съответната община и местните предприятия, младите хора от Eferding успяха да осъществят своите модели на практика. В девет от десетте общини местните власти финансираха обновлението на избраната площадка.

Бяха разположени подвижни скамейки, столове и маси с модерен дизайн и построени покривни конструкции за защита от дъжда и слънцето, наблюдателни платформи и плаж, кът за барбекю и открит кинотеатър, разположен на футболно игрище.

Общините получиха допълнителен съвет как да се използва по - добре публичното пространство в зависимост от потребностите на техните млади хора.

Един по-дългосрочен резултат от проекта е, че връзката между младите хора и представителите на общината бе чувствително подобрена и че се създаде много по-добро разбиране на техните потребности и изисквания. Самите тийнейджъри научиха как да влияят върху развитието на своята община и как да допринесат за подобряване на качеството на собствения си живот. Проектът допринесе за засилването на регионалната идентичност. Тийнейджъри, идващи от различни среди, научиха как да работят заедно по време на семинарите и при реализацията на техните работи. Така бе подобрена връзката и контактите между тийнейджърите в региона.

Срещнати проблеми/извлечени поуки.

Отначало много общински представители и официални представители на младежта от региона бяха скептични относно участието на младите хора в проекта и имаха съмнения в тяхната мотивация и компетентност. А и младите хора не бяха смятани за способни да изпълняват проекти или дори да постъпят разумно с избраните места за събирания. Все пак само една от десет общини не успя да намери достатъчно силна основна група от тийнейджъри.

Някои общини не се включиха достатъчно в изпълнението на проекта. В няколко случая кметът бе определил отговорник на местно равнище, който всъщност не

сътрудничеса в подготовката на процеса и изпълнението (в тези случаи именно кметът бе по-силно ангажиран с проекта). За тийнейджърите беше важно да установят пряк контакт с местните хора, които не бяха представители нито на политически партии, нито на религиозни общности.

Подбраното време за проекта беше допълнително предизвикателство. Според първоначалния план работите трябваше да се извършат през последната седмица на лятната ваканция, но поради забавяния това не бе осъществено. Това носеше допълнителен риск, тъй като процесът загуби своя импулс и в няколко случая се наложи да бъде „съживяван“.

„Добавената стойност на ЛИДЕР+“ към проекта

Без МИГ като институция на регионално равнище, осигуряваща професионална управленска помощ, както и неутрално, политически независимо посредничество, този експериментален проект за младежта нямаше да може да се осъществи в няколко по-малки селски общини. Отвореният характер на ЛИДЕР+ позволи на организаторите да получат професионална помощ под формата на управление на проекта, улеснения и резултати, които иначе не биха били възможни.

Помощта от ЛИДЕР+ направи възможно реализирането на една широка инициатива с високо професионална подкрепа. Този вид подход на база широко участие трябва да се разглежда като експеримент. Такава инициатива може да се предприеме само в атмосфера на взаимно доверие между основните дейци, които участват в нея. Това е една от чувствителните ползи от съвместните обсъждания и процесите на развиващо се сътрудничество, станали през предшестващите години. Освен това този процес е част от една дългосрочна перспектива в рамката на стратегията за развитие на МИГ.

Нещо повече, изричното удареие върху младежта в селските райони, заявено в указанията за ЛИДЕР+, насърчи местната общност на ЛИДЕР+ да разработи и приложи иновационни подходи, насочени към тийнейджърите.

Период на действие на проекта

Периодът на действие на проекта беше тринайсет месеца. Той започна на 1 март 2005 г. и завърши на 31 март 2006 г.

Бюджет

Общият бюджет на проекта е 64 800 EUR, от които 32 400 EUR се предоставят от ФЕОГА, 18 792 EUR от национално публично финансиране и 13 608 EUR от частни ресурси.

Данни за контакт с МИГ Наименование на МИГ: Eferding

Източник: ПОДБОР от добри практики в ЛИДЕР+2007 г./1 BG

ИСПАНИЯ

Природен резерват на Las Loras

Предистория на проекта. Територията, обхваната от проекта, се намира в източния край на Кантабрийската планинска верига в съседство с автономните общини на Кантабрия и Кастилия и Леон (най-големия регион в Испания), както и областите Palencia и Burgos. Районът винаги е бил сравнително изолиран, тъй като е заобиколен от планински вериги и реки, но предлага великолепни природни богатства и изключително разнообразни ландшафти и климатични условия. Природният резерват „Las Loras“ е един „зелен коридор“, който е забележителен природен туристически ресурс за околните региони и области, предлагайки също богато културно наследство с най-голямата плътност на романски и средновековни паметници в Испания и Европа.

Секторът на услугите е силно застъпен и в двата региона (около 60 %), следван от индустриалния сектор (около 20 %), строителството, земеделието и лесовъдството. Земеделският сектор се промени постепенно от традиционното земеделие към система, структурирана около семейното дребно стопанство, отглеждането на млекодайки животни и производство на мляко. Туристическата индустрия беше дълго време недоразвита, но има постоянно нарастване на броя на туристите, посещаващи региона. Безработицата и заплатите са различни в отделните общини и области, но са малко по-ниски от средните за страната.

Основният фокус на проекта за транс териториално развитие на селските райони е да се повиши качеството на живот и да се създадат нови работни места. Целта е повече местни общини да осъзнаят природното и културното наследство на региона и тяхната важна роля за по-доброто му запазване и по-лесния достъп до него. Стратегията на País Románico е да създаде нови източници на заетост и доходи в региона въз основа на принципите на устойчиво развитие при използване на вътрешните ресурси, движено от действията на местното население.

Защо този проект е добра практика? Проектът има силно изразен подход на база региони, тъй като се основава на местните природни, културни и човешки ресурси и повишава значително възможността на селския район за генериране на доходи. Той допринася за опазването на естествената околна среда и съдейства за устойчиво местно развитие. Инициативата повишава осведомеността на местното население и използва нови научни методи и подходи за опазване на природното и геоложкото наследство в региона.

Първоначалната идея дойде от група геолози и един местен професор, които предложиха на местните власти и групите за консервация да създадат природен резерват в региона Las Loras. Тази инициатива отдолу нагоре бе възприета от МИГ País Románico и от други местни администрации и организации и се основава също на силно сътрудничество между Junta Vecinal (съседното сдружение) на Villaescusa de las Torres и две местни сдружения от Rebolledo de la Torre и Revilla de Pomar. Организаторите също основаха организация (ARGEOL), която да лобира пред регионалните и правителствените органи за финансирането и бъдещото управление на природния резерват. Има също интензивно сътрудничество с местните заинтересовани фактори,

като групите за консервация, частния сектор, местните дейци и катедрите по геология на различни университети, които често провеждат изследвания в района. Дейности като „Семинар за ландшафта“ (проведен с участието на 18 художници от региона) създават нови възможности за местните хора да установят връзки помежду си.

Проектът следва също интегрален подход, като свързва различни сектори (туризъм, изкуство, екологията, образование) и допълва други проекти в региона, които са част от една по-широка стратегия за подобряване на туристическите дейности и популяризиране на региона като „романска провинция и културна европейска дестинация“.

Описание на проекта

Кратка история на проекта. Първоначалната идея дойде от група геолози и един местен професор, които предложиха на местните власти и групите за консервация да създадат природен резерват в региона Las Loras. Junta Vecinal на Villaescusa de las Torres в сътрудничество с две местни сдружения от два други града в региона, сдружението Acetre (Rebolledo de la Torre) и сдружението Amigos (Revilla de Pomar), дадоха силна подкрепа на идеята за проект, която тогава бе възприета от МИГ País Románico.

Това е защитена зона по Натура 2000 и проектът действа в рамките на по-широка програма за природно-геоложки резерват на региона Las Loras (включващ също северните части на Burgos и Palencia). Проектът се изпълнява като пилотна дейност, обхващаща Villaescusa de las Torres, Revilla de Pomar и Rebolledo de la Torre. Опитът и поуците, извлечени от този проект, ще имат решаващо значение за разработването на консервационните и екологични политики на региона (включително природните паметници на Las Tuercas и Covalagua). Проектът ще допринесе за опазване на околната среда и ще помогне да се посрещнат заплахите, пред които е изправен регионът, като прокарването на нова железопътна линия или строителството на централното управление на една вятърна електроцентрала.

Основни дейности.

Проектът предвижда следните дейности:

- организиране на учебни посещения за специалисти и служители на местните власти в географския парк в Aliaga (Teruel) и в природния резерват на HauteProvence (Франция);
- извършване на научно проучване, включително работа на място и събиране на необходимата информация (скици и картография, фотографски материали, карта на ресурсите и туристическите услуги);
- поставяне на табели, указващи посоките между точките за наблюдение на три различни пешеходни маршрута;
- предоставяне на информация за обиколки (обяснителни табели) и тематични маршрути (геологически, биологически, архитектурни и пр.);

- популяризиране на природния резерват сред местните заинтересовани страни (дизайн и разпространение на промоционална листовка, пътеводител за природния резерват, връзки и обмен на опит с организаторите на други природни резервати);
- извършване на анализ на нуждите от инвестиции за инфраструктурата (пътища, паркинги, преводачески център, табели, дидактични и рекламни материали);
- предоставяне на допълнителна информация за други местни ресурси и услуги.

Конкретни постижения и резултати.

Постигания на проекта са:

- учебни посещения;
- създаване на три различни пешеходни обиколки и направа на рекламни материали;
- разработване на инструменти за запазване на местната околност, които ще помогнат за опазване на природното геологично наследство на региона Las Loras;
- създаване на висококачествен продукт за природен и културен туризъм с допълнителни услуги (напр. изложби);
- увеличена екологическа осведоменост на местното население за местното наследство и природните ресурси;
- по-добро популяризиране на природните ресурси.

Срещнати проблеми/извлечени поуки Най-голямата трудност е координацията и активното включване на партньорите по проекта, които са местни администрации и сдружения с малък капацитет за финансиране и управление при цялата сложност на регионалната администрация.

„Добавената стойност на ЛИДЕР+“ към проекта

Програмата ЛИДЕР внесе вече своя принос за по-доброто оценяване на местното природно наследство и изтъкна значението на неговото запазване. Чрез разработване на туристически дейности на база региони и запазване на геологическите забележителности финансирането на ЛИДЕР+ допринесе вече за ефикасното използване на местните ресурси, създаде нови работни места и генерира допълнителни местни доходи.

Период на действие на проекта

Периодът на действие на проекта беше две години и половина. Той започна на 31 януари 2004 г. и завърши на 30 юли 2006 г.

Бюджет

Общата стойност на проекта е 137 912 EUR, от които

110 330 EUR са от ФЕОГА и 27 582 EUR от частно финансиране.

Данни за контакт с МИГ Наименование на МИГ: Asociación País de Románico

ИСПАНИЯ

Кооператив за обучение и занаятчийски услуги

Контекст на проекта МИГ „Adefo Cinco Villas“ се намира в красив испански регион с важни природни характеристики, като земеделски, хидроложки, природни и културни ресурси. Наблюдава се обезлюдяване на някои от по-малките села и за младежи и жени е трудно да си намерят работа. Районът зависи много от земеделието, но то не е изцяло интегрирано в общото му икономическо развитие. Има голям потенциал за развитие на агропромишления сектор, селския туризъм и услугите в региона.

МИГ откри потенциала на региона в максималното увеличаване на някои от уникалните му характеристики, за да се насърчи развитието в агропромишления сектор. Тя се фокусира върху подобряването на организацията и участието на заинтересованите лица в местната икономика и същевременното укрепване на селскостопанската и развъдната дейност в агропромишления сектор. Регионът е известен с производството на качествени местни продукти и по тази причина МИГ избра това за своя приоритетна задача и се зае да помогне за развитието на диверсифицирана икономика, като в същото време засили позициите на селския туризъм и близостта до услуги.

Защо този проект е добра практика? Проектът явно прилага интегрирания подход, тъй като е част от по-широка стратегия за развитие на селските райони в областта, даваща приоритет на проекти, организирани от жени. Насочен е към една от основните цели на региона — да се помогне за увеличаване на заетостта сред жените. Част е от една по-голяма група проекти, които увеличават стойността на местните продукти, като ги свързват с проекти в областта на туризма, наследството и околната среда, в които местните продукти играят важна роля. Свързан е и с други проекти, чиято основна цел е повишаване на качеството на живот в селските райони, например предлагане на услуги в селските райони. Прилага се ясен подход „отдолу нагоре“ в проекта, тъй като първоначалната идея е предложена директно от жена в селските райони, която решава да използва собствения си опит, за да помогне и на други хора чрез учебни курсове по занаяти. Партньорският подход също бе важен елемент на проекта, тъй като МИГ предостави помощ, действия и решения на организатора на проекта при съмнения и трудности. МИГ помогна на организатора на проекта да осъществи контакт с основни действащи лица в региона, което несъмнено подобри работата в мрежи и бизнес връзките по време на целия проект. Проектът има новаторски елемент, тъй като неговата идея, развитие и резултати са уникални за региона. Новаторството се забелязва и в много аспекти на проекта във връзка с кооператива, участието на селските жени или творческата дейност при създаване на художествени и занаятчийски продукти. Налице е и мултиплициращ ефект, тъй като обучените жени могат сами да станат предприемачи, като използват усвоените нови умения.

Описание на проекта

Кратка история на проекта. Основната организаторка на проекта е работила в занаятчийското производство през последните 30 години и живее в селски район — жена с многогодишен опит, която предава своите умения и на други хора чрез обучение по художествени и занаятчийски дейности. Тя е творческа личност и продава повечето от материалите, произведени по време на курсовете на обучение. Започва участието си в „ЛИДЕР+“, когато решава да доразвие бизнеса си, като създаде кооператив, който пряко да се занимава с обучение и продажба на съвременни занаятчийски продукти в селските райони.

Самият проект предлага уникални художествени и занаятчийски продукти, както и обучение на много селски жени. Целта му е участничките в обучението да развият умения и техники, както да усъвършенстват предприемаческите си възможности и възможностите си за самостоятелна работа. Основната цел на проекта е да подобри качеството на живот в района, най-вече на тези, които са в най-неравностойно и изолирано положение.

Местната МИГ игра основна роля в проекта и помогна на организатора му по време на създаването и реализирането на проекта, като предостави съвети и информация във връзка с включването на нови инициативи в бизнеса.

Основни дейности

Осъществиха се различни дейности, включително създаването на кооператив и занаятчийска работилница, които бяха съобразени с конкретните нужди на бизнеса. Това включваше и разделяне на работилницата на различни зони, за да се гарантира достатъчно пространство за продажба и представяне на продуктите, както и място за масите за целите на обучението, включително компютри и материали.

По проекта бе монтирано специално оборудване за производство на художествени и занаятчийски продукти, като пещи за керамика и порцелан и електронни устройства за рязане и формоване.

Бе разработен конкретен маркетингов план, за да може проектът ефективно да предлага на пазара своите продукти, например чрез интернет страница на проекта, каталог, брошури, реклама и др.

Конкретни резултати

Проектът успешно разви бизнес, който създава новаторски и индивидуални произведения на изкуството и занаятите във и около региона. Той доведе до най-различни резултати, включително участие, мотивиране, социализация и ангажиране на местните жени в пазара на труда чрез предоставяне на помощ и обучение по време на учебни курсове. Той създаде марка за качество, която популяризира местния регион и самия кооператив. Най-важното е, че спомогна за устойчивото развитие на заетостта при жените в местната общност, като неговата школа за обучение е уникална в района на Aragon.

Кооперативът бе сертифициран от местната администрация в Aragon, което бе голямо постижение за организатора на проекта. В момента курсовете за обучение се

предлагат на различни лица, включително на безработни жени, различни общини и агенции за местно развитие в целия регион.

Голямо разнообразие от занаяти се развива по време на процеса на обучение и - благодарение на творческия потенциал на хората - това създаде възможност в магазина по проекта да се продават уникални продукти. Някои от продуктите с по-висока художествена стойност бяха избрани за участие в международната изложба на произведения от кристал в Zaragoza!

Възникнали проблеми/поуки

Малко проблеми възникнаха по време на проекта, като основните пречки се дължаха на бюрократичните процеси при учредяването на кооператива. Други трудности включват намирането на ниша на местния пазар - занаятчийските продукти се създават по уникален, трудоемък и скъпо струващ начин и затова бе необходимо да се гарантира минимален брой продажби, което не винаги е лесно. Но благодарение на създадените успешни маркетингови техники и ентусиазма на организатора на проекта и участниците в него досега това не е било голяма пречка.

Добавена стойност на проекта, осигурена от „ЛИДЕР+“

Характерът на „ЛИДЕР+“ позволи на организатора да мотивира селските жени, като ги ангажира в дейности извън дома, за да увеличи до максимум техния потенциал и капацитет. МИГ подкрепи организатора в създаването и реализирането на този новаторски проект.

Продължителност

Проектът започна през ноември 2002 г. и продължи до август 2005 г.

Бюджет

Общите разходи по проекта възлязоха на 35 708 EUR, които включват 5 323 EUR от ФЕОГА, 5 323 EUR от национални публични източници на финансиране и 25 062 EUR от частни източници на финансиране.

Данни за контакти с МИГ Наименование на МИГ: Asociacion Para El æ Desarrollo Y Fomento De Las Cinco Villas

Източник: Най-добри практики по „Лидер+“ 2008 г. / 2 BG

Раздел VIII. Препоръки

Възможностите за развитие на туризъм в двете общини на територията на МИГ „Гълъбово - Опан“ се обуславят от наличието на исторически и природни забележителности. На база на анализа можем да препоръчаме следните мерки, които според нас биха способствали за развитието на възможностите за развитие на иновативни местни туристически услуги, атракции и възраждане на занаяти на МИГ „Гълъбово - Опан“

1. Възраждане на добри практики от миналото в местния туристически бизнес – възстановяване „Гребна база“ и водните спортове, атракции и развлечения, практикувани в миналото на яз. „Розов кладенец“.
2. На територията на общината функционира туристическо дружество „Еделвайс“, което се отличава с разнообразна и богата туристическа дейност, но осъществява туризъм предимно на територията на други общини и области. Необходимо е да се ангажира да развива дейност на територията на община Гълъбово и да съдейства за оформяне на туристически маршрути и създаване на туристически продукти.
3. Нови туристически продукти да бъдат реализирани в неразвити или слабо развити досега области на алтернативния туризъм – екотуризъм (особено в защитените зони), зелен и селски туризъм, винен, кулинарен, приключенски. Първоначално продуктите могат да бъдат изпробвани като допълнителни към основните и утвърдени, които се предлагат на територията. Например, на почиващите в къщите за гости могат да се предложат еднократни турове из защитените зони, до природните феномени - кални вулкани, дегустации на местна храна и вино, еднократно запознаване с местния фолклор и занаяти, еднократни екстремни изживявания. След като бъдат утвърдени като добра практика, да се предлагат и като самостоятелен туристически продукт или като част от туристически пакети.
4. За развитието на защитени зони яз. „Розов кладенец“ и „Пропадналото блато“, необходима е подходяща информационна обезпеченост, чрез справочници, брошури и туристически указатели и инфраструктурна обезпеченост, например места за отдих и мрежа от пешеходни или велоалеи, обикалящи зоните от Натура 2000.
5. Популяризиране и изграждане на подходяща инфраструктура до геологическия феномен кални вулкани, атрактивното им представяне, създаване на велоалеи за достъп до тях, места за отдих, включване на високи технологии, изграждане на съоръжения за прожекция на филми, създадени на базата на 3D мапинга .
6. Активна презентация и популяризиране изпълнението на традиционните дамско рали и рали с товарни автомобили с влекачи и да се допълни с рали за ретро автомобили например . Това ще обогати местния спортен календар с мащабни и иновативни спортни събития с добавена стойност за местните общности.
7. Разработването на туристически дейности и услуги изисква цялостен пакет от дейности, които да развият качеството на инфраструктурата на селския туризъм в региона, да свържат местните хотели с производители на местни земеделски продукти, както и с културната дейност на читалищата и дейностите за свободното време.
8. Да бъдат използвани възможностите на фестивалния туризъм за създаване на нови продукти както в тази област, така и в развитието на съпътстващите туристически услуги. Както показва добрата практика при организирането на вече утвърдени събития като националния фолклорен фестивал „Янко Петров“, посетителите не се ограничават до присъствие на самото събитие, а проявяват активност

при посещение на хотели, ресторанти, питейни заведения и туристически обиколки.

9. Добрата инфраструктура за спортни мероприятия в гр. Гълъбово, както и наличието на международни състезания провеждани на територията на общината, са предпоставка за приоритетното развитие на спортния туризъм и доразвиването му. Да бъдат създадени туристически продукти за най-важните спортни събития;
10. Организиране на състезания по спортен риболов които да наложат региона като туристическа дестинация с възможности за спортен риболов. Създаване на предпоставки за още по-благоприятни условия за спортен риболов чрез изграждане на подходяща инфраструктура.
11. Да се ползува потенциала на предстоящия международен икономически форум с участието на бизнеса от България, Русия и Беларус, който ще се проведе в с. Опан и има за цел да открие общи допирни точки и бизнес интереси за инвестиции и създаването на нови работни места. Непретенциозните туристи от бившия съветски съюз са отлична основа за развитието на туристическия бранш.

Използвана литература:

Стратегията за устойчиво развитие на туризма, хоризонт 2030;
Актуализирана НСУРТРБ, 2014-2030 г.;
ЕВРОПА 2020: Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж;
Концепция за туристическо райониране на България;
Видове алтернативен туризъм автор: Ваня Атанасова Василева;
Екотуризмът в България анализ, възможности и добри практики екип на АРИР стара загора в рамките на проект ECREIN+, изпълняван с финансовата подкрепа на ЕФРР и програма INTERREG IVC от международен консорциум, в който търговско-промишлена палата Стара Загора е партньор;
Международен търговски и културен център · Геопан © 2006-2013, автор: инж.Кр. Андреев;
Методика за оценка на културните и историческите туристически ресурси (КИТР) и техния потенциал;
Национален туристически регистър, поддържан от Министерство на туризма - Регистър на местата за настаняване, заведенията за хранене и развлечения, туроператори и туристически агенти, туристически сдружения;
Областна стратегия за развитие на Област Стара Загора 2014-2020;
Общински план за развитие на Община Гълъбово за периода 2014-2020;
Общински план за развитие на Община Опан за периода 2014-2020;
Доклад за екологична оценка на общ устройствен план на общ. Опан;
Регионален план за развитие на Южен централен район 2014 - 2020 г.;
Избрани най-добри практики по ЛИДЕР+“ 2008г./3;
Подбор от добри практики в ЛИДЕР+2007 г./1 BG;
Най-добри практики по „Лидер+“ 2008 г. / 2 BG;